

Dálný východ

Ročník VII
číslo 2
2017

Z obsahu

Rowan Atkinson zpívající, orientalizující
DAVID UHER A TEREZA SLAMĚNÍKOVÁ

The image of masters in Kung Fu Panda
LIU XIAOXUAN

Princess of China: Orientalism in Western pop music
JÓZSA VIVIEN

梵高画作中的东方装饰性元素分析
余力凡

*Interpretační možnosti idejí střet civilizací a konec historie:
Šanghajska organizace pro spolupráci*

MIROSLAV JURÁSEK

Počátky orientalistických studií na Univerzitě Palackého v letech 1946–1951
LADA VOKŘÁLOVÁ

Založení studijních oborů čínská a japonská filologie na FF UP
JANA SUVÁKOVÁ

Dálný východ

Far East

Ročník VII

číslo 2

Univerzita Palackého v Olomouci

Olomouc 2017

Redakce

Vedoucí redaktor: doc. David Uher, PhD

Členové redakční rady:

prof. Zdeňka Švarcová, Dr., doc. Lucie Olivová, Ph.D., DSc.,
doc. Ing. Ludmila Mládková, Ph.D., doc. Mgr. Roman Jašek, Ph.D.,
doc. Ing. Miloslava Chovancová, Ph.D., doc. Ing. Jan Sýkora, M.A., Ph.D.,
doc. PhDr. Miriam Löwensteinová, Ph.D., Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Adresa redakce:

Dálný východ
Katedra asijských studií, Katedra aplikované ekonomie
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Křížkovského 14
771 80 Olomouc
www.kas.upol.cz

Technická redakce a obálka: Jiřina Vaclová

Odpovědný redaktor: Otakar Loutocký

Vydala a vytiskla: Univerzita Palackého v Olomouci,

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.upol.cz/vup

email: vup@upol.cz

*Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře udělené
roku 2017 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci
Institucionálního rozvojového plánu Filozofické
fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.*

ISSN: 1805-1049

MK ČR E 20430

Olomouc 2017

OBSAH

<i>Úvodem</i> David Uher	5
<i>Rowan Atkinson zpívající, orientalizující</i> David Uher a Tereza Slaměniková	7
<i>The image of masters in Kung Fu Panda</i> Liu Xiaoxuan	19
<i>Princess of China: Orientalism in Western pop music</i> Józsa Vivien	26
梵高画作中的东方装饰性元素分析 余力凡	35
<i>Interpretační možnosti idejí střet civilizací a konec historie: Šanghajská organizace pro spolupráci</i> Miroslav Jurásek	38
<i>Počátky orientalistických studií na Univerzitě Palackého v letech 1946–1951</i> Lada Vokřálová	59
<i>Založení studijních oborů čínská a japonská filologie na ff UP</i> Jana Suváková	93

ÚVODEM

V září tohoto roku uplynulo patnáct let od úmrtí Edwarda W. Saida (1935–2003), literárního vědce a badatele, který nebyvalým způsobem podnítil zájem odborné veřejnosti o téma, jež jeho doba považovala za vyčerpané, o orientalismus. Jeho prohlášení, že Orient není ničím jiným než diskurzivním konstruktem Okcidentu, který nikdy neexistoval, jehož jediným cílem bylo, je a bude posilování vlivu západu na Asii, rozpoutalo plodnou akademickou diskusi. Ta neutichá dodnes, jak ostatně dokazují i čtyři příspěvky tohoto čísla našeho časopisu.

V úvodní stati se **David Uher** a **Tereza Slaměnicková** zabývají demonstrací principů analýzy textu, kterým jedna kultura hodnotí druhou s cílem prezentovat metodologii, jíž lze takový popis uchopit. V následujícím příspěvku se **Liu Xiaoxuan** zaměřuje na snímek americké filmové produkce, který divákům představuje orientalizovaný obraz Číny. **Józsa Vivien** pak obrací svůj zájem na hudbu a společně s ní na prezentaci ornamentálního orientalismu. **Yu Lifan** popisuje orientalismus ve výtvarném umění, když svou pozornost věnuje obrazům Vincenta van Gogha. Text **Miroslava Juráska** pojednává o zajímavém fenoménu regionalismu, kterým je bezesporu vytváření bloků spolupracujících států. Ty pak následně ovlivňují mezinárodní vztahy i na globální úrovni. Autor textu demonstruje toto své tvrzení na příkladu Šanghajska organizace pro spolupráci (SCO). Dvě závěrečné stati tohoto čísla našeho časopisu se vracejí k historii orientalistických oborů na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci: **Lada Vokřálová** popisuje okolnosti vzniku sinologie a indologie na stolci ostatní filologie v kontextu obnovení vysokého učení v Olomouci v roce 1946; **Jana Suváková** se vrací k obnovení čínských a ustavení japonských studií na filozofické fakultě Univerzity Palackého o pětáctýřicet let později.

V době přípravy textu tohoto čísla našeho časopisu nás bolestně zasáhla zpráva, že v průběhu přípravných prací na překladu osmého dílu románu *Slivoň ve zlaté váze* a závěrečných korektur antologie *Základní texty východních náboženství 4: Taoismus* nás krátce před svými osmaosmdesátými narozeninami navždy opustil náš učitel, český sinolog prof. PhDr. Oldřich Král, CSc. Kromě rozsáhlé pedagogické a badatelské činnosti zanechal po sobě zcela jedinečnou a nesmazatelnou stoupu v podobě překladů řady významných děl čínského písemnictví v podstatě v celé jeho dějinně šíří *Knihou proměn* počínaje a *Snem v červeném domě* zdaleka nekonče. Osobně jsem mu hluboce vděčný za jeho aktivní účast na znovuoobnovení čínských studií v Olomouci. Nový vznik našeho oboru na Univerzitě Palackého prof. Král jako tehdejší vedoucí katedry Dálného východu filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze i přes nesouhlas pražských kolegů vítal, pomáhal mu a aktivně jej podporoval mj. i svými přednáškami a návštěvami. Jedna z nich dala vzniknout jeho příspěvku

„Honglouneng and I: Living with Fiction (Recollections of the Translator)“ ve druhém čísle čtvrtého ročníku našeho časopisu.

Říká se, že ti, kteří nás předešli na pouti, z níž není návratu, nezemřeli, jen spí. A když na ně vzpomínáme, ze svého spánku procitají. Budu na Vás, pane profesore, často vzpomínat...

V Olomouci, 22. listopadu 2018

David Uher

ROWAN ATKINSON ZPÍVAJÍCÍ, ORIENTALIZUJÍCÍ¹

David Uher a Tereza Slaměníková

Abstrakt: *Orient* znamená Východ, orientalistika je věda o Východě a orientalismus je napodobováním Východu. V roce 1978 Edward Wadie Said (1935–2003), profesor anglické a srovnávací literatury na prestižní Kolumbijské univerzitě v New Yorku, razantně znovuotevřel téma obrazu Orientu v západní kultuře knihou **Orientalismus: Západní koncepce Orientu**. Tímto dílem, které se krátce po svém vydání stalo bestsellerem, je do značné míry ovlivněna koncepce kursu jednoho z autorů tohoto příspěvku uskutečňovaného jako volitelný předmět určený studentům doktorského studia na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Protože jsou jeho frekventanty vesměs studenti, kteří se s kritickým pohledem na jiné kultury v tak širokém kvantitativním a kvalitativním záběru setkávají v tomto semináři poprvé, je jim v úvodu celá problematika přiblížena na materiálu dvou jim velice dobře známých kultur, který tvoří korpus tohoto textu. Tím je přednes Beethovenovy skladby Óda na radost v němčině Rowanem Atkinsonem (1955). Analýza textu, který britský komik záměrně upravil, prezentuje britský pohled na současnou německou kulturu, kategorizuje jej a takto vzniklý orientalizovaný obraz rekonstruuje a popisuje.

Klíčová slova: *orientalismus, Edward Wadie Said (1935–2003), Rowan Sebastian Atkinson (1955), Óda na radost*

Orient – orientalistika – orientalismus

Představte si situaci, kdy jste delší dobu v Číně, a zasteskne se vám po české kuchyni. Navštívíte podnik, který tyto služby nabízí, a objednáte si vepřo knedlo zelo. „Vepřo“ bude v trojbalu, „zelo“ bude čínské, smažené na česneku, a jako přílohu dostanete rýži. Podobné pocity jako náš imaginární český strážník patrně zažíval Edward Wadie Said (1935–2003), když četl o Orientu v evropské literatuře. Není se tedy čemu divit, že se stal jedním z největších teoretiků orientalismu.²

V úvodu našeho textu se nejprve zamysleme nad významem některých pojmů, které jsou pro další výklad stěžejní. Především se jedná o pojem orientalismus, jenž se vyskytuje již v samotném názvu příspěvku. Tento výraz je odvozen z toponyma Orient, slova latinského původu označujícího Východ, východní země, původně

¹ Zpracování a vydání tohoto textu bylo umožněno díky finanční podpoře Fondu pro podporu vědecké činnosti na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (*Svět v sinogramech*, FPVČ 2017/16).

² [2018.11.11] www.youtube.com/watch?v=07_D0Ve2TVc.

zvláště v oblasti východního Středomoří³ jako protiklad Západu – Okcidentu.⁴ Hranice mezi Východem a Západem představovala vždy předěl mezi naším křesťanským světem a „jiným“ světem nekřesťanským. Jen obsah pojmu Orient se v průběhu historie neustále rozšiřoval v závislosti na tom, jak rostlo geografické poznávání Východu Západem. Ve středověku byly Orientem míněny především oblasti arabského světa Blízkého východu, pak tento pojem odkazoval i ke kulturám Středního východu významně ovlivněným civilizací indického subkontinentu a ještě později i ke společenstvím zasaženým kulturním vlivem Číny v oblasti Dálného východu. Pokud je orientalistika věda, která se zabývá jazyky, literaturami a historií národů Asie a Afriky,⁵ tj. Východu, představuje orientalismus její laickou, v počátečních fázích svého vývoje navýsost vulgární obdobu.

Průkopníkem, i když nikoliv zakladatelem, v oblasti teoretického uchopení orientalismu je bezpochyby Edward Wadie Said (1935–2003), literární teoretik a profesor anglické a srovnávací literatury na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Jeho práce ***Orientalismus: Západní koncepce Orientu*** (1978) definuje orientalistiku jako „západní vědu o Východě“⁶ a orientalismus jako skeptický post-kolonialismus a „napodobování Východu Západem“.⁷ Podle E. W. Saida je orientalismus především silně ideologizovaným obrazem arabského světa⁸ očima Západu, obrazem, který namísto aby Východ Západu přibližoval, jej Západu naopak vzdaluje. Orientalismus je nástroj jak Východ ovládat, proto také nenahlíží orientální kultury a východní společenství lidí jako rovnocenné těm, které je hodnotí. Takový přístup je podle E. W. Saida velmi znepokojivý: orientalistika je vědou o Orientu, kterým pohrdá, nesměruje proto k sice proklamovanému, nikdy však nenaplněnému hledání „podstaty“ Orientu mimo jiné také proto, že tato podstata není ani definičně uchopitelná. Orientalistika i orientalismus jsou tak vlastně v pojetí E. W. Saida jistým druhem rasismu.⁹

V čele opozice proti takovému chápání orientalismu a zejména orientalistiky stojí především George Paul Landow (1940),¹⁰ emeritní profesor angličtiny a dějin umění na soukromé Brownově univerzitě v Providence v americkém státě Rhode Island. Jeho kritika Saidovského pojetí orientalismu je v souboru textů nazvaném ***Politický diskurs — Teorie kolonialismu a postkolonialismu*** (Political Discourse – Theories of Colonialism and Postcolonialism, 2008)¹¹ postavena na tvrzení, že

³ [2018.11.11] en.wikipedia.org/wiki/Orient.

⁴ [2018.11.11] en.wikipedia.org/wiki/Okcident.

⁵ [2018.11.11] en.wikipedia.org/wiki/Orientalism.

⁶ Said 1994: 204.

⁷ Tamtéž, s. 273.

⁸ Said se ve své práci zabývá pouze Blízkým východem, opomíjí tedy zcela problematiku „indického“ Středního a „čínského“ Dálného východu, za což od svých oponentů sklízí, ne zcela zasloužené, kritiku.

⁹ Said 1994: 102.

¹⁰ [2018.11.11] www.victorianweb.org/cv/landow_ov.html.

¹¹ [2018.11.11] www.postcolonialweb.org/poldiscourse/discourseov.html

E. W. Said vidí za orientalistikou především politiku. Saidův Orient navíc zcela opomíjí oblasti Středního a Dálného východu, vyhýbá se popisu orientálního, např. japonského orientalismu, a přehlíží existenci prostého i orientalizovaného okcidentalismu. G. P. Landow nesouhlasí se Saidovým nahlížením na Orient také proto, že Orient, stejně jako Okcident, není v žádném ohledu oblastí homogenit.¹² Všem těmto výtkám se mohl E. W. Said vyhnout, pokud by pojem Orient v samotném začátku své práce definoval pouze jako oblast arabského Blízkého východu. Vysvětlil by tak jednak kvantitativní omezení své studie a současně by akcentoval její homogenitu.¹³

Z těchto pozic, z pozic E. W. Saida a G. P. Landowa lze proto na orientalismus pohlédnout negativně i pozitivně: zatímco Saidův negativní orientalismus od sebe kultury vzdaluje a jeho záměrem je popsat orientální země tak, aby čtenáře, posluchače případně diváka od zájmu o ně odradil, Landowův pozitivní orientalismus k sobě kultury naopak přibližuje a má zájem o ně probudit. Je však vytvoření takového pozitivního respektive negativního obrazu Orientu vůbec možné? Domníváme se, že stěží. Snaha podat Okcidentálci reálný obraz Orientu by ostatně skončila stejně fatálně jako pokus podat českému strávníkovi pravou čínskou kuchyni, která rozhodně není reprezentována pouze nakládaným masem a marně bychom v ní hledali i ony u nás tolik preferované záplavy kečupu. Ve smyslu tohoto podobenství se také zamysleme nad záměry majitele čínské restaurace a pokusme se je konfrontovat se záměry těch, kteří poskytují Okcidentu právě takový respektive jiný obraz Orientu: cílem majitele restaurace je nepochybně hmotný zisk. Cíl poskytovatelů obrazů je zjevně stejný, i když jejich výdělek nemusí být nutně hmatatelný. Na druhé straně nám sebevíce pokřivený obraz Orientu umožňuje pasivně si jeho nereálnost uvědomovat, případně aktivně kontury takového obrazu korigovat.¹⁴

Rowan Sebastian Atkinson

Britský herec a komik R. Atkinson se narodil 6. ledna 1955 ve Consettu na severozápadě hrabství Durham v severní Anglii. Po studiích technických oborů na univerzitách v Newcastlu a Oxfordu začal psát divadelní hry a uplatňoval se příležitostně i jako komik. Na začátku osmdesátých let obdržel za svou práci na televizním seriálu *Nezprávy v devět* (Not the Nine O'clock News) Filmovou cenu Britské akademie. V roce 1983 se pak po boku Seana Conneryho (1930) a Kim Basingerové (1953) poprvé objevil ve svém prvním celovečerním filmu – bondovce *Nikdy neříkej nikdy* (Never Say Never again).¹⁵ V té době již také psal a vystupoval v komediálním seriálu

¹² [2018.11.11] www.scholars.nus.edu.sg/landow/post/poldiscourse/said/orient14.html.

¹³ Na druhé straně ovšem cítíme i ve výtce G. P. Landowa zjevný rozpor: na jedné straně napadá kvantitativní omezení Saidova orientalismu, na straně druhé poukazuje na kvalitativní limity takto rozšířeného popisu.

¹⁴ Uher 2008: 412–414.

¹⁵ [2018.11.11] www.youtube.com/watch?v=wIadS4KgUoU.

Černá zmije (Black Adder),¹⁶ který se díky značné divácké oblibě dočkal několika pokračování.¹⁷

V roce 1990 vytvořil R. Atkinson svou nejznámější postavu Mr. Beana, řidiče zeleného mini coopera a vlastníka plyšového medvídku Teddyho, který nemá téměř žádné přátele a jeho život je jedna velká katastrofa. Seriál patnácti tříčtvrtěhodinových epizod se pak vysílal ve 245 zemích, přičemž některé stanice jej reprizují do současnosti. V téže době vytvořil R. Atkinson mj. epizodní roli faráře v romantické komedii *Čtyři svatby a jeden pohřeb* (Four Weddings and a Funeral, 1994) v hlavní roli s Hugh Grantem (1960) a Andie McDowellovou (1958); po boku Jamese Earla Jonese (1931) a Jeremy Ironse (1948) nadaboval postavku královského majordoma Zazu v disneyovce *Lví král* (Lion King, 1994) a mohl se ve snímku *Žhavé výstřely II* (Hot Shots, 1993).¹⁸ V roce 1997 se Mr. Bean konečně poprvé objevil na stříbrných plátnech ve filmu *Mr. Bean: Největší filmová katastrofa* (Bean). O pět let později vytvořil R. Atkinson po boku Johna Malkoviche (1953) další postavu, která se dočkala již třetího filmového zpracování, nešikovného britského agenta Johnnyho Engliše, zaplétajícího do stále komplikovanějšího přediva nekonečných malérů ve stejnojmenném filmu. Mezi zatím poslední role R. Atkinsona patří komisař *Mairgaret* ve čtyřdílném televizním seriálu z roku 2017.¹⁹

Óda na radost

Symfonie č. 9 d moll, Op. 125 „Chorální,“ je poslední dokončená symfonie německého hudebního skladatele Ludwiga van Beethovena (1770–1827). Poprvé byla veřejně uvedena ve Vídni 7. května 1824. Autor zde v poslední, čtvrté větě použil sborový zpěv jakožto nový prvek, který je v symfoniích zcela neobvyklý. Jako text této části využil básně svého přítele Friedricha Schillera (1759–1805) *Óda na radost* (Ode an die Freude, 1785) z roku 1785. Ve Výmarské republice bývala hrána v předvečer nového roku v jedenáct hodin večer tak, aby skončila o půlnoci. Tato tradice byla dodržována i za nacistického Německa a později ji převzala Německá demokratická republika a inspirovalo se jí i Japonsko. Mezi roky 1956 a 1968 byla *Óda na radost* na olympijských hrách v Melbourne, Římě, Tokiu a Mexiku hrána místo hymny Německé demokratické republiky, respektive Německé spolkové republiky. Její instrumentální podoba se v roce 1972 stala hymnou Rady Evropy, zpívanou verzi pak v roce 1985 přijalo za svou hymnu Evropské společenství, dnešní Evropská unie. V tomto smyslu nemá nahradit státní hymny jednotlivých členských států. Jen oslavuje společně sdílené hodnoty a jejich jednotu v rozmanitosti. Současně vyjadřuje ideály sjednocené Evropy, tj. svobodu, mír a solidaritu. Společně s ostatními evropskými symboly měla být kodifikována textem chystané *Evropské ústavy*. Když se ji však nepodařilo ratifikovat,

¹⁶ [2018.11.11] en.wikipedia.org/wiki/The_Black_Adder

¹⁷ [2018.11.11] en.wikipedia.org/wiki/Rowan_Atkinson.

¹⁸ Protože byla postava Mr. Beana v té době v České republice ještě bezmála neznámá, byla před uvedením filmu v kinech promítána první část první epizody seriálu *Mr. Bean* (1990) – „Test z matematiky.“

¹⁹ [2018.11.11] en.wikipedia.org/wiki/Rowan_Atkinson.

byla *Óda na radost* z textu *Lisabonské smlouvy* společně se symboly Evropské unie vyražena. Pouze šestnáct členských států připojilo ke smlouvě prohlášení, že formálně instrumentální verzi a symboly uznává. Nicméně ani Česká republika toto prohlášení nepřijala.²⁰ Mezi roky 1974 a 1979 byla *Óda na radost* pod názvem *Rise, O Voices of Rhodesia* či *Voices of Rhodesia* se slovy Mary Bloom státní hymnou Rhodesie.

Korpus

Co má R. Atkinson a orientalismus s *Ódou na radost* společného? Na internetové adrese youtube.com může příznivce tohoto britského komika nalézt skeč, který je uveden slovy:

„How appropriate then that we welcome now to sing the anthem of the New Year of *Ode to Joy* of Beethoven's *Ninth Symphony*. The distinguished British baritone – Robert Bennington.“

Postavu významného britského barytonu zde ztvárnil právě R. Atkinson. Po úvodních taktách není zcela jasné, o čem skeč bude: R. Atkinson se drží Schillerova textu, který přednáší z listu v němčině. Od samotného počátku vystoupení je však zjevné, že komik jen stěží pouze přednese mistrovské dílo hluchého skladatele, a tak divák s napětím očekává pointu celého příběhu. Ta přichází v momentě, kdy R. Atkinson-Bennington zjišťuje, že mu pořadatelé vystoupení poskytli pouze první část německého libreta.

O Freunde, nicht diese Töne!
Freude, schöner Götterfunken
Tochter aus Elysium,
Wir betreten feuertrunken,
Himmlische, dein Heiligtum!
Deine Zauber binden wieder
Was die Mode streng geteilt;
Alle Menschen werden Brüder,
Wo dein sanfter Flügel weilt.

Ach přátelé, ne tyto tóny!²¹
„Radosti, ty jiskro boží,
dcero, již nám ráj dal sám!
Srdce vznaté žárem touží,
nebeský tvůj krásy chrám.
Kouzlo tvé teď opět víže,
co kdy čas tak dělil rád,
zástup lidstva sbratřen blíže
cítí van tvých křídel vát.“²²

Protože se zdráhá pro tak nicotný důvod představení ukončit, začíná improvizovat v rozměrech následujícího textu:

La la la la la la la,
La la la la la la la,

²⁰ [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Ode_to_Joy.

²¹ Text v originále pokračuje: „sondern lasst uns angenehmere anstimmen, und freudenvolle-re. Freude!“ [2018.10.31] de.wikipedia.org/wiki/An_die_Freude. „Ať raději spustí příjemnější a radostnější z nich. Radosti!“ Tuto pasáž nicméně R. Atkinson ve svém vystoupení vypustil.

²² V překladu literárního vědce, lingvisty, překladatele a básníka Pavla Eisnera (1889–1958), [2018.10.31] cs.wikipedia.org/wiki/%C3%93da_na_radost.

Bum, bum, bum, bum, Oma,²³ Opa,²⁴
Berlin,²⁵ Hamburg,²⁶ Schumacher²⁷

Eh-lem, Eh-lem, Baden-Baden²⁸
Lederhosen,²⁹ schnell schnell schnell!³⁰
Ja – ja,³¹ nein – nein,³² Apfelstrudel³³
Hofmeister³⁴ und³⁵ Holsten Pils³⁶
Achtung,³⁷ Liebfrauenmilch³⁸ im³⁹ Porsche!⁴⁰
Uhm-paa, Vorsprung durch Technik⁴¹
Donner und Blitzen,⁴² Britischer Architekt⁴³

²³ Německy „babička.“

²⁴ Německy „dědeček.“

²⁵ Berlín, hlavní město sjednoceného Německa.

²⁶ Hamburk, druhé největší město Německa, jeho největší přístav a jedna ze tří městských spolkových zemí, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Hamburg.

²⁷ Německé příjmení, patrně myšlen německý automobilový závodník Michael Schumacher (1969), sedminásobný mistr světa Formule 1 a nejúspěšnější pilot v historii tohoto sportu, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Michael_Schumacher.

²⁸ Lázeňské město ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko v Německu. Často se mu říkalo také Baden in Baden („Baden v Bádensku“), později byl název zkrácen na Baden-Baden, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Baden-Baden.

²⁹ Krátké kožené kalhoty (kraťasy) nad kolena, součást bavorského a rakouského mužského kroje, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Lederhosen.

³⁰ Německy „rychle, rychle, rychle!“

³¹ Německy „ano – ano.“

³² Německy „ne – ne.“

³³ Jablečný závin/ štrúdl, druh moučníku původem z Rakouska.

³⁴ Hofmeister Lager, světlý ležák, značka britského piva vyráběného v Bavorsku, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Hofmeister_Lager.

³⁵ Německá spojka „a.“

³⁶ Původně německý ležák pilsenského typu v současnosti vyráběný ve Velké Británii, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Holsten_Pils.

³⁷ Německy „pozor.“

³⁸ Značka německého vína, dosl. asi: mléko Matky Boží, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Liebfrauenmilch.

³⁹ Stažený tvar německé předložky „v“ a určitého členu mužského rodu v dativu „dem.“

⁴⁰ Německý výrobce sportovních aut, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Porsche.

⁴¹ Slogan německé automobilky Audi: „pokrok skrze techniku,“ [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Audi#Slogans.

⁴² V němčině doslova „hromy a blesky,“ řeka v Oregonu na západním pobřeží USA, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Donner_und_Blitzen_River.

⁴³ Poslední dvě slova reklamy na automobil vyšší střední třídy Rover 800 Fastback promítané ve Velké Británii. Celá reklama byla uváděna v němčině s anglickými titulky, viz: [2018.10.31] www.youtube.com/watch?v=pJ-DEiILP50.

*Tomorrow belongs to me*⁴⁴

Schweinehund,⁴⁵ Dummkopf,⁴⁶ ein Bier, bitte!⁴⁷

Jürgen Klinsmann⁴⁸ ist kaputt,⁴⁹

Boris Becker⁵⁰ immer bum bum⁵¹

Ich bin ein Berliner!⁵²

E, e, e... holen⁵³ Kindergarten,⁵⁴

Glühwein,⁵⁵ wo ist sein Skipass?⁵⁶

⁴⁴ *Mně patří zítřek* je titul jedné z písní amerického hudebního dramatu **Kabaret** (1972, viz: [2018.10.31] www.youtube.com/watch?v=FN7r0Rr1Qyc). Hlavní role v něm vytvořili Liza Minnelliová (1946) a Michael York (1942). Děj filmu je zasazen do Berlína roku 1931 a dosti komplexně nastiňuje tehdejší atmosféru německé společnosti: menšinového bohémského nihilismu na jedné straně a nacionalistické hysterie na straně druhé. Snímek získal osm Oscarů, mj. i za nejlepší režii (Bob Fosse 1927–1987) a nejlepší ženský herecký výkon v hlavní roli, [2018.10.31] [en.wikipedia.org/wiki/Cabaret_\(1972_film\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Cabaret_(1972_film)).

⁴⁵ Německá nadávka „prasák, sviňák.“

⁴⁶ Německá nadávka „hlupák, pitomec.“

⁴⁷ Německy „jedno pivo, prosím.“

⁴⁸ Německý fotbalový hráč a později i trenér (1964), člen německé fotbalové reprezentace, která v roce 1990 vyhrála Mistrovství světa v kopané.

⁴⁹ Německy „Jürgen Klinsmann je mrtev;“ patrně narážka na jeho předčasný nedobrovolný odchod z místa trenéra fotbalového mužstva Bayernu Mnichov v roce 2009, kdy se přes úspěchy mužstva v ligové soutěži trenér opakovaně dostával do ostrého sporu s vedením klubu, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Jürgen_Klinsmann.

⁵⁰ Německý tenisový hráč Boris Franz Becker (1967), olympijský vítěz ve čtyřhře z Letních olympijských her 1992 v Barceloně, trojnásobný šampion ve dvouhře v Wimbledonu, kde se stal ve svých sedmnácti letech nejmladším vítězem v jeho historii, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Boris_Becker.

⁵¹ Německy „pořád bum-bum.“ „Bum Bum Boris“ byla přezdívka B. Beckera, [2018.10.31] [de.wikipedia.org/wiki/Bum_Bum_\(Speiseeis\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Bum_Bum_(Speiseeis)).

⁵² Slavný výrok amerického prezidenta J. F. Kennedyho (1917–1963) v průběhu jeho návštěvy v Berlíně v červnu 1963: „Jsem bavorský vdoleček,“ [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Ich_bin_ein_Berliner.

⁵³ Německé sloveso „brát, vzít.“ Autoři textu nechápou, proč R. Atkinson použil v textu právě toto slovo.

⁵⁴ „Mateřská škola,“ v angličtině slovo německého původu.

⁵⁵ Svařené víno, teplý nápoj vyráběný obvykle z červeného vína nejrůznější kvality smícháním s bylinným odvarem. V současnosti se často doslazuje cukrem a podává s plátky citrónu. Ve střední Evropě neodmyslitelně patří k předvánočnímu období, [2018.10.31] de.wikipedia.org/wiki/Glühwein.

⁵⁶ Německy „kde je jeho (lyžařská) permanentka?“

*Edelweiss*⁵⁷ singt Captain von Trapp⁵⁸
 Danke schön,⁵⁹ *Auf Wiedersehen, Pet*⁶⁰

Analýza

Korpus byl nejprve rozdělen do třiceti částí s přihlédnutím k hranici veršů, respektive podle interpunkce a vnitřního sémantického členění uvnitř nich. Jednotlivé části byly vzestupně očíslovány a sedm z nich rozděleno na další tři (12, 14, 22, 23 a 28), respektive dva (21, 30) úseky, vlastně izolovaná slova, protože jako celek netvořily existující kontextově doložitelnou frázi. Z analýzy byla následně vyloučena fráze „holen Kindergarten“ (25), protože se ji autorům nepodařilo identifikovat a tedy ani vyhodnotit. Celkem tak bylo v korpusu zjištěno a vyděleno sedmnáct sousloví nebo frází a třiatdacet izolovaných slov. Ty se následně staly předmětem analýzy. V její první části jsme vydělili a klasifikovali propria. Následně byly výrazy rozděleny do šesti tematických skupin, jmenovitě: potraviny, kultura, sport, názvy osob, oděv a časté výrazy. Posledně jmenovaná skupina sestává z izolovaných slov a frází běžné slovní zásoby: souhlas, nesouhlas, poděkování, pozdrav apod. Kategorie propria je rozdělena na antroponyma, toponyma a chrématonyma. Skupiny sport, potraviny, kultura a názvy osob se dále skládají ze dvou podskupin: alkohol a pečivo, hudba a film, automobily a jiné, respektive rodinní příslušníci a nadávky.

Některé položky se v tematické analýze objevují opakovaně: zde bylo zapotřebí přihlédnout ke skutečnosti, že současně patří do více než jedné tematické skupiny. Jedná se o následující jednotky: (M.) Schumacher (5), která byla současně zařazena do skupiny antroponymum, automobily a sport. Chrématonyma Hofmeister (12a), Holsten Pils (12c), Liebfrauenmilch (14a) byla zároveň klasifikována jako alkohol, Porsche (14c) jako automobil, *Auf Wiedersehen, Pet* (30b) jako film a písně *Tomorrow belongs to me* (18) a *Edelweiss* (28a) jako film i hudba. Sportovci J. Klinsmann (22a) a B. Becker (23a) byli současně hodnoceni jako příslušníci tematických skupin antroponyma a sport. Další dvě antroponyma přezdívká bum bum (23c) a filmová postava Captain von Trapp (28c) byly včleněny do kategorií sport, respektive hudba.

Vymezené tematické skupiny jsou v následujícím přehledu uvedeny frekvenčně od nejfrekventovanějších po nejméně frekventované. V případě shody počtu výskytu je nejprve uvedena ta, která se v korpusu vyskytuje nejdříve. Kvantitativně byly jed-

⁵⁷ Německy „protěž“, titul písně z muzikálu a později i hudebního filmu *Za zvuků hudby* (Sound of Music, 1965), který získal pět Oscarů. Pojednává o mladé guvernance v rodině ovdovělého námořního kapitána Georga von Trappa. Děj snímku se odehrává v Rakousku, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/The_Sound_of_Music_(film).

⁵⁸ Německy „zpívá kapitán von Trapp.“ Georg von Trapp (1880–1947) byl kapitánem rakousko-uherského loďstva. Vzpomínky jeho ženy se staly námětem muzikálu *Za zvuků hudby*, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Georg_von_Trapp.

⁵⁹ Německy „děkuji pěkně.“

⁶⁰ *Auf Wiedersehen, Pet* je název britského televizního seriálu z osmdesátých let o sedmi staveních dělnících, kteří hledají pracovní uplatnění v zahraničí, [2018.10.31] en.wikipedia.org/wiki/Auf_Wiedersehen,_Pet.

notlivé skupiny v korpusu zastoupeny ve smyslu následujících dvou tabulek. Sloupce „kategorie a subkategorie“ odkazují k tematické skupině, respektive podskupině; „počet“ je číselným vyjádřením frekvence skupiny v korpusu; a sloupec „příklady“ uvádí konkrétní doklady výskytu představitelů jednotlivých skupin:

kategorie	subkategorie	počet	příklady
propria	chrématonyma	7	Hofmeister (12a), Holsten Pils (12c), Liebfrauenmilch (14a), Porsche (14c), Tomorrow belongs to me (18), Edelweiss (28a), Auf Wiedersehen, Pet (30b)
	antroponyma	5	Schumacher (5), Jürgen Klinsmann (22a), Boris Becker (23a), bum bum (23c), Captain von Trapp (28c)
	toponyma	4	Berlin (3), Hamburg (4), Baden-Baden (6), Donner und Blitzen (16)

Kvantitativně nejrozsaáhlejší složkou korpusu, jsou propria, která v něm zaujímají bezmála 31 % a tedy téměř třetinu veškerého materiálu s převahou chrématonym, jmenovitě obchodních značek, názvů dvou písni a jednoho seriálu. Podskupina antroponym je tvořena jmény tří sportovců, konkrétně automobilového závodníka, fotbalisty a tenisty, jednou přezdívkou a kapitánem G. von Trappem. Toponyma jsou v korpusu zastoupena hlavním městem Německa, největším přístavem, nejznámějšími lázněmi a názvem řeky v USA původem z němčiny.

kategorie	subkategorie	počet	příklady
časté výrazy		9	Schnell, schnell, schnell! (8), Ja, ja (9), Nein, nein (10), und (12b), Achtung (13), im (14b), bitte! (21b), ist (22b), kaputt (22c), immer (23b), Danke schön (29), Auf Wiedersehen (30a)
sport	automobily	4	Schumacher (5), Porsche (14c), Vorsprung durch Technik (15), Britischer Architekt (17)
	jiné	4	Jürgen Klinsmann (22a), Boris Becker (23a), bum bum (23c), Wo ist sein Skipass? (27)
potraviny	alkohol	5	Hofmeister (12a), Holsten Pils (12c), Liebfrauenmilch (14a), ein Bier (21a), Glühwein (26)
	pečivo	2	Apfelstrudel (11), Ich bin ein Berliner! (24)
kultura	hudba	4	Tomorrow belongs to me (18), Edelweiss (28a), singt (28b), Captain von Trapp (28c)
	film	3	Tomorrow belongs to me (18), Edelweiss (28a), Auf Wiedersehen, Pet (30b)
názvy osob	rodinní příslušníci	2	Oma (1), Opa (2)
	nadávký	2	Schweinehund (19), Dummkopf (20)
oděv		1	Lederhosen (7)

Kvantitativně nejvýraznější je výše strukturovaná kategorie častých výrazů. U sportu jsou zdůrazněna čtyři odvětví, tj. automobilové závody, kopaná, tenis a lyžování. Automobilový průmysl je zastoupen názvy tří značek: Porsche, Audi a Austin Rover, i když pouze první dvě jsou německého původu. Mezi potravinami převažují názvy alkoholických nápojů, konkrétně piva, byt anglických značek, a vína, ve vyváženém poměru, nad dvěma druhy sladkého pečiva. Kultura je zastoupena hudbou a filmem. První z jejich podskupin zahrnuje názvy dvou písní, německé sloveso „zpívat“ a jméno G. von Trapp. Druhá z nich kromě britského seriálu o gastarbeiterech zahrnuje dvě filmové písně. Konečně skupina označená v analýze jako názvy osob je souborem příbuzenských termínů a nadávek. Německý kroj je zmíněn jedním kusem oděvu.

Základní kvalitativní tematickou složkou korpusu je hudba, ačkoliv kvantitativně jsou v textu nejfrekventovanější propria. Celý text je totiž realizován jako libreto k závěrečné části Beethovenovy symfonie. Jeho první část je identická s původní Schillerovou verzí a také v Atkinsonově části zůstává doprovodem jeho textu klasická německá hudba. Jednotky korpusu bezprostředně související s hudbou jsou pak celkem čtyři: odkazy na tituly písní z muzikálových snímků *Kabaret* a *Za zvuků hudby*; německé sloveso „singen“ ve tvaru 3. osoby jednotného čísla přítomného času; a G. von Trapp, jedna z hlavních postav druhého z obou filmů, kterou vytvořil slavný kanadský herec Christopher Plummer (1929). Jistě více než za pozornost stojí skutečnost, že se zde nejedná o německé hudební filmy, ale o „orientalizované“ americké muzikály odehrávající se v Německu, respektive v Rakousku. Nezpochybnitelným „orientalismem“ je fanatický přednes písně v angličtině a anglicismus „captain“ namísto německého „der Kapitän“ ve frázi „Edelweiss singt Captain von Trapp.“ Zjištění analýzy lze tak kvantifikovat ve smyslu následující tabulky, jejíž první řádek obsahuje názvy jednotlivých tematických skupin, druhý řádek jejich početní zastoupení v korpusu a třetí jejich procentuální zastoupení tamtéž:

propria	časté výrazy	sport	potraviny	kultura	názvy osob	oděv	
16	9	8	7	7	4	1	celkem 52
31%	17%	15%	13%	13%	8%	2%	

Závěr

Smyslem našeho textu bylo se po definici základních pojmů zamyslet nad orientalismem prezentovaným v humorném skeči britského komika R. Atkinsona. Obraz pro Brita „východní“ reality není realistický už proto, že je omezen na velmi malou plochu v podstatě několika slov. Realistický být ani s ohledem na příjemce nemůže: pokus podat divákovi deskriptivní „reálný“ orientalismus by skončil fatálně, když by byl býval spíše poučným než vtipným. Německo je v našem korpusu prezentováno jako země hudby, sportu, rychlých automobilů a alkoholu, což je samozřejmě přílišným zjednodušením podstatně komplexnější skutečnosti. Poměrně četné jsou v relativně krátkém textu přítomny i odkazy na kinematografii determinované slož-

ním obecně. Přesto se domníváme, že se umělec nechal přílišnou snahou pobavit strhnout k bulvárnímu klíši a stereotypnímu popisu vůbec, k čemuž dochází, když je zde prezentováno anglické „ohlasové“ Německo namísto Německa reálného. Nechybí ani tradiční „dloubnutí“ vítězné mocnosti druhé světové války do poraženého. Tak alespoň rozumíme odkazu na píseň mladého člena SA *Tomorrow belongs to me*. Čistotu obrazu Německa obrazně kalí i rakouské reálie, když korpus rakouský závin, „lederhosny“, film *Za zvuků hudby* a kapitána G. von Trappa. Obraz to ale není jen negativní, když R. Atkinson připomíná tak často opomíjenou německou kolonizaci Ameriky obecně zjednodušenou přítomnost amišů v současných Spojených státech amerických. Opomenutým tématem je německé kulinářství: tradiční „vuřt“ by do takového textu jistě velice vhodně zapadl. Na druhou stranu ani anglické restaurace podobně jako německé obvykle nebývají mimo Británii, respektive Německo, snadno k nalezení. Opomenutými velikány německé kultury jsou bezpochyby Martin Luther (1483–1546), Johann Sebastian Bach (1685–1750), Immanuel Kant (1724–1804), Johann Wolfgang Goethe (1749–1832), Arthur Schopenhauer (1788–1860) či Friedrich Nietzsche (1844–1900). A alespoň zmínku by si skvosty německé architektury a výtvarného umění jistě rovněž zasloužily.

K myšlence napsat tento text přivedla jeho autory následující úvaha Jonathana Harkera:

„Buda-Pesth seems a wonderful place, from the glimpse which I got of it from the train and the little I could walk through the streets. I feared to go very far from the station, as we had arrived late and would start as near the correct time as possible. The impression I had was that we were leaving the West and entering the East...“⁶¹

Zjevně je pro Brita Orient situován v jiné geografické situaci, než jakou si ve spojení s tímto pojmem představuje Středoevropan. Pro někoho, pro nějž je Orientem Budapešť, jím budou bezpochyby i Košice, Varšava, Riga, Kyjev, Helsinky a Petrohrad. A od této úvahy je pak již jen pomyslný krůček k tomu, aby Orient začínal za Lamanšským průlivem... V tomto smyslu je pak pro Brita Orientem i Německo – jiným světem „jiných“ – jak ostatně dokládá text našeho příspěvku.

Bibliografie:

- BURUMA, Ian a Avishai Margalit: *Okcidentalismus: západ očima nepřátel*. Praha 2005.
- HOUGH, Carole: *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford 2016.
- IWAMURA, Jane: *Virtual Orientalism: Asian Religion and American Popular Culture*. Oxford 2011.
- MACFIE, Alexander Lyon: *Orientalism: A Reader*. New York 2001.
- MACKENZIE, John M.: *Orientalism History, Theory, and the Arts*. Manchester 1995.
- SAID, Edward W. *Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Praha 2008.

⁶¹ [2018.10.31] www.gutenberg.org/files/345/345-h/345-h.htm#CHAPTER_I.

UHER, David: „Postava učitele orientalizovaná vědecko-fantastickými filmy.“ In Pecha, Lukáš: *Orientalia Antiqua Nova* VIII. Plzeň 2008, ss. 412–428.

Rowan Atkinson – singing, orientalising

Abstract: Orient means the East, Orientalism is the science about the East, and the imitation of the East. In 1978 Edward Wadie Said (1935–2003), professor of English and Comparative Literature at the prestigious Columbia University, redefined the term of Orientalism in western culture with his book. It became a bestseller shortly after its release, and largely influenced the course, an optional subject for students of PhD study programs at the Faculty of Arts, Palacký University in Olomouc. As its attenders are mostly students who have met a critical view of other cultures for the first time, concepts of Orientalism are introduced to them on the material describing two well-known cultures. It forms the corpus of this text, i.e. the performance of Beethoven's Ode to Joy in German by Rowan Atkinson (1955). The analysis of the text, which the British comic actor deliberately edited, presents the British view of contemporary German culture, categorizes it, reconstructs and visualizes the image orientaled by him.

Key words: Orientalism, Edward Wadie Said (1935–2003), Rowan Sebastian Atkinson (1995), Ode to Joy

Contacts: David Uher and Tereza Slaměňíková, Department of Asian Studies, Faculty of Arts, Palacký University in Olomouc, Křížkovského 12, 771 80 Olomouc, Czech Republic; david.uher@upol.cz, tereza.slamenikova@upol.cz.

THE IMAGE OF MASTERS IN KUNG FU PANDA

Liu Xiaoxuan

Abstract: *Kung Fu Panda is an American computer-animated movie which takes a giant panda as the main character and Chinese martial arts as the core. Various elements are used in this movie to show how the movie makers interpret traditional Chinese culture. As the essential part of Chinese martial arts, some distinctive characters of Kung Fu masters are created in the movie, including Grand Master Oogway, the red panda Master Shifu, the Furious Five and the main character Po. For example, Grand Master Oogway, an old tortoise, represents auspiciousness and wisdom. And the animal images of the Furious Five i.e. Tigress, Monkey, Mantis, Viper, and Crane are inspired by five famous styles of Chinese martial arts. In addition, there are also differences among the chivalrous ideas embodied in these Kung Fu masters. This article will dig into the origin of these character settings and look for the trace of Chinese philosophy in it. The analysis will demonstrate how Americans comprehend the connotation of Chinese culture and whether there are any misunderstandings in it.*

Keywords: *Chinese traditional philosophy, Chinese martial arts, image of Kung Fu masters, Kung Fu Panda*

The past several decades have seen a growing number of Chinese elements and topics appearing in western-made movies. However, how the western moviemakers use and expound Chinese culture differs in specific periods. In the past when the position of China is still a little weak in the international community, Chinese cultural image in those movies is often not so good, which is somehow belonging to negative orientalism. But now, with the improvement of China's national strength and the promotion of its cultural influence, we can see a more precise, comprehensive and positive image of China in the western movies.

The movie Kung Fu Panda is one of the most typical examples that presents the excellent interpretation of Chinese culture currently. It is a 2008 American computer-animated action comedy martial arts movie which tells a story of a bumbling panda named Po who always aspires to be a Kung Fu master and finally realize his dream and get great achievements. A prominent feature of this movie is that it creates various characteristic images of several Kung Fu masters, such as Grand Master Oogway, the red panda Master Shifu, the Furious Five and Po. Through these different Kung Fu masters, we can not only appreciate appealing Chinese martial arts, but also explore the deeper cultural root and intercultural exposition of it.

This article will take the image of Kung Fu masters in this movie as example to analyze how the western moviemakers understand the culture of Chinese martial

arts, education and classical philosophy and in what way they build the images of Kung Fu and successfully interpret these Chinese cultures in their eyes.

The image of Grand Master Oogway

The most senior Kung Fu master in the movie is Grand Master Oogway, who is the creator of Kung Fu and the mentor of the red panda Shifu. He has the supreme wisdom and the power of prophet. During the movie, Grand Master Oogway seldom involves in fighting. But every time he uses his skills of Kung Fu, no one can defeat him. And every word he said in the movie is full of philosophy.

As the name shows, the prototype of this character is tortoise. As is known to all, tortoises often live long. In ancient China, due to the living conditions and the limited medical technology, people often died at a very young age. In such case, people admire the longevity of the tortoises and worship them as the symbol of auspiciousness, longevity and wisdom. And tortoises were also associated with the emperor's authority. In front of the tombs of Chinese emperors, there were often monuments in the shape of tortoises, which mean to praise the deceased's meritorious deeds and long-lasting fame. Having been deified, tortoises possess the power to support the sky and the ability to foresee the unpredictable future, and finally become one of the totems of Chinese society.¹

In Kung Fu Panda, Grand Master Oogway is set as the incarnation of wisdom with calm expression and slow movements. Being the eldest Kung Fu master, he receives the highest respect of all pupils. He accurately predicts Po's appearance as the Dragon Warrior and the evil snow leopard Tai Lung's jailbreak, patiently persuades the red panda Master Shifu to believe in Po's potentiality, and he finally passes away in peace after entrusting the task of protecting the Valley of Peace to his apprentices. Through the character setting of this elder, we can see the movie makers' awareness of Chinese people's special worship towards tortoises, deep understanding of the cultural root and the proper interpretation of its implication.

Besides, various orient philosophical thoughts can be seen from the discourse and action of this character. For example, Grand Master Oogway repeats the sentence "There are no accidents" three times to convince Master Shifu that Po's appearance is destined, which reflects the idea of "Temporal has their own destiny" in Buddhist philosophy.² And once he tells Po that "Yesterday is history; tomorrow is a mystery; But today is a gift. That is why it's called the present". The idea in these words is consistent with the typical living attitude of Confucian that is to cherish the present and act positively. Besides, Grand Master Oogway also comprehends some thoughts of Taoism. He compares human mind to the pool water and believes any stir from the outer world will interrupt the train of our thoughts. Only by keeping inner peace can we find the way to solve our problems. This shows the view of Quietism in Taoist philosophy.

¹ Dong Yue 2013: 33–34.

² Ibid., p. 38.

To sum up, the spiritual world of Grand Master Oogway integrates Buddhism, Taoism and Confucian as a whole. He did not simply impose his opinions on others. Instead, just like those great thinkers in ancient Chinese history, he used vivid examples to illuminate his philosophy and give wise guidance to his apprentices. From this point of view, we can see that the western movie makers of this movie are not just satisfied with the surficial use of Chinese cultural elements, they also dig deep into orient philosophy and try to comprehend the connotation of those complicated ideas.

The image of Shifu

The red panda Master Shifu is the apprentice of Grand Master Oogway and the tutor of the Furious Five and Po. He has a small stature and always wears a dress of Taoism. On the one hand, as the student of Grand Master Oogway, he admires his own teacher a lot. Shifu respect every word that Grand Master Oogway speak out and always listen to Grand Master Oogway's advice when he finds the situation difficult to handle. On the other hand, as the teacher of his own pupils, he shows a complicated image of a Kung Fu master. From this character, we can find many typical characteristics of traditional Chinese teachers.

Firstly, Shifu is strict with his apprentices. In the first episode of Shifu's appearance, he plays martial arts against the Furious Five. During the process, all the five apprentices perform quite well. But after affirming their skills, Shifu clearly shows his dissatisfaction towards them and points out their shortcomings one by one. And when Po first follows him to learn martial arts, he makes Po suffer a lot. These acts are concorded with the strong faith in traditional Chinese education that a strict teacher is bound to produce excellent students. However, Shifu gives great tenderness and care to his apprentices as well. Before Tai Lung becomes evil, Shifu treats him as his own son. And later when Po feels unconfident to defeat Tai Lung, Shifu inspires him a lot.

Secondly, Shifu attaches great importance to training. He tells Po that it will take several years to form great flexibility and even more years to put the skills into actual fighting. And before the final duel, he accompanies Po to practice again and again tirelessly. He also deeply understands the principle of teaching in accordance of each student's aptitude. Po loves eating, so Shifu uses food as inducement for Po to keep training. And Shifu also think highly of the inner peace. In his opinion, there is no so-called secrets to succeed; the only approach is to calm down and devote oneself totally into Kung Fu.

Last but not least, Shifu sticks to his inner moral code. He holds the idea that one must keep modest. And he believes that true heroes will never say never or escape at a vital juncture. When Tai Lung is threatening the Valley of Peace, he asks all his apprentices to escort the villagers to leave and decide to face the danger himself as a compensate for his previous fault.

In conclusion, Shifu is a character with a totally Chinese name, wearing typical orient clothing, believing in traditional Chinese virtue and behaving like most of the

qualified masters in Chinese history. The character setting of Shifu shows the movie makers' extensive and detailed knowledge of ancient Chinese education.

The image of the Furious Five

The Furious Five are five famous Kung Fu masters in the Valley of Peace, including Tigress, Monkey, Mantis, Viper, and Crane. They are apprentices of Shifu and idols of Po. At the beginning of the movie, as Po's idols, they appear in Po's dream and fight alongside him, giving the audience a rough impression of their superb skills and bravery. Later on, when they visit Shifu, they are highly deferential to him. This reflects the spirit of respecting teachers in traditional Chinese culture. During the process of Po's learning and practicing, they appear from time to time, playing a very important role in the development of the plot.

Taking the Five Furious as a whole, we can find traces of Chinese martial arts from their character settings. The animal images of the Furious Five are inspired by five famous pictographic boxing styles of Chinese martial arts, including Monkey Boxing, Snake Boxing, Tiger Crane Double Shape Boxing, and Mantis Boxing. That's to say, the movie makers use certain animal figures to represent pictographic boxing styles. In this way, the audience can have an intuitive understanding of great power of these boxing styles, and also generate a feeling of amusement as well as the sense of cultural identity.

To be more specific, from the discourse and behaviors of the Furious Five, we can also see the movie makers' anthropomorphic imagination about these animals.

Tigress is righteous, fearless but aloof. She considers herself the most capable to defeat Tai Lung and regards Po's involvement as a veritable joke. She aims to challenge Tai Lung alone, but turns out to be attacked fiercely and returns to the Valley of Peace with the other four in frustration. In Chinese traditional culture, the image of the tiger occupies a very important position, second only to the dragon. And similar to the dragon, it is seen as a symbol of auspicious prosperity and a typical form of beautified authority, and often used to express the spiritual outlook of the Chinese nation.³ So, it is no wonder that Tigress appears as a brave and powerful Kung Fu master in the movie.

Monkey is agile and skillful and seems mischievous sometimes. He seldom talks, but every time he is needed, he will play a significant role. When Po is appointed as the Dragon Warrior, Monkey has some doubts about Po's capability but still holds a wait-and-see attitude. Chinese people have a strong cordial feeling towards monkeys, appreciating their wit but also worry about its naughty. Therefore, such anthropomorphic roles based on monkeys can often be seen in Chinese artistic works. One famous example is Sun Wukong of *The Journey to the West*, who has a rebellious image but realizes great achievements. When we compare Monkey of the Furious Five with Sun Wukong, we can find many similarities in the character setting of this kind of animal.

³ Lin Lin 1998: 42.

Mantis has the smallest figure of the Five, but owns amazing power. He half-believes Po's potential, concerns about Po's situation and often helps Po in secret. The image of Mantis reflects the typical Chinese belief that power does not depend on size but one's strength.

Viper is charming and mercurial. She moves rapidly and distinguish herself by her outstanding defensive ability. In fact, viper is a kind of venomous snake. As snakes have no feet but are good at drilling holes and serpentine, Chinese people traditionally believe that they are spiritual and changeable animals.⁴ On the whole, the image of the snake in the movie meets Chinese audience's expectations.

Crane is the most elegant and warm-hearted of the Five. Although he is a little bit introvert, he shares weal and woe with the other for partner all the time. After Po's coming, he shows great sympathy for Po's suffering and cares a lot for him. Due to the outstanding outlook, crane is often considered fairy birds and symbolizes noble hermits. Thus, we can understand why Crane in the movie seems gregarious sometimes and enjoys an acknowledged position in the Kung Fu world.

All in all, the images of the Furious Five show the diversity and multiple connotations of Kung Fu. From the character design, we can see the good intention and sincerity of the moviemakers to interpret the culture Chinese martial arts.

The image of Po

As the main character of the whole movie, Po is a giant panda with a bloated body and great passion for both food and Kung Fu. He is always dreaming of studying Kung Fu, but can only spend all day working in his adoptive father Mr. Ping's noodle house. Dramatically, he is appointed as the Dragon Warrior at the tournament, though his original purpose is just to see the process. Then with the help of Grand Master Oogway, Shifu, and the Furious Five, Po is transformed from a Kung Fu "idiot" into a true master, and successfully defeat the evil and bring back harmony to the Valley of Peace.

When we dig into the character setting of Po, we can see how the western moviemakers shape a Chinese image of their eyes and permeate their own values into it.

First, it is quite a wise choice to make a giant panda as the leading role of the whole movie. As is known to all, the giant panda is a national treasure of China and beloved by people all over the world. Therefore, it is attractive for audience to see the story of a funny panda on the screen. And the characteristics of Po is basically in line with people's perceptions of the giant pandas, such as clumsy, straightforward, a little bit lazy, gluttonous and warm-hearted, which may successfully stimulate great cultural identity of Chinese audience.

Second, as the character of Po is created by the western, it inevitably carries some ideas of those moviemakers. Though many other characters give some help to Po from time to time in the movie, the most important reason of his success is till his own efforts and progress. This kind of design still belongs to the traditional

⁴ Wang Linmei 2010: 48–49.

mode of American stories, which conforms to the spirit of American heroism and individualism.⁵

Generally speaking, Po is a recreation of the giant panda's image. It possesses many standard Chinese external features but also implies typical American personalities.

Conclusion

In general, the image of Kung Fu masters in this movie is closely related to Chinese peoples of inherent cognition and inseparable from Chinese traditional culture. From the analysis above, we can conclude that in recent years the western moviemakers have made great progress in choosing Chinese topics, using Chinese elements and presenting Chinese images in their works. Compared to the previous Hollywood movie which reflecting orientalism, such as *The Last Emperor* and *The Joy Luck Club*, moviemakers now have a more clear and accurate understanding of various typical Chinese culture, as well as a higher consciousness to explore the unique charm of these cultural symbols.

However, we should not ignore the fact that there is also some confusion and misunderstanding among the cultural interpretations of these Kung Fu masters' character settings. One is that the words conveying special meaning in Chinese are difficult to be translated accurately into other languages. "So, in the movie *Kung Fu Panda*, we can see some misuse of typical Chinese words. For example, red panda is named Shifu, which directly means "master" of somebody, showing his identity of being teacher of the *Furious Five* and Po. However, the problem is that Grand Master Oogway also call him Shifu in the movie, which is contrary to their true relationship because actually Grand Master Oogway is the "Shifu" of the red panda. Another problem is that the character setting of these masters sometimes also shows a typical feature of orientalism: combining concepts of different cultural categories together. For instance, Grand Master Oogway wears robes of Buddhism, but have a good command of Taiji boxing, the famous Taoist martial arts. And the scenes Grand Master Oogway appears are often ornamented with iconic Taoist cultural symbols. But at the end of his life, he died in the way more related to Buddhist myths. It is acceptable for Chinese audience to see a master embodies various philosophical thoughts, but it is a strange to find all these external cultural elements mixed up together.

To sum up, although the western movie makers' knowledge about Chinese culture is far better than before, it still not enough and can be easily used in improper way. And if the western moviemakers want to tell a true Chinese story perfectly and detailly, it seems that they still have a long way to go.

References

CHEN Guoxin et al.: *The Analysis of Chinese Elements in Hollywood's Movies*.

⁵ Chen Guoxin 2017: 62.

⁶ Chen Huayu 2009: 63.

Advances in Social Science, Education and Humanities Research 2017, 123, pp. 60–63.

CHEN Huayu: The Orientation of Chinese Traditional Culture Value from Multiple Perspectives. *Movie Literature* 2009, 5, pp. 56–63.

DONG Yue: *Hollywood movie “Kung Fu Panda” Chinese cultural interpretation*. Changchun 2013.

GUO Jing: The View of China in Western Film and TV Works: Taking the Last Emperor, The Joy Luck Club and Kung Fu Panda as Examples. *Journal of Yangtze University (Social Science Edition)* 2012, 35 (2), pp. 182–183.

LIN Lin: The Totem Worship of Tiger. *Journal of Literature and History* 1998, 2, pp. 42–45.

SAID, Edward W.: Orientalism. *Georgia Review* 1977, 31 (1), pp. 162–206.

WANG Linmei: Comparison of Chinese and Western Cultural Connotations of the Snake. *College English (Academic Edition)* 2010, 1, pp. 48–49.

Contact: Liu Xiaoxuan, School of Chinese Language and Literature, Beijing Foreign Studies University, 2 North Xisanhuan Avenue, Haidian District, Beijing P. R. China, liuxiaoxuan@bfsu.edu.cn.

PRINCESS OF CHINA ORIENTALISM IN WESTERN POP MUSIC

Józsa Vivien

Abstract: *We can find many examples of Orientalism in Western pop culture, e.g. in books, movies, music etc. A lot of examples of ornamental Orientalism can be found there. However, their appearance is not accurate in many cases, and they are mainly based on stereotypes and not on knowledge about the culture they would like to represent. In my research I am focusing on the music video of the song called 'Princess of China' by Coldplay and Rihanna, which was released in 2012. Although – in spite of its title – the song itself colloquial with China, its video is a good example how different Asian stereotypes in general are mixed. Typical appearance of Chinese, Japanese and Indian cultures can be discovered throughout the images in the video, what I will try to categorize to achieve a general idea, how the director portrays China, and what aspects of each cultures he emphasizes.*

Key words: *ornamental Orientalism; China, Japan and India; Rihanna and Coldplay; Princess of China; Western pop music*

Corpus divided by scenes

No.	Time	Scene	Asian signs	Country
1.	0:02	Beginning	Chinese writing	China
2.	0:04 3:28	Red-black goddess	1. Hindu goddess(many arms) 2. Fingernail guards 3. Chinese writing	India China China
3.	0:10 0:17 0:23 0:42	Chris martin walking	1. Chinese writing (0:10) 2. Chinese architecture	China China
4.	0:14 0:22 1:10 1:31	Rihanna on a sofa	1. Chinese architecture 2. Chinese writing 3. Chinese hairpin	China China China
5.	0:30 0:33 0:55	Drums	1. Drums	China/Japan

6.	0:45 0:56	Door with lampions	1. Lampions 2. Chinese-style door 3. Hindu goddess (many arms) 4. Indian clothes 5. Asian people 6. Fingernail guards	China China India India ? China
7.	0:48 1:09 1:24 1:27	Ninja scene	1. Chinese interior 2. Ninja clothes 3. Swords 4. Chinese writing 5. Martial arts	China Japan Japan; China/ Korea China Japan/China
8.	0:59 1:33	Rihanna in black dress	1. Lampions (2 different) 2. Fingernail guards 3. Chinese Interior 4. Chinese writing 5. Earrings, hairpin 6. Hindu goddess (many arms) (1:33) 7. Indian clothes (dancers) (1:33) 8. Asian people	China China China China China India India ?
9.	1:21 1:25 1:29 1:54 2:44 3:00 3:17	Rihanna white dress, Chris Martin monk	1. Monk clothes 2. Flying (martial arts) 3. Swords (2:13) 4. Desert	China Japan/China Japan/China/ Korea ?
10.	2:24 2:28 2:39 2:53 3:11 3:22 3:25	Rihanna in purple-red dress, big room	1. Chinese dress (long sleeves) + moving 2. Chinese interior 3. Drums 4. Throwing star pattern on the floor 5. Chinese writing 6. Hairpin 7. Asian people	China China China/Japan Japan China China ?
11.	2:27 2:35	Chris Martin with drummers	1. Drums 2. Asian people	China/Japan ?
12.	2:32	Dancers in lampion room	1. Lampions+Chinese writing 2. Asian people 3. Indian clothes 4. Fingernail guards	China ? India China
13.	3:15 3:24	Chris Martin on a chair	1. Chair	China

Generalization

1. Writing – Chinese – 8 scenes, 23 times
2. Religion – Indian (Hindu) – 3 scenes, 5 times
3. Housing (architecture, interior, furniture, lampions, patterns on floor, wall etc.) – Chinese (ex. throwing star pattern on the floor – Japanese) 9 scenes, 23 times
4. Clothing and accessories – Chinese inspired clothes (Rihanna), Japanese clothes (Chris Martin), Indian clothes (dancers); accessories (fingernail guard, hairpin, earring) – Chinese 8 scenes about 38 times (Jap. 5, Ch. 13, In. 4 times) (Acc. 16 times, nail guard – on goddess 4 times, not on goddess 2 times)
5. Martial arts and weapons – mainly Japanese 2 scenes, about 7 times
6. Drums – Chinese/Japanese? 3 scenes, about 16 times
7. Asian people – ? 5 scenes, about 19 times – Dancers about 12, Drummers about 13, else about 8, together 7 times

Introduction

‘Princess of China’ by Coldplay and Rihanna was a huge hit of 2012, popular even in later years. If we take a look at the lyrics, however, we can clearly see that the song itself doesn’t mention the word ‘China’ even once. They do sing about a princess, but it is more of a break-up song. Then why did they give the song this title? It could have been simply ‘Princess’ or the princess of any other country. Then why China? Well, personally I also think that the ‘Princess of China’ is much more attractive and eye-catching for an ordinary person than the ‘Princess of Lichtenstein’. Moreover, there are countless interesting things they can do in the music video. And they did. They mixed three different Far-Eastern cultures for ornamental purposes: China, Japan and India. After generalizing the oriental elements of the music video, we can clearly see that most parts of it are truly related to China. However, we can still find many things that are undoubtedly related to either Japan or India. What I expect to find at the end of the following analysis is that the director used the popular Asian cultural elements of all countries that are the most outstanding, that are catching the viewers’ eyes and are well-known and popular in the Western world when it comes to Asia.

Writing

One of the first things that we come across is the Chinese writings throughout the video. It is the most obvious and most effective sign of ornamental Orientalism, I would say. Therefore it is not surprising that out of the 13 different reappearing scenes, they are using writings in 8, about 23 times in total (repeatedly), outnumbering every other ornamental element. Even though the Japanese writing system has some similarities with the Chinese one – as it is originating from Chinese – it is clear that they are using the Chinese calligraphy. However, there have been many versions of the Chinese characters, as it has a very long history. In contemporary China they use a simplified version, while in countries like Taiwan they are still using the traditional form of the characters. Only by looking at the characters used

in the video, I would assume that they used simplified versions at the beginning, and mixing the simplified and the traditional ones for ornamental purposes on the interior, but this research will not deal with the accuracy of the characters that deeply.

Hindu goddess

Besides the Chinese characters, the first image that appears is the black and red silhouette of a goddess, who has many arms and long fingernails. This goddess figure reappears in two other scenes represented by Rihanna and some supposedly Asian dancers, as well as at the end in its black-red form. It can only be seen five times in the music video, but it still has a great impression on the viewer. It's the first example of mixing cultures into one element. Although the hair style and the fingernail guards are undoubtedly Chinese marks, the goddess itself is from the Indian mythology. Many gods and goddesses are shown with more than one arm in Indian culture. Among them there is Durga, the goddess of war, who is described with ten or eighteen arms. However, if we watch carefully, in the video we can count sometimes fourteen, sometimes eighteen arms of the pictured goddess. While the eighteen arms are probably representing Durga, after doing some research I didn't find any god with exactly fourteen arms. However, they discovered an ivory sculpture in China,¹ where the goddess had fourteen arms, in 2012 – the year the music video was released. Therefore I suppose that this had an influence on the director. Here we have to note, that China's main religion, Buddhism, is originally from India, and they accept some Hindi gods as their own as well. This can lead to confusion, identifying this many-arm-goddess as Chinese. But then here comes the question: if it was a misunderstanding, why are the dancers more Indian-like, than Chinese-like? It suggests that the director probably knew, that this element is Indian, not Chinese, but he used in the video regardless. Well, it is undeniable that this is one of the most fascinating Asian symbols in the video.

Housing

In most scenes we can discover pieces of Chinese architecture, speaking of the building itself with its remarkable roof, or the interior design. In the 3rd and 4th scenes we can clearly see the Chinese style buildings, with its characteristic hip roof structure, which is a beautiful and conspicuous mark of ornamental Orientalism. In the 3rd scene the large space is captivating, and we can discover the fish tails facing each other on top of the hip roof of the big building, a typical Chinese architecture style in the Zhou and Han periods.² On the other hand, in the 4th scene with Rihanna on the sofa, the colours red and gold are what catch the eye of the viewer, which is typical in ancient Chinese imperial architecture – suiting the concept of the 'Princess of China'.

¹ www.icollector.com/CHINESE-CARVED-IVORY-14-ARMED-GODDESS-SCULPTURE_i14445830.

² Feng Jiren 2012: 19.

Besides these buildings, the director is trying to create an oriental atmosphere with the interior of most scenes. In the 4th scene, although the red and gold buildings are the most outstanding features, we can discover gold-black Buddhist cravings as a frame around it, making the buildings even more emphatic. Then, in scene 6 it's the first but definitely not the last appearance of lampions, which is probably one of the most well-known oriental decorations across the world. Here the red lampions help to emphasize the door in the middle, which shows a similar structure as the famous hip-roof, with its head bending upwards. When this huge door opens, we see a spacious room, full of more lampions, some Buddhist-looking sculpture, and again, some Chinese calligraphy as decoration. If we look carefully, we can also discover some huge, red Chinese knots hanging down from the ceiling. These features are all pretty typical when someone thinks about China in the Western world. Later on, at 1:33, when Rihanna is representing the 18-armed Hindu goddess, we can see that the room is slightly different – the red lampions are exchanged for golden, more round shaped ones, and there are much more red knots hanging down. These scenes are showing what a typical Chinese interior would look like, according to Westerners, using ornaments, religious figures, writings and typical Chinese decorations.

In the other scenes, however, they are mixing Chinese and Japanese interior elements. Moreover, the ninja scene is pretty much Japanese in most ways, even though we can still find some Chinese ornament. Probably the most outstanding feature of the room is the four braided ropes, hanging down. If we have a closer look at them, we can realize that they are actually rope-shaped columns, which is certainly not typical of any Asian country's architecture style. On the other hand, in the Japanese Shinto shrines they have a sacred braided rope, called *Shimenawa*, hanging horizontally above the door. They also have ropes for praying at some places in the shrine, which you have to pull, and ring the bells with it in order to get the god's attention. In the scene, on the two sides there are two big holders with a bowl on top, seemingly made from some kind of metal. I suppose, these are incense burners, which can be found at Buddhist temples, both in China and Japan. However, the design is really strange and the pictures are really dark, so from this mere observation I can't tell for sure. Finally, at the back on the wall some Chinese calligraphy can be found.

There is one more scene that shows signs of mixed cultures concerning the interior, but it's more Chinese-like. In scene 10 in the big, crowded room, there are many ornamental elements to be aware of. The very first thing we can see in the background is probably the big gong shaped golden ornament. The colour gold could be used only by the emperor in ancient China, therefore it appears several times in the music video, but here it is really outstanding. In the very middle of the round shape there is a relief, which is most likely a dragon, but it's hard to tell, as they are not showing it from close. On its left and right, on the columns, again, we can see the indispensable Chinese writings. Next to the stairs, on both sides we can discover the iconic Chinese guardian lion sculptures, the *shishi* (石獅), which can be seen at multiple places in China, as people believed that they can protect the family of the house from the evil. These two are especially similar to the ones standing

at the Imperial palace Museum at the Forbidden City, in Beijing. However, at this point we have to note, that even though this lion figure is associated with China, as they use this symbol the most, it is a Buddhist symbol, therefore originates from India. As nowadays there are very few Buddhists in India, in contemporary world we consider this religion more Chinese, than Indian. It is not surprising, that there is a guardian lion-dog symbolism in Japan as well, but the Chinese shishi steps on a small demon with one of its legs, like here. Next to the drummers there are four shield-like, circle metal plates on stele – two golden and two black, all with a lion figure in the middle. The lion head is pretty similar to the shishi's head, so I would suppose that these are also Chinese, and it would make perfect sense since this lion is the symbol of protection and there are usually two of them at one place. Last but not least, it is hard not to notice the pattern on the floor, where Rihanna stands. It is easy to recognize the throwing star symbol – shuriken –, which is part of the ninja culture in Japan. There are different types, but I believe that this 'wavy' form is one of the most well-known ones. In this scene this floor pattern is really drawing the viewers' eyes.

So now we can see that in the interior design we can find a great mixture of different cultures, still in general we can say that it was more Chinese-like.

Clothing

Speaking of clothes, I would say that this is the most balanced between the three countries they are portraying. First of all, the woman dancers are all wearing Indian style clothes, as their stomach is visible, which is much more typical of traditional Indian clothes, than Chinese or Japanese. Rihanna is wearing four different clothes in this music video, out of which only two can be considered Asian-inspired – according to me. The first one is a purple-red silk material, when she is lying on the sofa. Because she is lying, we can't really see the cloth itself clearly, but it's obvious, that it's not a long dress. It could be a little kimono-like, but we can't be sure, unfortunately. The second one appears in scene 10, again a purple-red one. Personally, I assume that it is the same as the first, as the colour, the material and the boots are the same, but this time it has long red sleeves – way longer than a person's arm. This extremely long sleeve was common in ancient China since the Song Dynasty in the noble class. Only by looking at the sleeves someone could tell, that these people don't use their hands for work, therefore they are from a higher social class.³ So these clothes are inspired by Chinese and Japanese ancient fashion, but not identical, if we look at the length and the amount of skin they show.

In the desert scene Chris Martin is wearing a kind of monk clothes, which is most likely to be Chinese Shaolin-style inspired, based on my research, as it has shorter robe, pants and a thick belt. However, if we look at the shoes, we can clearly see that the uniform is not identical to the real monk clothes.

In the ninja scene both characters are wearing black, however Chris Martin is looking more western, than the woman. His face is not covered, which is actually

³ Sun Mingju 2002: 13.

a pretty important part of the ninja clothing. The drummers are also wearing similar black clothes without covering their faces. We could see that among clothes we can discover traces of Chinese, Japanese and Indian ancient fashions as well in a traceable pattern.

We also have to take a look at the accessories appearing in the video. The most eye-catching is probably the fingernail guard, which usually can be seen on the goddess figure. It was typical in the imperial China among the nobles and had the same function as the long sleeves – to show that these people didn't work with their hands. It was popular during the Qing dynasty (1644–1912), and unlike it is shown in the video, they didn't wear them on every single finger, only on maybe two or three.⁴ Besides this, we can see hairpins in Rihanna's hair in almost all scenes she appears, which is a really typical Asian accessory that spread to the West and got popular, so no wonder they use it many times here as well. In ancient China hairpin wasn't only for securing hair and decoration. It was a status symbol, as well as the 'coming of age' symbol at the age of 15 among Chinese women. It also had a serious symbolic role concerning marriage. The last trace of Asian accessory appears during the scene with Rihanna in a black dress. When she is shown from close, we can see that her earrings have the form of a Chinese knot, which is also a pretty popular decorative element in the West. We can conclude that even though the clothes are varying, the accessories used are borrowed from Chinese culture.

Martial arts, weapons

If we take martial arts, it a bit difficult to differentiate between Chinese and Japanese martial art types, techniques, as for someone who is not practicing any, they might look the same. However, one thing is for sure: the Far-Eastern and Western fighting techniques are completely different. There are two scenes where martial arts and weapons appear. One is the obvious ninja scene, which is completely Japanese, since the ninja culture originates from Japan. The other is the desert scene with the two singers, where they are flying and pointing swords at each other. Flying during fights is considered completely Eastern, and the concept most likely originates from Chinese martial arts. In China they believe that you can control your chi, and with that you can achieve various great, unbelievable things. In western society we created this misconception that these people can actually fly – basically jump extremely high, staying in the air for such a long time that is impossible for an ordinary human being. In the ninja scene we can see that the opponents are doing a 'flying kick' which is used in Japanese (Karate, Kenpō), Indian (Kalaripayattu), Chinese (Kung fu) and Korean (Taekwondo) martial arts alike. Based on that the scene itself tries to be Japanese, we can assume that they borrowed the movements from karate and kenpō.

Concerning weapons there are two swords appearing both in the ninja and the desert scene. One has a curved blade, the other is straight. The one Chris Martin is holding is most likely a katana, which is a Japanese curved long sword that was used

⁴ kellysear smith.livejournal.com/66667.html; media.huayuwor ld.org/culture/chinese/CULTUREENGLISH/Culture/Ewhole01_04.htm.

by the samurais. In Japan there are more types of swords that have curved blade, they vary in their length, their edge and century they were used. The straight sword however is hard to be categorized, as in nearly all countries – even in the West – they used straight bladed swords. They also made them in China, Korea, even in Japan besides the curved ones. They were using the same swords during the desert scene as in the ninja scene.

Drums

There are several scenes during the video where drums appear. They are big, single musical instruments that are common in Chinese and Japanese cultures. Personally I would assume that they took the Japanese *taiko* as an example, based on the ornaments on the side of the drum. Its origin is not clear, but there are many suggestions that it came to Japan through China and Korea, or even from India, however nowadays this 'drum-culture' is easier to be found in Japan than elsewhere, especially as *kumi-daiko* and other forms of Japanese drum performances are well-known all around the world.

People

The drummers and the dancers clearly have Asian origin – at least most of them, but it is really hard to tell what country are they from. The woman dancers have more Indian-like features, while some drummers could be either Japanese or Chinese, but it is hard to tell. A tattooed masked man can be seen in some scenes, however I couldn't identify his cultural origin. In ancient Asian societies criminals were marked with tattoos, in Japan people still associate it with *yakuza*, which is however coloured. The mask looks somewhat similar to the one of Taka's husband's in the 2003 movie 'Last Samurai'.

Conclusion

As I supposed after watching the video for the first couple of times without going into details, they are using mostly Chinese cultural elements to be true to the title 'Princess of China', even though there many things that are clearly from India or Japan. The director of the video tried to combine as many oriental ornaments starting from interior design through clothes to martial arts as he could, and combined them to make this video as orient as it could be. They used symbols that are well known in Western cultures that we immediately identify as Asian, Far-Eastern. If we look at the writings, the buildings, the lampions, the clothes, the goddess figure, martial arts, it creates the feeling of being in Asia to the viewer – which was the exact purpose of this video. This music video was great to gain attention, as the orient attracts many people with its difference from our cultures. Every aspect I tried to analyse above was clearly for simply ornamental purposes, to fit the title and attract more people.

Even though it was chaotic, I would say it was pretty effective, especially if we have a look at the views of the official video, which is 215 870 145.⁵

References

- FENG Jiren: *Chinese architecture and Metaphor, Song culture in the Yingzao Fashi Building Manual*. Honolulu 2012.
- GREEN, Thomas A. (ed.): *Martial Arts of the World, An Encyclopaedia, Volume One: A-Q*. Santa Barbara 2001.
- SHAHAR, Meir: *The Shaolin Monastery, History, Religion, and the Chinese Martial Arts*, Honolulu, 2008.
- SUN Mingju: *Chinese Fashions*. New York 2002.

Contact: Vivien Józsa, Japanology Department, Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, H-1091 Budapest, Kálvin Square 9, Hungary, vivien.jozsa@gmail.com.

⁵ Last checked: 2018.08.18.

梵高画作中的东方装饰性元素分析

余力凡

摘要：梵高深受东方绘画的影响，尤其是日本浮世绘的影响。他还曾经模仿过歌川广重等日本名家的画作。为了更好地分析梵高对于日本文化的态度，我们将画作分为主体部分和装饰部分。主体部分即占据画作中间，面积较大，承担主要抒情功能的部分。装饰部分即画作除去主体部分所剩余的部分。通过分析梵高绘画中的装饰部分，我们发现梵高主要通过两种方法装饰画作：第一是用没有意义的日语字符组合作为装饰，例如，模仿歌川广重《龟户梅屋铺》的画作《日本情趣·梅花》和模仿《大桥安宅骤雨》的《雨中桥》等。第二种是其他日本画作作为装饰背景的《日本情趣·花魁》《唐吉老爹》等。如果删除这些装饰部分，其实并不会影响这些画作的抒情效果。但画家试图通过添加这些装饰部分增强画作的“东方”属性，表达自己对“神秘东方”的理解。

关键字：梵高 日本浮世绘 装饰东方主义

简介

浮世绘与梵高 发源于 17 世纪日本江户时代的浮世绘版画，狭义上讲由日本传统的大和绘及风俗画发展演变而来，广义上讲又吸收了中国明清版画手法和西方绘画的透视原理吸收进自己本民族特征，表现平民生活、美人、风景的版画。作为民间艺术的代表，与贵族艺术相比，浮世绘更注重身边的风景、现实中的人，而将自然风光、日常情趣作为画面主体。

（1）随着明治时代的到来，变革思潮席卷日本。以浮世绘为代表的日本传统艺术被日本主流社会忽视，甚至沦为日本出口到欧洲的瓷器和茶叶的包装纸。浮世绘随着日本产品传入欧洲，也吸引了欧洲人的目光。

由于摄影技术的发明，传统欧洲艺术家所追求的“画得像”的价值已经大打折扣。而来自日本的东方风格的绘画给了画家们启发，“日本主义”席卷欧洲画坛。不仅是梵高，同时期的其他印象派画家也有模仿日本风格的画作，如莫奈的《日本女人》等。浮世绘所具有的含蓄的写实性、明亮色彩、对比色应用、非对称性构图、线性描绘等，都对梵高的绘画产生了深远的影响。（2）

梵高画作与日语字符

日语中的字符主要有汉字（包括和制汉字），平假名和片假名。随着日文书写系统得以成熟和发展，如今汉字用于大部分名词、形容词和动词，而平假名则用来书写动词词尾（送假名）、纯日语词汇、或者表記汉字难写

的词汇。平假名也用于标记日文汉字的读音（振假名）、和书写给汉字水平不够的人为对象的读物，如小孩、日语学习者的书籍。

梵高在临摹学习浮世绘作品的时候，有时会在周围加上一些日语字符作为装饰。我们选择较著名的《日本情趣 · 梅花》和《雨中桥》《日本情趣 梅花》一图左侧边缘所写的字为：大黑屋锦木江戸町一丁目，目的右侧有两个多余的点，一字和丁字距离非常近，可能是画家想将它们写成一个字。右边的边缘写的是新吉原（ ）（ ）大丁目屋木，括号中的字很难辨识。梵高本人并不会日语，这些字符也并不能组合成通顺的句子。但可以猜测大黑屋是指东京的大黑屋，一个以零售商业闻名的地方。锦木可能是人名，也有日本戏剧歌谣合集的名字是《锦木》。江戸町则是日本著名城市，一丁目三个字和边上的两点作用不详，但可能是为了模仿平假名或者片假名。平假名中が、ぎ、ぐ、で（3）等表示浊音的字符，片假名中ゾ、ザ等表示浊音的字符确实在右边有两到三个点。但是原画中的两点是加在丁字下面，目字上面的，目右边加两点并不成字，与这些字符组合最相近的是で字了。从这些字符，尤其是最后几个字符的排列情况来看，梵高不仅不能用日语正常交流，也不能区分平假名，片假名和汉字。他将右边加两点当做假名的标志，却并没有深入了解假名的拼写规律。

而《雨中桥》一图则是上下左右四侧的边缘都有装饰性的日语字符。左侧为吉原八景长大屋木，右侧为大黑（存疑）屋（存疑）锦木长原（两点）一景，上边为小吉原八景（这两个字被写成了一个字）吉长人内，下边为新吉原大（ ）（ ）（ ）。其中这里的吉字下部的“口”缺了最后一笔。《日本情趣 梅花》一图中“一”字和“丁”字一共只占了一个字的空间，但因为字符是从上到下排列的，因此不好判断画家原来是想写一个字还是两个。但《雨中桥》中“八景”两字是在上部，其他字符都是左右排列，只有这个“八景”是上下排列且只占了一个字符的空间。残缺的笔画和字符的排列再次印证了这样的猜测：画家不懂日语且不懂基本的字符排列规律。

对比两幅图画装饰部分，吉原，木，黑，小，大，长，人等字的出现频率都比较高。其中吉原八景一词出现多次。吉原八景是日本著名浮世绘画家鸟居清信以江户青楼女子为主题画的一组画作。可以猜测梵高曾经学习甚至临摹过这一组画。而木，小，大，人等字符明显是较为简单的字符通常是书法学习者入门时学习的字符。

由以上分析可知，作为装饰的日语字符主要是最简单字符，最有代表性的城市，代表性的画作名称等。画家还会将字符重新组合搭配，并按照自己对于日文字符排列的规律进行了再创作。而画家本身对于日语的了解并不深入。

梵高还会使用一些日本元素作为画面的背景装饰。如著名的《唐吉老爹》的背景是多幅日本版画。其中有两幅人物画，画的都是日本女性形象。还有三幅风景画，分别画的是樱花，富士山和农田。梵高平时收藏的

日本浮世绘多购自唐吉老爹的店铺，画家通过这样的背景表明唐吉老爹和日本的关系。《日本情趣 花魁》一图的背景是莲花，竹子和芦苇。池塘经常被当成日本文化的代表。另一位印象派画家莫奈就模仿日式庭院在自己的院落里建设了一个池塘，并画出了名作《睡莲》。

总结：作为装饰的东方

在这些以日本元素作为装饰边缘或者背景的画，大多是临摹日本的作品或者表现与日本相关的人或物。画家通过加入这些代表性的日本文化符号来加强这些画作和日本的联系，表达画家对日本的理解。这种对东方的理解可以被划为“装饰东方主义”的范畴。

在后期的一些作品中，梵高将对日本文化的理解渗透到了图画的绘制过程中。梵高曾评价日本浮世绘是“现实的宗教，”提倡“回归自然，”“像呼吸一样单纯。”梵高描述的便是自身的生命与大自然及之中的所有生命的联系，而这种联系本身便是日本自然观的审美情趣。（4）

参考文献：

- （1）王心璐，透过梵高作品浅析浮世绘美学特征，2017年，青岛
- （2）王心璐，透过梵高作品浅析浮世绘美学特征，2017年，青岛
- （3）（中国）人民教育出版社、（日本）光村图书出版株式会社，中日交流标准日本语上册，2013年，北京
- （4）马克家，真实的本质——浅谈梵高绘画中独特的浮世绘审美因素，2015年，北京

Analysis of ornamental Orientalism in Van Gogh's Paintings

Vincent van Gogh (1853–1890) was deeply influenced by Eastern paintings, Japanese ukiyo-e especially. He particularly imitated the paintings of famous Japanese artist Utagawa Hiroshige (1797–1858). In order to analyze Van Gogh's attitude to Japanese culture, we divide his paintings into a main and decorative parts. The main parts occupy the middle of the painting, is larger as well as emotional. However, this paper concentrates on the decorative parts. Although they do not affect emotion within the paintings, they show van Gogh's "Orientalism," and therefore are a demonstration of painters' understanding of the "Mysterious East."

Keywords: Orientalism, Utagawa Hiroshige, Vincent van Gogh, ukiyo-e, ornamental Orientalism

Contact: Yu Lifan, School of Chinese Language and Literature, Beijing Foreign Studies University, 2 North Xisanhuan Avenue, Haidian District, Beijing P. R. China, yulifan@bfsu.edu.cn.

INTERPRETAČNÍ MOŽNOSTI IDEJÍ STŘET CIVILIZACÍ A KONEC HISTORIE: ŠANGHAJSKÁ ORGANIZACE PRO SPOLUPRÁCI¹

Miroslav Jurásek

Abstrakt: *Teorie by nám měly pomáhat chápat a vysvětlovat dění kolem nás zvláště, když se jedná o významné soudobé jevy. Některé teorie to zvládají lépe, jiné hůře. Je nesporné, že nový regionalismus, tj. vytváření bloku spolupracujících států v určitém regionu, patří mezi klíčová témata, která ovlivňují mezinárodní vztahy na globální úrovni. Příkladem tohoto nového středoasijského regionalismu je Šanghajská organizace pro spolupráci (SCO). V tomto článku je tato organizace pohledem z perspektivy kdysi velmi populárních idejí: první z nich, střet civilizací od Samuela P. Huntingtona, predikuje regionální spolupráci na bázi civilizační spřízněnosti, naopak zdůrazňuje přirozenou nedůvěru mezi státy pocházejících z různých civilizačních okruhů; druhá idea, konec historie od Francise Fukuyama, hlásá globální rozšiřování principů liberální demokracie. I navzdory faktu, že ne každý autor bral tyto ideje ve smyslu vědeckých teorií a jejich charakteristik, tento článek si klade otázku, do jaké míry jsou tyto produkty vědeckého myšlení kompatibilní s tím, co se odehrává v procesu středoasijské integrace. Tomuto cíli odpovídá struktura článku: faktografický popis SCO je organizován v souladu se stěžejními tezemi obou idejí, tj. pro ideu střet civilizací 1) určení „nepřítelů“ (hrozby národních zájmů) tohoto uskupení, 2) vymezení „ústředního státu“ organizace a pro ideu konec historie je 3) sledováno kritérium demokracie jako určitá hodnota vyznávaná v tomto uskupení. Analýza SCO ukázala, že v rozporu s Huntingtonovými a Fukuyamovými předpoklady i na civilizačně nesourodém území může vládnout řád, třebaže spolupráce je diktována pragmaticky, snahou modernizovat středoasijský region; zásady demokracie se projevují na úrovni fungování organizace ve formě pravidla jednomyslnosti při přijímání důležitých rozhodnutí a důsledným praktikováním politiky nevmešování do vnitrostátních záležitostí každého státu ze strany organizace. Na druhé straně se v souladu s Huntingtonem potvrzuje, že Čína jako ústřední stát uskupení využívá organizace k oslabení vlivu USA v regionu; kulturní rozdílnosti uskupení také nemohou být zcela ignorovány, protože se projevují v jisté nedůvěře a ochetě ke vzájemné spolupráci.*

Klíčová slova: Šanghajská organizace pro spolupráci, Samuel P. Huntington, Francis Fukuyama, Střet civilizací, Konec dějin

¹ Tento příspěvek je upravenou a přepracovanou částí autorovy disertační práce „Úvahy o globálním řádu po skončení studené války: perspektiva Samuela P. Huntingtona a Francise Fukuyamy“, která byla obhájena v září 2015 na půdě FMV VŠE, Praha.

O slavných pracích Samuela P. Huntingtona a Francise Fukuyamy „*Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*“, resp. „*Konec dějin a poslední člověk*“² toho již bylo napsáno hodně³. V odborné komunitě nicméně neexistuje shoda, zda se jedná o paradigmatata, teorie, scénáře nebo mýtus mezinárodních vztahů. Např. D. Barenscott⁴ ji označila za teorie velkého rozsahu, tj. celkové vysvětlení určitého fenoménu bráno z pohledu nějaké konkrétní disciplíny.

Jelikož základní funkce teorie spočívá v uspořádávání empirického poznání kolem nás do smysluplných souvislostí, je otázka, do jaké míry tuto základní funkci plní ideje střet civilizací a konec dějin. Umějí vysvětlit, resp. reflektovat dění kolem nás? Pomáhají nám porozumět okolnímu světu? Dokážou predikovat určité situace?

V tomto článku jsou obě teorie použity pro vysvětlení integračního uskupení Šanghaiská organizace pro spolupráci (v dalším textu psáno anglickou zkratkou SCO). Samozřejmě je diskutabilní vhodnost výběru této případové studie pro zkoumání explanačního potenciálu obou idejí. Zcela vědomě je popřen Huntingtonův civilizační princip, pro což existuje několik důvodů:

Zprvée, SCO představuje významné mocenské těleso v současném globálním světě, poněvadž pokrývá velkou část světadílů a navíc je tvořena významnými globálními aktéry jako Čína a Rusko. Aplikace idejí střet civilizací a konec historie na tento region je motivována snahou ilustrovat globální (všeobecný) rozměr platnosti obou idejí i pro oblast, pro kterou nebyly přímo zamýšleny.

Zadruhé, pomocí multicivilizační SCO je možné potvrdit (či naopak vyvrátit) jeden z Huntingtonových předpokladů: multicivilizační organizace není při řešení otázek politických, bezpečnostních a hospodářských tak stabilní jako organizace, jejíž členové pocházejí z jedné civilizace. Podle Huntingtona je multicivilizační organizace náchylnější k nezdaru v jednání a dosahování kompromisních řešení než civilizačně jednotná civilizace. Na doložení tohoto závěru Huntington napsal⁵: „regiony jsou základem spolupráce mezi státy jenom tehdy, kryjí – li se geograficky s kulturou. Když nesdílejí jednu kulturu, pouhé sousedství vzájemnou spolupráci nezaručuje, ba přímo naopak. [...] vojenská spojenectví a ekonomické asociace vyžadují spolupráci mezi jednotlivými členy. Tato spolupráce je závislá na důvěře, přičemž důvěra nejčastěji vyvěrá ze společných hodnot a kultury.“ Zjištěné neshody a problémy tohoto druhu u SCO mohou být potvrzením správnosti Huntingtonovy hypotézy.

I když pro vysvětlení fungování regionálního uskupení SCO nejspíš existují i adekvátnější vysvětlení a teoretické přístupy, výběr SCO pro analýzu podobného druhu je zdůvodněn následujícími skutečnostmi: 1) na příkladu SCO je možné paralelně ilustrovat některé nosné principy obou teorií; 2) z premise, že propojení

² V dalším textu se odkazují k oběma knihám ve zkrácené podobě a píší „*Střet civilizací*“, resp. „*Konec historie*“. Pokud se míní soubor myšlenek a tezí, jež jsou obsahem těchto knih, používá se označení (idea) střet civilizací, konec dějin.

³ Srov. Jurásek 2014a; Jurásek 2014b.

⁴ Viz Barenscott 2002.

⁵ Huntington 2001: 146.

obou teoretických konstruktů je třeba hledat⁶ v teorii modernizace, byl vybrán příklad modernizačního projektu (kterým SCO bezesporu je); 3) SCO je příkladem regionalismu, který je soudobým fenoménem (obě teorie jsou tak testovány na aktuálních otázkách); 4) s ohledem na ideu střet civilizací, která implicitně vyjadřuje určitou bezpečnostní hrozbu, SCO umožňuje akcentovat bezpečnostní rozměr regionální spolupráce.

Tento článek se primárně nevěnuje analýze obou idejí, nýbrž pozornost je soustředěna na selektivní faktografickou analýzu a popis SCO, přičemž text je organizován v souladu s zaměřením na stěžejní body obou teorií, tj. pro ideu střet civilizací 1) určení „nepřítele“ (či hrozby národních zájmů) tohoto uskupení, 2) vymezení „ústředního státu“ uskupení a pro ideu konec historie je 3) sledováno kritérium demokracie jako určitá vyznávaná hodnota v uskupení.

Očekávaným výsledkem analýzy SCO je odhalení předností či slabín a lepší pochopení interpretačních možností a významu obou prací v rámci současných teorií mezinárodních vztahů.

1 Šanghaiská organizace pro spolupráci

Po skončení studené války si mnohé země začaly uvědomovat, že regionální organizace jsou cestou k transformování komplexní regionální bezpečnosti do bezpečnostní komunity. Prostřednictvím vytvořených kolektivních institucí založených na společných hodnotách a cílech je možné snížit bezpečnostní rizika. Regionální organizace pomáhají prosazovat nejen strategické regionální zájmy, ale rovněž přispívají k řešení společných globálních problémů.

V tomto ohledu SCO není jiná. SCO představuje nový model systému angažování se, který je charakterizován větší neformálností a flexibilitou. V tom se odráží skutečná dynamika měnícího se bezpečnostního prostředí v 21. století.

SCO je mezivládní, multilaterální bezpečnostní organizace založená v Šanghaji 15. června 2001 a tvořená šesti zeměmi: Čína, Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán. 9. června 2017 na summitu v Astaně se nové dvě země, Indie a Pakistan (s dřívějším pozorovatelským statutem), staly plnohodnotnými členy SCO. Oficiálními jazyky jsou ruština a čínština.

SCO se označila⁷ za multilaterální organizaci, která přispívá k zajištění regionální bezpečnosti, sociálního a ekonomického rozvoje, chce být „příkladem rozvíjejícího se mezikulturního dialogu a aktivním činitelem v globálním úsilí demokratizovat mezinárodní vztahy“; v této definici se nemluví o demokratizaci režimů, nýbrž je vznesen požadavek rovnocennosti mezi partner na mezinárodní úrovni. V souladu s touto definicí někteří analytici považují⁸ SCO za ekonomické regionální fórum, jiní za pouhou antiteroristickou koalici a jiní za bezpečnostní organizaci.

⁶ Viz Kurtz 2002.

⁷ Viz <http://eng.sectsc.org/documents/> (www konzultovány 23. 7. 2017).

⁸ Azarkan 2010.

SCO totiž někdy bývá srovnávána s Varšavským paktem. Dokonce existují úvahy⁹, že se tato organizace může vyvinout do podoby NATO. V této souvislosti se soudí, že svět možná zažívá vznik nového východního bloku. Známy politolog J. Mearsheimer však toto tvrzení bagatelizuje a tvrdí¹⁰, že SCO nebyla nikdy projektována s úmyslem vytvořit protiváhu NATO.

1.1 Historie

SCO byla vytvořena skupinou tzv. „Šanghajské pětky“¹¹, což jsou stávající členské země SCO bez Uzbekistánu, které se spojily v polovině 90. let minulého století v zájmu chránit po rozpadu SSSR nejisté hraniční pásmo mezi různými zeměmi ve střední Asii.

Tento blok zemí byl vytvořen v roce 1996 prostřednictvím „Smlouvy o prohloubení vojenské důvěry v pohraničních oblastech“ a „Dohodou o snížení vojenských sil v pohraničních regionech“ z roku 1997. 3. summit „Šanghajské pětky“ se uskutečnil v kazašské Almatě na začátku července 1998; tento summit znamenal významný obrat ve vývoji vztahů mezi účastnickými státy, kdy středoasijské republiky přestaly reprezentovat jeden blok v šanghajském procesu a staly se nezávislými stranami. Na základě tzv. Almatéské deklarace došlo k rozšíření kooperace do oblastí jako boj proti etnickému separatismu, náboženskému fundamentalismu, mezinárodnímu terorismu, pašování zbraní, drog a jiné příhraniční kriminální činnosti.

4. a 5. summit „Šanghajské pětky“ se konal v letech 1999 a 2000 v Biškeku, resp. v Dušanbe. Tady bylo Rusko už reprezentováno nově zvoleným prezidentem V. Putinem. Jako host se zúčastnil i uzbecký prezident I. Karimov.

Summit z roku 2000 byl přelomový v rozhodnutí postoupit od struktury limitovaného počtu účastníků ke struktuře mající „charakter organizace“. Hlavy států se také dohodly věnovat se otázkám náležejícím k prevenci vojenských hrozeb, vedení společných vojenských cvičení atd.

Došlo ke zvyšování ekonomické a bezpečnostní kooperace. Od roku 2000 mocné ekonomické faktory urychlily rusko – čínské sbližování. Projekty zaměřené na energetiku tvořily velkou část z čínsko – kazašské agendy. Bezpečnostní kooperace se stala dalším účinným katalyzátorem v procesu prohlubování vazeb mezi členskými zeměmi SCO.

6. summit proběhl v Šanghaji v červnu 2001. „Šanghajská pětka“ se transformovala na Šanghajskou organizaci pro spolupráci. V rámci této organizace se země „Šanghajské pětky“ rozrostly ještě o Uzbekistán.

⁹ Tugsbilguun 2008/2009: s. 59.

¹⁰ Mearsheimer 2016.

¹¹ „Šanghajská pětka“ představuje regionální konzultační mechanismus mezi Čínou, Ruskem a třemi středoasijskými státy (Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán). V době svého vzniku si „Šanghajská pětka“ kladla za cíl řešit hraniční spory mezi nástupnickými státy SSSR a Čínou. Na summitu zmíněných zemí v Šanghaji v dubnu 1996 byla uzavřena Smlouva o prohloubení vojenské důvěry v příhraničních oblastech. O rok později se v Moskvě podepsala Dohoda na snížení vojenských sil v příhraničních regionech.

Ve všech členských státech SCO víceméně vládou autoritářské režimy, které spojuje společný zájem na potlačování radikálních islamistických buněk, které se pohybují na jejich teritoriích. Každá tato země má totiž domácí problémy s militantními islamistickými skupinami (např. čečenští separatisté na severním Kavkazu trápí Rusy, islamistické hnutí zase znepříjemňuje život tamějším obyvatelům ve východním Turkmenistánu).

Na 6. summitu SCO byla rovněž podepsaná Šanghaiská konvence na boj proti terorismu, separatismu a extremismu. Zajímavé je¹², že tato konvence byla podepsaná v červnu, tj. tři měsíce před teroristickými útoky na USA z 11. září 2001, což znamená, že SCO byla první mezinárodní organizace, která v oficiální podobě přijala protiteroristická opatření a vůbec se touto otázkou zabývala (ukazuje se tedy, že antiterorismus není v žádném případě vyložené „západní téma“).

Po 11. září 2001 se SCO začala vyvíjet rychleji: USA rozmístily své vojáky na základnách po střední Asii (v Uzbekistánu a Kyrgyzstánu), odkud prováděly operace proti Al-Kájdě (Rusko a Čína přiznaly Američanům právo přímo bojovat proti radikálním skupinám islamistů, které byly zodpovědné za teroristické útoky na jejich území).

7. summit se konal v roce 2002 v Petrohradě. Státy SCO přijaly Chartu SCO, kde identifikovaly cíle, principy a základní strategie organizace (viz dále). V květnu 2003 se konal summit v Moskvě, který dokončil institucionální organizaci SCO. SCO také zvýšilo vzájemný obchod a rozvoj poté, co byl přijat Multilaterální obchodní a rozvojový program, který byl následně specifikován na summitu v Taškentu (2004). Tehdy také čtyři státy získaly status pozorovatelské země – Mongolsko, Írán, Indie, Pákistán. Afghánistán sice nemá oficiální status pozorovatelské země, úzce ale s organizací spolupracuje a jeho prezident Karzaí pravidelně navštěvoval SCO summity.

Na podporu vzájemného obchodu byla založena Mezibankovní asociace (rok 2005), která má posilovat kooperaci s jinými velkými bankami SCO členských zemí a pomáhat s investičními projekty; v červnu 2006 byla založena Obchodní rada, která má sekretariát v Moskvě.

V roce 2007 všichni členové SCO podepsali Smlouvu o dlouhodobých přátelských vztazích a spolupráci. V roce 2008 bylo dosaženo konsensu ve věci regionálních a mezinárodních principů. V roce 2009 byl vytvořen plán na boj proti terorismu, obchodu s drogami a organizovanému zločinu a byla posílená multilaterální ekonomická spolupráce. V roce 2010 bylo vydáno společné prohlášení o spolupráci mezi SCO a OSN.

12. summit SCO se konal v Pekingu (6. – 7. června 2012). Zde se všechny strany jednohlasně dohodly na vytvoření strategie rozvoje SCO v příštím desetiletí, aby SCO hrála větší roli v ochraně regionální bezpečnosti a prosazování společného rozvoje.

¹² Srovnej Grainger 2012.

Čínská média tento summit označila¹³ za milník ve vývoji SCO. Za více než dekádu své existence se SCO stala mocným multilaterálním tělesem euroasijského regionu a čím dál častěji přitahuje mezinárodní pozornost.

Plně se uplatnil tzv. „Šanghajský duch“. Tento čínský způsob přístupu k mezinárodním organizacím se výrazně liší od amerického modelu, neboť Čína se zaměřuje více na politické výsledky, tj. zesiluje politickou jednotu, přičemž nabízí ekonomickou pomoc jiným zemím. Čína přispívá nejvíce finančních prostředků do společné pokladny SCO, ale zároveň nabízí stejné volební právo ostatním členům organizace. Čína rovněž využívá své ohromné ekonomické možnosti, aby podporovala regionální ekonomický rozvoj.

Díky dohodám na všech zmíněných summitech i těch dalších se SCO pomalu transformovala z regionální organizace na regionální organizaci s mezinárodním významem; stály za tím tyto důvody: 1) vyšší počet pozorovatelských zemí, dialog vedený i mimo region střední, západní Asie; 2) kooperace s regionálními a mezinárodními organizacemi (ASEAN, CIS¹⁴ a dalšími); 3) původně považována za protiamerickou a protizápadní organizaci, postupem doby USA a EU zvýšily svou snahu stabilizovat region střední Asie (např. EU navštěvuje OSCE¹⁵ pravidelné mítinky týkajících se bezpečnostních otázek střední Asie); 4) SCO hraje důležitou roli ve stabilizování situace v Afghánistánu; 5) velmoc jako Rusko, Čína, Indie se snaží o bližší kulturní, ekonomickou a bezpečnostní kooperaci v regionu (vidíme, že jde v této cílené spolupráci o překonání rozdílů v oblasti kultury, což nepřímo odkazuje k Huntingtonovi).

1.2 Cíle a struktura

SCO se snaží dosáhnout celé řady cílů. V obecné rovině se jedná o tyto cíle: zvyšovat vliv SCO v regionu, tj. oslabovat zde pozice NATO a USA; intenzifikovat proces kontrolované regionalizace; rozšíření statutu relevantních partnerů ve vztahu k OSN, ASEANu, Společnosti nezávislých států (CIS), Euroasijské ekonomické společnosti (EAEC) a Organizaci dohodohy kolektivní bezpečnosti (CSTO).

Konkrétně cíle organizace byly formulovány v Zakládající deklaraci SCO. Mezi tyto cíle patřilo: posilování vzájemné důvěry a dobrých přátelských vztahů mezi členskými státy; podpora efektivní spolupráce mezi členskými zeměmi v politické, ekonomické, obchodní, vědecké a technologické, kulturní, vzdělávací, energetické, komunikační, environmentální oblasti a jiných; odhodlání bojovat společně za udržení regionálního míru, bezpečnosti a stability; ustanovení demokratického, férového a racionálního nového mezinárodního a politického řádu; komunikace o kontrole zbrojení (byla podporovaná Smlouva o protibalistických střelách z roku 1972); prohlášení střední Asie za zónu bez jaderných zbraní; podpora Charty OSN

¹³ Srovnej Guoping 2012.

¹⁴ ASEAN – Sdružení národů jihovýchodní Asie; CIS – Společnost nezávislých států.

¹⁵ OSCE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

a dodržování principu nevměšování¹⁶ se do vnitrostátních záležitostí každého členského státu; navázání dialogu s ASEANem; dohoda na zrychlení institucionalizace kooperačních mechanismů v oblasti pohraniční bezpečnosti.

Organizace se zavázala, že společně bude bojovat proti „třem zlům“: terorismu, separatismu a extremismu. Navíc byl vyhlášen boj proti nelegálnímu obchodu s drogami, zbraněmi a také nelegální migraci.

V květnu 2003 na summitu v Moskvě byla zřízena centrála SCO (sídlí v Pekingu a začala fungovat v roce 2004) a spuštěna činnost Regionální protiteroristické struktury (RATS) s centrálou v uzbeckém Taškentu. Prvním generálním sekretářem SCO se stal Číňan Zhang Degung. Ve snaze získat větší mezinárodní uznání, SCO se podařilo získat status pozorovatele při OSN.

Ústředním orgánem SCO je Rada šéfů států, která se schází každý rok, aby určila priority a dohodla se na agendě další spolupráce. Tato Rada nachází podporu v dalších orgánech SCO: Rada ministerských předsedů (schvaluje rozpočet organizace), Rada ministrů zahraničních věcí a jiná setkání na ministerské úrovni, secretariat se sídlem v Pekingu. O přijetí nových členů rozhoduje Rada šéfů států.

Až do roku 2017, kdy do SCO vstoupila Indie a Pákistán, nebyli přijati žádní noví členové; od roku 2004 se několik zemí účastnilo jednání SCO jako pozorovatelé (Afghánistán, Indie, Írán, Mongolsko, Pákistán). Také se vytvořila skupina partnerských zemí (Bělorusko, Turecko, Srí Lanka), se kterými vede organizace dialog.

Odhodlání SCO stát se důležitým členem ve světové diplomacii se promítla do deklarace ze summitu konaného 2005 v kazašské Astaně. Tato deklarace musí být posuzována a interpretována na pozadí změn režimů, které za podpory Západu proběhly v Gruzii (2003), Ukrajině (2004) či Kyrgyzstánu (2005) a také díky zvýšení vojenské přítomnosti Američanů v regionu střední Asie po teroristických útocích na USA z 11. září 2001.

SCO postupně vytlačovala z region USA a získala zde nesporné mocenské prvenství. Přijala na sebe roli garanta bezpečnosti. Na důkaz tohoto rozhodnutí proběhla společná vojenská cvičení ruských a čínských ozbrojených sil v srpnu 2005.

1.3 Protiamerické zaměření

Jako důkaz protiamerického zaměření SCO bývá považována tzv. Astanská deklarace z roku 2005, kdy byl vznesen požadavek na stažení amerických sil z vojenských základen ve střední Asii; požadovalo se také, aby Američané přestali sponzorovat „barevné revoluce“ v regionu. Za důkaz protiamerického naladění SCO byla považována i společná vojenská cvičení (uskutečněná v roce 2005 a 2007). Navíc západní země se obávaly silících vazeb SCO s Íránem, Pákistánem a Indií. Vzniklo tak podezření, že SCO chce vytvořit vojenský blok, soupeřit s NATO a utlumit

¹⁶ Tento princip byl plně uplatněn během tzv. „Tulipánové revoluce“ v Kyrgyzstánu a lidového povstání v Uzbekistánu z roku 2005. Středoasijsí vůdci ocenili podporu Moskvy a Pekingu pro své režimy a pochopení, že „muselo“ dojít k potlačení opozičních hnutí (ať už demokratických nebo islamistických).

americkou přítomnost ve střední Asii. Z těchto důvodů Američané považují¹⁷ SCO za protizápadní, nedemokratické fórum, které ohrožuje jejich zájmy v regionu.

Bylo by ale mylné předpokládat, že vytvoření SCO vedlo k napjatým vztahům středoasijských států s USA či s jinými západními státy a multilaterálními organizacemi typu EU (nebo OSCE). Dokazuje to např. fakt, že po založení SCO v červnu 2001 Kyrgyzstán a Uzbekistán souhlasily s poskytnutím svých vojenských zařízení protiteroristické koalici států vedených Američany k výpadům do Afghánistánu.

Středoasijská loajalita vůči USA je vysvětlována strachem středoasijských republik, že by se Rusové mohli v region opět chopit moci; k tomu se přidávají obavy před silnou čínskou ekonomikou a demografickou expanzí Číňanů. Z důvodu ohromné ekonomické a vojenské síly Ruska a Číny středoasijské státy jsou nuceny manévrovat mezi těmito giganty; pak nepřekvapí, že jsou přitahovány konceptem třetí síly, která může tlumit rozpínavost ruské politiky a čínský vliv držet mimo region.

USA tedy mají důvod obávat se SCO, protože existují oprávněné domněnky, že hlavním smyslem SCO je spojit země středoasijského regionu do antiamerické bezpečnostní organizace. Američané chovají podezření, že Rusko a Čína spolupracují na rozvoji určitého euroasijského uskupení jako protiváha NATO, což bylo nepřímo potvrzeno odmítnutím americké žádosti o místo pozorovatele SCO v roce 2005.

Nicméně bývalý ministr obrany USA Donald Rumsfeld se domnívá¹⁸, že SCO nepředstavuje pro USA žádnou větší politickou, ekonomickou nebo vojenskou hrozbu, neboť toto fórum obsahuje více prvků rozkladných než spojujících. Jinými slovy podle něj Mírová mise SCO z roku 2005, popř. následná vojenská cvičení neznamenaají žádné ohrožení amerických zájmů v regionu.

Ať je správný jeden, anebo druhý názor, v zájmu Američanů je pečlivě sledovat aktivity SCO a usilovat o spolupráci s touto organizací, neboť USA může dosáhnout svých ekonomických, politických a vojenských zájmů ve středoasijském regionu díky snížení globálních cen tím, že bude podporovat pokračování těžby ropy a plynu ve střední Asii. K tomu dojde za předpokladu, že nebude v ohrožení rozvodný systém ropy a plynu (tj. region bude bezpečný mj. také díky SCO). Diverzifikací dodavatelských cest a podporou privátních investic v regionu, které sem proudí ze Západu, si totiž USA a EU mohou zajistit svou energetickou bezpečnost.

1.4 Čína: lídr regionu

Čínská koncepce bezpečnosti sestává ze tří bodů: 1) obecná bezpečnost; 2) kooperující bezpečnost a 3) společná bezpečnost. Podle určitých návrhů by Čína měla pomalu rozvíjet obrazy „zodpovědné velmoci“ a budovat regionální řád spolu s několika jinými regionálními zeměmi.

Za posledních dvacet let čínská zahraniční politika pochopitelně prošla určitým vývojem. Na začátku 90. let minulého století byl důraz kladen na princip „skrývat své

¹⁷ Srov. Kumar 2013.

¹⁸ Kumar 2013.

schopnosti a čekat na (svou) příležitost“ ve spojení s principem „nikdy nepřiznaného vůdcovství“. Pak byl prvně zmiňovaný princip doplněn o princip „přinášet drobné oběti“. Na začátku 21. století byl oficiálně přijat čínskými lídry koncept „mírového vzestupu“ (ten byl později nahrazen konceptem „mírový rozvoj“, aby se zmírnilo podezření z agresivních čínských úmyslů vůči svým sousedům).

V rámci této strategie Čína vzala na sebe vůdcovskou roli v regionu a v polovině 90. let iniciovala vytvoření nové regionální organizace. Je možné říci, že tato organizace má formu „experimentu“ čínské vlády, mající otestovat vůdcovské schopnosti a dovednosti Číny v multilaterální diplomacii.

„Duch Šanghaje“, z něhož tento „experiment“ vycházel, představoval nový bezpečnostní koncept či model mezistátních vztahů regionální kooperace. Je založený na principech otevřenosti, vzájemné důvěry, rovnosti, respektu vůči různým civilizacím a vzájemného rozvoje (v těchto principech se jednoznačně odráží jak ideje Fukuyamy, tak i Huntingtona). Národní státy v tomto bezpečnostním mechanismu musí vystupovat v rovnocenných postaveních, každý partner musí respektovat vnitrostátní záležitosti jiných. Je možné také konstatovat, že SCO je jedním z prvních příkladů, kdy se Čína úspěšně identifikovala s prvky multikulturalismu¹⁹.

Tato „bezpečnostní kooperace“ se týká nejen otázek regionálních, ale i globálních. Bezpečnost se týká nejenom politické a vojenské oblasti, ale také ekonomického rozvoje, ochrany životního prostředí, budování státu atd.

Číňané si byli vědomi, že prostřednictvím multilaterální organizace bude možné lépe udržovat konzultace a různá setkání s Ruskem, a tak prohlubovat vzájemné porozumění. Navíc na této platformě budou moci vést lépe antiteroristickou kampaň. Čína má totiž problémy s Islámským hnutím Východního Turkestánu²⁰, které usiluje o nezávislost Ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang (v této souvislosti se Čína musí potýkat i s vážnými vnitřními problémy jako korupce, sociální nerovnost, šířící se protesty farmářů, kteří požadují zlepšení pracovních a životních podmínek, resp. musí se vztít v potaz i vnitřní slabosti Číny). Proto Čína závisí na pomoci velkého počtu důvěryhodných partnerů, pokud chce hrát roli vůdce na mezinárodní scéně.

¹⁹ Panda 2012.

²⁰ Islámské hnutí Východního Turkestánu je islamistická organizace usilující o nezávislost Východního Turkestánu a o obrácení všech Číňanů na islám. Věří se, že tato organizace má blízke napojení na Al-Kájdú. Svě sídlo má mimo Čínu v Pákistánu a upozorňuje na sebe teroristickými útoky. Ve Východním Turkestánu se opírá o muslimy z řad ujgurského obyvatelstva. Mezi „teroristické skupiny“ ji řadí Organizace spojených národů a vlády Čínské lidové republiky, Kazachstánu, Kyrgyzstánu a Afghánistánu. Číně se podařilo dostat Islámské hnutí Východního Turkestánu na protiteroristický seznam po 11. září 2001.

Kromě výše řečeného Čína hodlá využívat SCO jako nástroj k „měkkému vyvažování“²¹ moci USA, což je přirozená strategická možnost, kterou má k dispozici v souladu se svým vyznávaným konceptem „mírového vzestupu“²².

Čína měla zájem na zadržování globálního amerického vlivu. Hledala záruky, že z Washingtonu nebudou podniknuty kroky, které by ohrozily znovusjednocení Číny s Taiwanem. Navíc americká rétorika ve věci Severní Koreje a „zhroucených států“ zvyšovala čínské obavy z působení USA v regionu. Ale jelikož obě velmoci jsou spolu provázané vysokou mírou ekonomické závislosti, Čína si nemůže dovolit vystupovat proti USA příliš ostře.

Byť SCO představuje regionální organizaci s netradičním bezpečnostním režimem, který se zaměřuje na terorismus a stabilitu svých hranic, Čína pro sebe vidí hlavní smysl existence SCO v možnosti kontrolovat energetické zdroje v regionu (to spíše než boj s radikálními islamistickými a separatistickými skupinami) a využívat organizaci k mnohostranné diplomacii s jinými velmocemi. Kromě toho SCO je pro Čínu důležitá i z hlediska její strategie zaměřené na „diplomacii dobrého sousedství“. Tato multilaterální mezinárodní organizace je pro Čínu jedním z vhodných mechanismů, jak zvyšovat svou diplomatickou moc a manévrovací schopnosti.

1.5 Další členské státy a jejich zájmy

Zájmy členů SCO se dají identifikovat následovně: snaha o bezpečnostní nezávislost národního státu, respektování principu suverenity a nevmešování do vnitrostátních záležitostí, národní bezpečnost, ochrana pohraničí před vnitřními i vnějšími hrozbami, přátelské sousedské vztahy, kontrola a efektivní využívání přírodních zdrojů, intenzifikace obchodu, přístup na světový surovinový a kapitálový trh, výstavba národní a regionální infrastruktury a rozvoj vzájemné důvěry, antiteroristické akce či boj proti drogovým kartelům.

Nejmocnějšími státy SCO jsou Čína a Rusko, které v Huntingtonově terminologii náleží ke zcela jiným civilizačním okruhům. S nadsázkou řečeno Rusové se občas musí cítit vedle Číňanů jako cizinci, neboť kulturně a sociálně mají někdy společného více s Američany než se svými regionálními partnery (týká se to dokonce i nabídky vojenské pomoci USA po 11. září 2001).

I z jiných údajů bychom mohli usuzovat, že obě země mají blíže k jiným civilizacím než k sobě navzájem; např. čínský obchod s USA a Japonskem je zhruba 10× větší než čínsko-ruský obchod²³.

²¹ Podle teorie vyvažování moci jsou dvě možnosti, jak může slabší stát reagovat na svého rivala: buď prostřednictvím tzv. vnitřního vyvažování, kdy se akumuluje celkové schopnosti a potenciál v oblasti vojenství a ekonomiky, anebo tzv. vnějším vyvažováním pomocí vytváření aliancí s partnerskými státy. Měkké vyvažování je klidnější, nepřímý způsob vyvažování moci s využíváním nevojenských nástrojů ke zpomalování, narušování a podkopávání vojenských mocností (zahrnuje mezinárodní instituce, ekonomickou diplomacii a rozšiřování diplomatických styků). Čína se obecně zdržuje využívání a prosazování akcí vnějšího (tvrdého) vyvažování moci proti USA.

²² Song 2013.

²³ Grainger 2012.

Ačkoliv Rusko a Čína pokračují ve společné práci, jejich přístup k sobě navzájem a k celé komunitě se liší. Rusko chce, aby se k němu přistupovalo s větším respektem ve světě, Čína jako rozvíjející se země se snaží o nižší angažování se v mezinárodních záležitostech, což je do značné míry v souladu s filozofií dřívějšího čínského státníka Deng Xiaopinga.

Zdá se, že Rusové mají vlastní cíle v rámci SCO, což vychází z jejich agendy a snaze, aby profitoval především jejich národ. Jak čínská moc roste, Rusko chce zesilovat svůj vliv ve střední Asii a Petrou soudí²⁴, že strategicky Rusko usiluje o partnerství v rámci SCO jako prostředek k zastavení Číny. Rusko je bezesporu liberálnější než Čína, ta zase expanzivnější; vytváří se tak potenciál pro vnitřní konflikt v rámci SCO.

V každém případě vztah mezi Čínou a Ruskem je komplexní. Historie těchto dvou zemí je poznamenána menšími konflikty a neshodami, avšak v poslední době užší vzájemná spolupráce v rámci SCO postupně utužuje jejich vztah, čímž celé středoasijské uskupení získává větší stabilitu.

Pokud jde o další motivaci Ruska na prohlubování dobrých vztahů v rámci SCO, děje se to z těchto důvodů: boj proti výše zmiňovaným „třem zlům“ a potenciál SCO integrovat vojenské struktury všech členských zemí. Nicméně Rusko odmítá proces institucionalizace SCO. Nepřeje si totiž supranacionalizaci této organizace.

Jiné zájmy než Rusko mají v rámci SCO středoasijské členské státy. Po rozpadu SSSR středoasijské země musely řešit určité problémy, společné pro všechny z nich: pomalý přechod k demokracii, obava z islámské radikalizace, šíření zbraní hromadného ničení, obchod s drogami, zpožďující se implementace reforem tržního hospodářství, slabý obchod a investiční příležitosti, rozšiřování příjmových nerovností, zničující chudoba.

Stály před nimi společné výzvy: boj proti terorismu a transnárodnímu zločinu, zlepšení situace v pohraničních oblastech, dosažení ekonomického diverzifikace, zvyšování meziregionálního obchodu, přístup na světové trhy, využívání přírodního bohatství v souladu se zásadou udržitelného rozvoje.

Jelikož středoasijské země byly neochotné vzdát se vícestranné zahraniční politiky (tyto země chtěly na jedné straně získat maximální výhody ze Západu a hlavně z USA, zároveň chtěly stavět hráz proti rozvíjející se ose Čína – Rusko), efektivnost SCO byla až do června 2004 nízká.

Situace se však změnila v letech 2004 a 2005 jako výsledek úspěšných „barevných revolucí“ v dřívějších sovětských republikách – Gruzii a Ukrajině a hlavně v Kyrgyzstánu -, které varovaly středoasijské vůdce (včetně nového režimu v Kyrgyzstánu), že čelí rozhodné opozici a ukázaly zranitelnost jejich politického postavení. Tehdy si dotyční autoritativní vůdci uvědomili, že USA a západní Evropa se snaží v jejich zemích ustanovit prozápadní tržně orientované režimy a nahradit zdejší autoritářství jiným režimem. S tímto uvědoměním přišlo procitnutí, že tato mnohostranná zahraniční politika je nerealistická a lídři těchto zemí začali posilovat své vztahy s Moskvou a Pekingem v rámci SCO (z této zkušenosti se ukazuje, že Západ si zadělává na řadu vlastních problémů sám).

²⁴ Srovnej Grainger 2012.

Tádžikistán a Kyrgyzstán měly jiný důvod pro vzájemnou kooperaci v rámci SCO. Prostřednictvím této organizace totiž mohly vyvažovat jiné regionální mocnosti a zvláště pak Uzbekistán. Tato země s nejsilnější ekonomikou, nejrozvinutější infrastrukturou a nejpočetnější populací a armádou začala prosazovat své ambice: získat regionální dominanci ve středoasijském prostoru. Proti uzbekému agresivnímu chování byli Tádžikistánci a Kyrgyzstánci poměrně bezbranní a lehce zranitelní.

Středoasijský region je důležitý i pro USA. Tato oblast je totiž hlavní tranzitní cestou obchodníků s omamnými látkami, které jdou z Afghánistánu do Ruska a dále pak do západní Evropy. Nadto ve střední Asii se nacházejí pozůstatky vojenského arzenálu bývalého SSSR, který může velmi snadno spadnout do rukou teroristů a zhroucených států. Konečně je to také hojnost nevyužitých energetických zdrojů v regionu, co láká. Tyto zdroje vždy přitahovaly pozornost Číny, Ruska, EU, USA. Ale i středoasijské státy si plně uvědomují výhodnost symbiózy se zmiňovanými velmocemi: jejich plyn a ropa jsou jim k ničemu, pokud se nedostanou na trh, což je velká výzva hlavně pro země bez přístupu k moři.

Americký zájem o středoasijský region je mimo jiné také spojen s teroristickými útoky na USA ze září 2001. Tehdy Bushova administrativa v tomto prostoru a zvláště pak v Uzbekistánu hledala životní partnery pro koalici vedenou Američany v rámci „globální války proti terorismu“. Uzbekistán byl první středoasijskou zemí, která poskytla své základny Američanům. Ty jsou mnohem modernější a bezpečnější než základny v afghánském Bagramu a Kandaháru.

Závěrem je možné na tomto místě konstatovat²⁵, že SCO je kompatibilní s ekonomickými a bezpečnostními zájmy států střední Asie.

1.6 Rozšíření

Čína uznává, že rozsah SCO je v současnosti omezený a potřebuje být rozšířen. Summity v Taškentu (červen 2010) a Astaně (červen 2011) probíraly expanzi SCO.

Vůbec první zemí, která získala statut pozorovatele v rámci SCO (a tedy se stala kandidátem na vstup do organizace s plným členstvím), bylo Mongolsko. Tento stát má velkou podporu Číny pro plné členství v SCO díky: 1) silicím sinajsko – mongolským vztahům; 2) mongolské geografické blízkosti s Čínou; 3) perspektivním odbytovým možnostem pro čínskou produkci v Mongolsku a 4) velkému přírodnímu bohatství Mongolska. Nejen díky těmto faktorům Čína dosud podpořila členství Mongolska v mnoha globálních organizacích (např. APEC, ASEAM a další).

Írán se připojil ke SCO jako pozorovatelská země v červnu 2005 spolu s Indii a Pákistánem (Čína vehementně prosazovala na tuto pozici Írán, protože jsou pro ni velmi přitažlivé íránské ropné zásoby; Írán je totiž největším dodavatelem ropy do Číny). Jedním z důvodů, proč se Írán chtěl přidat k SCO, je ten, že měl v úmyslu v rámci organizace změkčovat ruský a čínský postoj vůči íránskému jadernému programu.

Nadto Írán projevil silnou vůli připojit se k organizaci jako její plnoprávný člen a využít váhu SCO, aby zastavil tlak, který na něj vyvíjí USA (opět v otázce jeho

²⁵ Srovnej Azarkan 2010.

jaderného programu). Ale kromě Astanské deklarace z roku 2005 SCO se vyhýbala, aby jakkoliv explicitně projevila protizápadní zaměření.

I když Írán zůstává pro Čínu partnerem v mnoha strategických oblastech i mimo region střední Asie a potenciálním kandidátem na vstup do SCO (s íránským plnohodnotným členstvím by SCO získala přístup k rozsáhlým hydrokarbonovým zásobám nacházejícím se v Íránu), Čína je velmi opatrná a neochotná k přijetí nových členů, což by mohlo rozdělit organizaci zevnitř a utlumit její efektivnost. Navíc íránské členství v organizaci by nebylo kvitováno s nadšením západními zeměmi a mohlo by komplikovat vzájemné vztahy mezi oběma celky.

Na tento čínský postoj dlouho narážela i Indie, která v roce 2012 projevila zájem hrát konstruktivní roli jako stálý člen SCO. Zprvu nepomáhala ani ruská podpora. Původně tato země nejevila velký zájem o středoasijský region. To se ale změnilo v posledních letech, kdy Indie posiluje své vazby s tamějšími zeměmi; dokonce došlo i na společná vojenská cvičení s Tádžikistánem v roce 2003; Indie rozvinula spolupráci v oblasti vojenských technologií, obchodu, rozvoje lidských zdrojů atd. s Tádžikistánem, Uzbekistánem a Kazachstánem.

Indii se nakonec podařilo překonat všechny překážky a vstoupila do SCO v červnu tohoto roku. Tímto aktem se bezesporu zvýšil celosvětový význam organizace, ale i sama Indie ze svého členství bude profitovat: otevřou se jí brány na euroasijský trh (Indie je největším energetickým konzumentem hned po USA); Indie se může lépe podílet na dosažení dlouhodobé stability v Afghánistánu, na čemž má eminentní zájem. Pro Indii je rovněž lákavý jeden ze základních cílů organizace: princip neintervence²⁶. Ze svého bude Indie profitovat i jinak: např. využívat SCO jako diskusního fóra v otázkách bezpečnosti, kooperovat v boji proti terorismu a náboženskému extremismu, což ohrožuje indickou bezpečnost a rozvoj v regionu. Pro Indii mohou být velmi výhodné bližší vztahy s Ruskem a Čínou (dva současní členové Rady bezpečnosti OSN); bude se moci na ně moci obracet nejenom v záležitostech regionálních, ale i globálních.

Společně s Indii vstoupil do SCO i Pákistán. Tento krok byl nejspíš nevyhnutelný; měla na něm zájem především Čína, protože díky dlouhodobému spojení s Pákistánem (Čína dlouhodobě podporuje tuto muslimskou zemi) bude v rámci SCO vyvažován indický vliv. A to hraje Číně bezesporu do karet.

V každém případě po rozšíření SCO o Indii, Pákistán a popř. i Írán se tato organizace stane nejmocnější aliancí na planetě, když vezmeme v potaz ruské energetické zásoby, jejich zkušenosti ve vojenských věcech, čínský a indický ekonomický a lidský kapitál, dále pak íránské enormní energetické zásoby, stejně jako jeho rostoucí vojenský arzenál a možnosti. Americké moci roste v SCO vážný protivník. V této souvislosti existuje podezření, že Rusko usiluje o vytvoření nového a vylepšeného

²⁶ Např. členové SCO se společně postavili proti jakékoliv formě intervence v Gruzii; zůstali němými diváky ruské invaze. Dokonce i během nepokojů v Kyrgyzstánu, které vedly ke sporným projevům násilí a v konečném důsledku ke změně režimu, SCO neintervenovala, ale pouze se omezila na vydání společného komuniké, ve kterém vyjádřila své znepokojení s probíhajícími událostmi a apelovala na mír, bezpečnost a politickou stabilitu.

asijského „Varšavského paktu“, který by disponoval obrovskou armádou, silnou ekonomikou a obrovskými zásobami plynu a ropy.

1.7 Výzvy a budoucnost

Hlavní výzvy pro SCO se týkají tří oblastí: 1) přispívat ke stabilizaci Afghánistánu poté, co se odsud stáhly jednotky NATO v roce 2014; 2) rozvíjet zapojení organizace do nových politických oblastí, které jdou nad rámec bezpečnosti a kontraterorismu; 3) profilace organizace jako mezinárodního jednotného tělesa, které je schopné usnadňovat a koordinovat aktivity svých členů.

Se zaměřením na globální diplomacii otázka Afghánistánu byla prioritou pro summit SCO, který se konal v Pekingu 2012. Kooperace NATO – SCO v Afghánistánu byla minimální. Třebaže k určitému koordinování akcí začalo docházet po roce 2010, afghánský prezident Hámíd Karzáí, který se účastnil jako host summitů SCO již od roku 2004, žádal na pekingském summitu (2012) pomoc pro Afghánistán ve věcech ekonomického rozvoje a bezpečnosti (např. Indie do roku 2013 darovala 2 miliardy na pomoc Afghánistánu). V souvislosti s agendou týkající se Afghánistánu hlavním úkolem není pouze zaplnit mocenské vakuum, které zde vzniklo po odchodu NATO a USA z oblasti. Také zde existuje jasný zájem na udržení spolupráce mezi členskými zeměmi, i když jejich národní zájmy jdou někdy proti sobě.

Poté, co se Indie a Pákistán staly členskými státy, hlavní výzvu pro uskupení představují ambice SCO plnit funkci důležitého aktéra ve věcech globálnější politiky nejen ve střední Asii, ale i mimo tuto oblast. V červenci 2007 Vladimír Putin inicioval založení Energetického klubu SCO s cílem spojit v oblasti energetiky producenty a spotřebitele, koordinovat energetické strategie a zesílit energetickou bezpečnost. Hlavní osou je Rusko jako největší zásobárna energie a Čína jako druhý světový spotřebitel ropy a zemního plynu. Zatím zůstává nejasné, jestli se podaří SCO splnit své sliby, nebo zda geopolitické otázky a existující soupeření mezi Ruskem a Čínou zkomplikují snahu vytvořit integrální energetický trh.

Další výzva se týká role SCO jako mezinárodního aktéra. O tom se jednalo na summitu v Bělehradu (2013). SCO získala pozorovatelský statut v rámci OSN, stejný statut byl SCO přičten Společenstvím nezávislých států, Organizací kolektivní bezpečnosti a Euroasijským ekonomickým společenstvím. Podle mnohých diplomatů a jejich postřehů SCO potřebuje ještě získat důvěryhodnost. SCO je pořád interpretovaná jako platforma, odkud Rusko a Čína chtějí vyvíjet tlak na dění ve střední Asii.

SCO musí věnovat pozornost i vnitřním hrozbám, z nichž nejvážnější jsou potenciál sinajsko-ruského disentu kontrolovat sporná území, ilegální migrace a šedá ekonomika. Jiné nebezpečí možného konfliktu představují Kazachsko – uzbecké vzťahy, neboť dříve se obě země přetahovaly o vůdcovství v postsovětské střední Asii.

12. pekingský summit odmítl nejen ekonomické sankce proti Íránu, ale jakýkoliv západní pokus intervenovat v Sýrii. Čínský prezident Xi Jinping na tomto summitu také oznámil čínské plány na zřízení Rozvojové banky SCO jako součást finanční bezpečnosti členských zemí. Až dosud SCO chyběla důvěryhodnost a prestiž jako

např. G20 a zemím BRICS (byť tato uskupení nesplnila svá očekávání ohledně efektivity světového vládnutí).

V každém případě SCO bude muset překonat vnitřní a vnější výzvy, jestliže chce pokračovat na cestě ku prosperující, bezpečné a stabilní organizaci ve střední Asii. Budoucnost SCO jako koherentní a relevantní bezpečnostní komunity záleží na tom, zda tato organizace uspěje vyřešit otázky regionálního napětí (tj. terorismus, příhraniční pašování drog a problém separatistických sil), které se stále dotýkají všech členských zemí.

2 SCO perspektivou Huntingtona a Fukuyamy

Ideje Fukuyamy a Huntingtona nacházíme v principech tzv. „Šanghajského ducha“. Národní státy v bezpečnostním mechanismu SCO vystupují v rovnocenném postavení. SCO staví na jednomyslnosti přijatých rozhodnutí, což je opravdovým důkazem rovnosti všech zemí, malých a velkých, bohatých a chudých, silných a slabých. Tedy tato organizace se snaží o své demokratické fungování, což se však netýká vnitrostátních záležitostí. Ty v souladu s principem nevměšování jsou věcí každého státu zvlášť. Každý partner musí respektovat vnitrostátní záležitosti jiných. Navíc příklad SCO ukazuje, že Čína se úspěšně identifikovala s prvky multikulturalismu, což však odporuje Huntingtonově představě.

V případě SCO se jednoznačně nejedná o civilizačně jednotný region. Dokonce zde existovala značná nedůvěra vůči velmocenským úmyslům Číny a Ruska ze strany jejich středoasijských partnerů, kteří dlouhou dobu zachovávali loajalitu „SCO nepřátelským“ Spojeným státům. Proto se někteří vysocí představitelé USA domnívají, že SCO nepředstavuje pro zájmy USA vážnou hrozbu kvůli tomu, že je zde více prvků rozkladných než spojujících.

Na druhé straně faktem je, že mezi zeměmi SCO probíhá velmi intenzivní spolupráce. Jednoznačně je možné konstatovat, že zde existuje společný zájem na udržení vzájemné spolupráce, která je výhodná pro všechny. To je dáno mj. tím, že Čína upřednostňuje spíše politickou než civilizační jednotu. Využívá svých obrovských finančních zdrojů, aby tento region podporovala. Kooperace na poli bezpečnosti se týká i ekonomického rozvoje.

Huntingtonův civilizační princip je tedy u SCO jednoznačně popřen. Uskupení je budováno spíše na dobrých přátelských sousedských vztazích. Huntington si ale myslel, že to samo o sobě nestačí. Napsal²⁷, že regiony se mohou stát základem spolupráce jenom, pokud se kryjí geograficky s kulturou. Sousedství vzájemnou spolupráci nezaručuje, ba přímo naopak. Jinými slovy se efektivnost nějakého společenství snižuje, pokud nepanuje mezi partnerskými zeměmi vzájemná důvěra. Určitý blok zemí je tím pevnější, čím silnější mezi nimi vládne vzájemná důvěra. Z dlouhodobého hlediska společné hodnoty sblížují více než jen společné zájmy. I když vzájemná důvěra mezi členskými zeměmi uskupení někdy chybí, jak bylo v předchozím textu naznačeno, v tomto bodě se Huntington mýlil: kooperace je možná i mezi státy, které jsou kulturně od sebe hodně vzdálené.

²⁷ Huntington 2001: 146.

Nutno však dodat, že civilizační rozrůzněnost si uvědomují i v rámci SCO. Jako určitý důkaz toho, nač upozorňoval Huntington, tj. vzájemná nedůvěra plynoucí z důvodu příslušnosti k různým kulturním okruhům, se odráží i v jednom z cílů SCO vytyčených v Zakládající smlouvě organizace: posilování vzájemné důvěry a dobrých přátelských vztahů. Na rozptýlení nedůvěry SCO přijala zásadu nevmešování do vnitrostátních záležitostí všech členských zemí (tj. jedná se o jistou náhražku civilizačního principu). Naplno se tento princip projevil např. na 12. pekingském summitu, kde byly odmítnuty nejenom ekonomické sankce proti Íránu, ale vůbec jakékoliv západní snahy intervenovat v Sýrii.

I když je tedy civilizační princip u SCO ve své podstatě popřen, neznamená to, že by zde neexistovaly žádné prvky teorie střetu civilizací. Náznaky této teorie lze spatřovat na mikroúrovni, kam ostatně později zaměřil svou pozornost i sám Huntington. Střet civilizací v přeneseném významu spočívá v etnickém separatismu, kterému organizace vyhlásila nekompromisní boj.

Na příkladu SCO lze pozorovat i jednu z dalších výhrad vůči Huntingtonově střetu civilizací, konkrétně tu, že jeho civilizační bloky nemusí být vždy homogenní a koherentní. Tato skutečnost naopak může spíše komplikovat než usnadňovat vzájemnou spolupráci. Jinými slovy kulturní homogennost není vždy zárukou jednotného vystupování, protože se zájmy zaangažovaných mohou lišit.

V tomto ohledu mnoho studií¹ popisovalo středoasijské státy jako jeden homogenní region. Tyto národy však ve skutečnosti málokdy jednaly jako koherentní unie. Ačkoliv všem vládnou autoritářští prezidenti, středoasijské státy mají různé strategické zájmy a přijaly rozdílné cesty ke svému rozvoji. Jejich pohled na přístup ke strategickým hrozbám jsou často v rozporu.

Jelikož nelze u SCO hovořit o civilizační spřízněnosti v duchu Huntingtona, je nepravděpodobné, aby se ze SCO stal mocný „jednotlivý“ blok, resp. aby se vyvinul v plnohodnotnou vojenskou organizaci, která by představovala vážného soupeře západním zájmům².

Rusko a Čína se vyznačují naprosto rozdílnými strategickými zájmy. Také středoasijské státy charakterizuje vzájemně sdílená nedůvěra vůči velkým zemím regionu. Vnitřní rozpory zemí SCO jsou zcela zjevné. Proto je v současnosti málo pravděpodobné, že se organizace vyvine do podoby NATO mající silné institucionalizované zájmy.

V souladu s Huntingtonovými idejemi v SCO je možné identifikovat vůdce, ústřední stát – tím je bezesporu Čína (navzdory mocenským aspiracím Ruska a v červnu 2017 přistoupivších nováčků). Za pozornost rovněž stojí, že i na území

¹ Viz např. Azarkan 2010.

² Viz Tugsbilguun (2008/2009).

SCO probíhá huntingtonovský střet; ten je veden vůči USA (nikoliv ale proti celé západní civilizaci, protože např. Čína uzavřela s EU strategické partnerství³).

Jistou anomálií vybočující z předpokladů ideje střetu civilizací (a svědčící o tom, že politika se mnohdy řídí jinými faktory než jen kulturní spřízněností) je, že do SCO nepatří Turkmenistán, který geograficky do regionu patří a charakterizují ho podobné zájmy a problémy jako jiné středoasijské země.

Tato anomálie snad ale určité řešení má. Ukazuje to příklad Uzbekistánu, který se také nepřipojil k „Šanghaiské pětce“ jako jeden z jejích hlavních partnerů. Měl k tomu své důvody. Nestal se součástí tohoto fóra hned na začátku, protože 1) nemá společné hranice s Čínou; 2) v roce 1996 uzbecký prezident Karimov začal s agresivní politikou hájení suverenity a distancování se od Ruska a CIS. Uzbekistán se přesto později stal členem SCO a není vyloučeno, že to bude také případ Turkmenistánu.

Některé anomálie se však jednoduše vysvětlit nedají. Např. za anomálii střetu civilizací může být označena absentující (či nezjištěná) role náboženství. Faktor náboženství jako jeden z nejdůležitějších atributů teorie střetu civilizací (i když v žádném případě nikoliv jediný) na formování a činnost organizace neměl žádný vliv.

V rozporu s předpoklady Fukuyamy je i ta skutečnost, že zde (tj. v kulturně heterogenním prostředí) panuje relativní řád, který sem vnáší Čína z titulu svého mocenského postavení jako garant politické stability a ekonomického rozvoje. Na příkladu této organizace můžeme pozorovat, že liberálně demokratické zřízení nemusí být nutnou podmínkou k ustavení řádu, jak bychom to očekávali v souvislosti s Fukuyamovou teorií. A naopak různorodá civilizační struktura určitého uskupení nemusí být nutně spojována s anarchií, jak to plyne z teorie střetu civilizací.

Fukuyama by ale nejspíš oponoval, že jeho řád opírající se o liberálně demokratické fungování je stabilnější než řád ustanovený z rozhodnutí nějakého aktéra mezinárodních vztahů, protože v prvním případě tento řád vychází zevnitř. Stejně tak by Huntington mohl namítnout, že dříve či později se v rámci SCO mohou spustit síly, které jsou historicky zakořeněny hluboce v nás a ovlivňují naše (mezinárodněpolitické) chování a jednání. Huntingtonovy hypotézy se mohou potvrdit někdy v budoucnu, kdy se civilizační faktory projeví a budou stát za rozkladem uskupení SCO.

Nicméně je dost těžké si představit, co by se muselo stát, aby kulturní souvislosti mezinárodních vztahů převládly nad dlouhodobě a pracně budovanými mezinárodními vazbami v rámci určitého integračního uskupení, a aby propuklo něco na způsob střetu civilizací. V dlouhodobém horizontu, zdá se, pragmatické důvody pro kooperaci států převažují nad těmi civilizačními.

Bloky kooperujících států jsou dobrou pojistkou proti střetu civilizací, což mimo jiné dokazuje EU, nositel Nobelovy ceny za mír za rok 2012, kterou získala

³ Bez zájmovosti není, že první strategické partnerství bylo podepsáno mezi Čínou a Brazílií v roce 1993, poté následovalo uzavření partnerských dohod s Ruskem v roce 1996 a v tomto kontextu podpis prvních dohod o budování vzájemné důvěry mezi Čínou a bývalými zeměmi SSSR ve střední Asii (=základ pro vytvoření Šanghaiské skupiny, z níž v roce 2001 vznikla SCO).

za smíření dvou odvěkých rivalů, Německa a Francie, a nastolení nebývale dlouhého mírového soužití v Evropě. To poněkud snižuje význam Huntingtonových myšlenek v současnosti.

Naznačená neschopnost falzifikovat (tj. představit si reálnou situaci, která by byla empiricky testovatelná v praxi) střet civilizací přímo odkazuje k Popperovi: Huntingtonovu práci nesmíme považovat za teorii v přísně vědeckém smyslu.

V pohledu na středoasijskou integraci a v hodnocení obou idejí, resp. ideje střet civilizací, je třeba si uvědomit, že SCO je organizace budovaná na základě vůle, z rozhodnutí členských států, je to určitý proces, mající svůj vývoj. Kdežto Huntington spíše konstruoval svou teorii pro akcidentální případy, které jsou často vzplanutím vášní, dílem emotivního okamžiku. Tímto způsobem je možné vysvětlovat některé z výše uvedených anomálií.

Závěr

SCO je blokem kooperujících států, přesahující pouhou snahu o modernizaci regionu; je nesporné, že uskupení vzniklo z bezpečnostních důvodů. Nejenom v těchto závěrech SCO přímo odkazuje k Huntingtonovi; jsou zde identifikovatelné další prvky kompatibilní s jeho idejemi: roli ústředního státu tohoto uskupení lze jednoznačně přisoudit Číně, která se skrz uskupení SCO snaží eliminovat vliv USA v regionu (v tom můžeme spatřovat jistý druh huntingtonovského soupeření či střetu mezi civilizacemi).

Kromě toho SCO představuje vhodné prostředí k testování Huntingtonovy hypotézy, zda je možná spolupráce i mezi státy, které patří do různých civilizačních okruhu; Huntington v této souvislosti upozorňoval na možnou nedůvěru mezi partnery. Skutečně se ukazuje, že uvnitř SCO ze strany středoasijských států existuje jistá nedůvěra vůči velmocenským úmyslům Číny a Ruska. Kvůli tomu lze oprávněně předpokládat (a v tomto ohledu dát za pravdu Huntingtonovi), že z důvodu rozdílné civilizační příslušnosti integrity SCO může být v budoucnosti oslabována.

Členské země SCO si zřetelně uvědomují toto nebezpečí, a proto byla přijata zásada nevměšování do vnitrostátních záležitostí; ty zůstávají věcí autonomního rozhodování suverénních států. Princip nevměšování je jistou náhražkou civilizačního principu. Pokud bychom chtěli hledat „náznaky“ střetu civilizací na území SCO, pak bychom je „v malém“ mohli vidět v probíhajícím etnickém separatismu.

Proti Huntingtonovi a jeho střetu civilizací však hovoří to, že Čína upřednostňuje spíše politickou než civilizační jednotu; proto v SCO probíhá intenzivní spolupráce a existuje eminentní zájem na jejím udržení.

I když to bude znít paradoxně, i jistý odkaz k Fukuyamovi a jeho zdůrazňování hodnoty demokracie v SCO najdeme: jedná se sice zpravidla o autoritářské státy, s „vládou pevné ruky“, nicméně je deklarován (navzdory různě ekonomické síle a politickému významu) rovný přístup ke každému, což je základem demokratického uspořádání. Jistá demokratičnost uskupení vychází z tzv. „šanghajského ducha“, kdy jsou společná rozhodnutí přijímána na základě jednomyslnosti. Žádný členský stát se tak nemusí cítit méně důležitý a významný. Nutno ale dodat, že se demokratické

principy prosazují jen v rámci fungování organizace a to často spíše v deklarativní, nežli faktické rovině.

Na druhé straně SCO vykazuje několik anomálií, které vybočují z toho, co bychom očekávali na základě obou idejí. Znatelnější vliv náboženství na vztahy mezi státy jako jedné z důležitých hypotéz Huntingtonovy práce zjištěn nebyl. Důvody pro založení SCO byly zcela pragmatické: zvyšování životní úrovně obyvatelstva prostřednictvím spolupráce, upevňování obchodu atd. Jedná se tedy o určitý druh modernizačního projektu, kde by se mohly odrážet jak myšlenky Fukuyamy a Huntingtona.

Další anomálií je to, že do této organizace nepatří Turkmenistán, který geograficky do této organizace patří, navíc ho pojí s jinými členskými středoasijskými zeměmi i podobné problémy. V tomto případě se však může jednat pouze o přechodnou (vývojovou) anomálii, protože není vůbec vyloučené, že se Turkmenistán stane členem SCO někdy v budoucnu.

Pokud ideji střet civilizací ztotožníme s prvky konfliktnosti projevujících se v globálním uspořádání, dostáváme se k ještě jedné anomálii; v souvislosti s Huntingtonovými tezemi bychom mohli odůvodněně předpokládat, že na území SCO (civilizačně roztržitého uskupení) bude vládnout anarchie (a tedy jistá forma konfliktnosti). Proto však nebyly zjištěny žádné relevantní skutečnosti. Samozřejmě není vyloučeno, že zde může někdy v budoucnu dojít k napjatým (konfliktním) okamžikům, nicméně v současnosti zde Čína vnáší řád a snaží se garantovat politickou stabilitu a ekonomický rozvoj. Tento faktický závěr je v rozporu s Fukuyamovou tezí: liberálně demokratické zřízení nemusí představovat jedinou záruku řádu a být jeho podmínkou.

Byť by bylo zapotřebí provést ještě další testy obou idejí na jiných fenoménech, lze konstatovat, že interpretační rádius idejí střet civilizací a konec historie vyplývá z jejich povahy. Huntingtonův střet civilizací lépe vystihuje podstatu akcidentálních jevů, které jsou často vzplanutím vášní, dílem emotivního okamžiku (jako např. mediálně známé aféry s dánskými karikaturami). Fukuyamův konec historie zase lépe odráží situace, kde je možné spatřovat určitý politický plán, záměr a napřovaný cíl. Ve vztahu k SCO mají obě ideje určitou vypovídající schopnost, nicméně z hlediska výše řečeného zkoumání postupného budování regionálního integračního uskupení budou nejspíš podnětnější Fukuyamovy ideje.

Literatura

- AZARKAN, Ezeli: The Interests of the Central Asian States and the Shanghai Cooperation Organization. *Ege Akademik Bakis* 2010, 10, 1, s. 395–420.
- BARENSCOTT, D. GRAND theory/Grand Tour: Negotiating Samuel Huntington in the Grey Zone of Europe. *PMC* 2002 [online]. 12(3) [2017-07-24]. Dostupné z: <http://pmc.iath.virginia.edu/issue.502/12.3barenscott.html>
- FUKUYAMA, Francis: *Konec dějin a poslední člověk*. Vydání první. Praha. Rybka Publishers, 2002.
- GRAINGER, Stephen: The Shanghai Cooperation Organization (SCO): Challenges Ahead and Potential Solutions. In *International Conference on Business*

- Strategy and Organizational Behaviour. Proceedings.* Singapore 2012, s. 28–37.
- CHENG Guoping – SUN Changhong – YANG Shilong: China's Outlook on Shanghai Cooperation Organization. *Chinascopes* 2012, 58, July/Aug, s. 23–27.
- HUNTINGTON, Samuel P.: *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Vydání první. Praha: Rybka Publishers, 2001.
- JURÁSEK, Miroslav: Podmanivá síla Huntingtonova konceptu střetu civilizací. *Mezinárodní vztahy* XII, 2, 2014a, s. 125–149.
- JURÁSEK, Miroslav: Francis Fukuyama a jeho teze „Konec historie“. *Politické vědy* 17, 3, 2014b.
- KUMAR, Surendra S. Y.: India and the Shanghai Cooperation Organization: Issues and Concerns. *International Journal of China Studies* 2013, 4, 3, s. 343–359.
- KURTZ, Stanley: The Future of „History“. Francis Fukuyama vs. Samuel Huntington. *Policy Review* 2002 (June/July), 113, s. 43–58.
- MEARSHEIMER, John: Shanghai Cooperation Organization was never designed to compete with NATO [online]. In *RT Question more*, 2016. Dostupné na: <https://www.rt.com/op-edge/349544-sco-nato-summit-russia/> (navštíveno 30.7.2017).
- PANDA, Jagannath P.: Beijing's Perspective on Expansion of the Shanghai Cooperation Organization: India, South Asia, and the Spectrum of Opportunities in China's Open Approach. *Asian Perspective* 2012, 36, 3, s. 493–530.
- SONG Weiqing: Feeling safe, being strong: China's strategy of soft balancing through the Shanghai Cooperation Organization. *International Politics* 2013, 50, 5, s. 664–685.

Interpretative Possibilities of the Ideas Clash of Civilisations and End of History: Shanghai Cooperation Organization

Theories help us understand and explain not only world, but practically all events around us. Some of them succeed in doing this better, some of them worse. There is no doubt that a new regionalism, i.e. forming a block of cooperating states in a region, belongs among the key phenomena of the present global affairs. The example of this new regionalism in the Central Asia is Shanghai Cooperation Organization (SCO). In this paper the SCO is viewed in the perspective of two (once popular) ideas: first of them, the Clash of Civilisations by Samuel P. Huntington, predicts a regional cooperation on the base of the civilizational kinship, on the contrary it stresses a natural distrust between states of the different civilizational background; the second idea, the End of History by Francis Fukuyama, states the global expansion of the liberal democracy and its principles. Despite the fact that not all authors approached these ideas in the sense of the scientific theories and their characteristics, this paper raises a question whether these products of a scientific thinking are compatible with

the process of the Central Asian integration. The structure of the paper corresponds to this goal: a factual description of the SCO is organized in compliance with the fundamental theses of both ideas: for the Clash of Civilisations 1) the identification of an “enemy” (a threat to the national interests) of the organization; 2) the identification of a “nuclear state” of the organization and for the idea of the End of History 3) it is followed the criterion of democracy as a value in this organization. The analysis of the SCO has demonstrated that in contrast to the theses of Huntington there may be an order even on the culturally heterogenous territory although the cooperation is dictated by pragmatism – by the goal of the regional modernization; the principles of democracy are manifested within the organization by the rule of all important decisions being accepted unanimously; moreover the policy of non-intervention in the internal matters of each member state by the organization is strictly applied. On the other hand it has been confirmed in accordance with the Huntington idea that China as a nuclear state of the block takes advantage of the organization to weaken the U.S. influence in the region; furthermore, the cultural heterogeneity can't be ignored: because of this a kind of mutual distrust and willingness to cooperate have been proved.

Key Words: Shanghai Cooperation Organization, Samuel P. Huntington, Francis Fukuyama, Clash of Civilisations, End of History

Contact: Mgr. Ing. Miroslav Jurásek, Ph.D., Vysoká škola finanční a správní – Katedra ekonomie a mezinárodních vztahů, Estonská 500, 10100 Praha 10, 19614@mail.vsfs.cz

POČÁTKY ORIENTALISTICKÝCH STUDIÍ NA UNIVERZITĚ PALACKÉHO V LETECH 1946–1951

Lada Vokřálová

Abstrakt: 1. Ustavení orientalistických oborů na UP Olomouc 1.1 Obnova Univerzity Palackého 1.2 Fakulty 1.3 Slavnostní otevření univerzity 1.4 Zásluha rektora Fischera na ustavení orientálních studií na FF UP 2. Vývoj orientalistických oborů na UP 2.1 Akademický rok 1946–1947 2.2 Akademický rok 1947–1948 2.3 Akademický rok 1948–1949 2.4 Akademický rok 1949–1950 2.5 Akademický rok 1950–1951 3. Studijní plán sinologie 3.1 Studium v prvním ročníku 3.2 Studium ve druhém ročníku 3.3 Studium ve třetím ročníku 3.4 Studium ve čtvrtém ročníku 4. Významní orientalisté na UP 4.1 Sinologové 4.1.1 Jaroslav Průšek (1906–1980) 4.1.2 Augustin Palát (1923) 4.2 Indologové 4.2.1 Vincenc Lesný (1882–1953) 4.2.2 Karel Werner (1925) 4.2.3 Oldřich Friš (1903–1955) 4.2.4 Danuška Heroldová-Šťovíčková (1929–1976) 4.2.5 Vincenc Pořízka (1905–1982) 5. Studenti orientalistických oborů na UP 5.1 Studenti sinologie 5.1.1 Bohuslav Zborek (1926–1986) 5.1.2 Antonín Kolář (1925) 5.1.3 Božena Roháčková (1930) 5.1.4 Jaroslav Macháček (1929) 5.2 Studenti indologie 5.2.1. Odolen Směkal (1928–1998) 6. Knihovna orientálních studií na UP 7. Kontakty s univerzitami v zahraničí 8. Zrušení orientálních studií na UP

Klíčová slova: dějiny vysokého školství v Československu, Univerzita Palackého, orientalistika, sinologie, indologie

Univerzita Palackého v Olomouci je v současnosti jednou z mála univerzit, na které mají studenti možnost navštěvovat kurzy orientálních jazyků. Přestože se počátky studia orientalistiky na Univerzitě Palackého datují rokem 1946, nachází se zdejší orientalistika stále v počátečním stadiu svého vývoje: po pěti letech existence byla totiž zrušena a trvalo více jak čtyřicet let, než byla na UP znovu obnovena. Tato práce pojednává právě o tomto krátkém časovém úseku, ve kterém se orientální studia na UP zrodila. Primárním úkolem při zjišťování konkrétních informací bylo zpracování dostupných materiálů, vypovídající o ustavení a vývoji orientalistických oborů sinologie a indologie na UP v letech 1946 až 1951, ze kterých jsem následně sestavovala podrobnější přehled vývoje těchto oborů na UP.

Vzhledem ke svému studijnímu oboru jsem se chtěla původně zaměřit pouze na sinologii, ovšem při práci na tématu jsem pochopila, jak těsně byla organizace obou oborů provázána a že je tedy nezbytně nutné indologii do této práce rovněž začlenit; přesto věnuji na některých místech práce větší pozornost sinologii.

Nejdůležitějším zdrojem informací pro mne byly rozhovory a výměna korespondence s pamětníky událostí let 1946–1951, dále pak materiály Archivu Univerzity Palackého v Olomouci a Archivu filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze,

osobní spisy účastníků ve vlastnictví jejich pozůstalých, časopis *Nový Orient* a publikace *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990* a *Kdo byl kdo: čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*.

Při studiu materiálu jsem se často setkávala s překážkami, které bych nemohla překonat bez pomoci několika osob, za jejichž ochotu a čas jim patří má vděčnost a poděkování. Především bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Augustinu Palátovi a prof. PhDr. Jaroslavu Macháčkovi, CSc. za čas, který mi poskytli při rozhovorech, prof. Karlu Wernerovi za dopis a informace, které mi pomohly opravit a doplnit některé sporné části této práce, panu Bohuslavu Zborkovi, ml. za mnohé zajímavé materiály a informace, na jejichž základě jsem byla alespoň částečně schopna sestavit životopis jeho otce, pí. Renatě Pavelkové a pí. Aleně Pivodové z Archivu Univerzity Palackého za pomoc a trpělivost při vyhledávání materiálů, pí. Ludmile Adamské z Archivu filozofické fakulty Univerzity Palackého a PhDr. Ondřeji Polišenskému z Archivu Univerzity Karlovy v Praze za jejich námahu a spolupráci.

1 Ustavení orientalistických oborů na UP Olomouc

1.1 Obnova Univerzity Palackého¹

Po druhé světové válce začalo české školství pomalu znovu ožít. Pro vysokoškolské profesory, kteří byli během okupace nuceni stáhnout se z veřejného života, znamenal konec války možnost opětovného návratu na akademickou půdu, vyvinuli proto značné úsilí, aby se tradice i úroveň českých vysokých škol po šestiletém období stagnace obnovila. Na stav z předválečných let navázaly univerzity v Praze a Brně, v Olomouci však bylo vysoké učení obnoveno až po téměř sto letech.²

Údálosti, které předcházely obnovení univerzity v Olomouci, však překvapivě neměly hladký průběh: všeobecně nebyla pocítována nutnost založit novou univerzitu, takže tento nápad především olomouckých studentů a některých vysokoškolských profesorů se v politických kruzích i na akademické půdě obou českých univerzit setkal jen s minimální podporou. Přesto měly důvody zastánců ustavení nové univerzity v Olomouci své opodstatnění: značná vzdálenost Olomouce od Prahy, ale i dlouhodobé významné postavení města jako historického a kulturního centra Moravy, dodávaly potřebnou váhu jejich argumentům. Neméně důležitý byl také fakt, že po zrušení olomoucké univerzity v druhé polovině devatenáctého století zde stále přežíval univerzitní duch, a to v podobě teologické fakulty, která jako jediná část univerzity zrušena nebyla. Je tedy pochopitelné, že příznivci obnovení olomoucké univerzity se na tuto skutečnost často odvolávali. Rozhodujícím činitelem však byla vláda, kterou museli o nezbytnosti existence třetí univerzity přesvědčit. Po obtížných

¹ V archívních materiálech z období 1946–1951 se častěji objevuje název Palackého universita, ale protože se dnes používá názvu Univerzita Palackého a v publikaci *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990* používá PhDr. Urbášek pouze tento název, budu v této práci používat stejného pojmenování, popř. zkratku UP.

² Filozofická fakulta byla zrušena roku 1851, univerzita jako celek v roce 1860 (NAVRÁTIL 1973: 113).

a dlouhých jednáních byly nakonec Ministerstvem školství a osvěty jejich hlasy vyslyšeny (URBÁŠEK 2003: 131–147).

Každá univerzita potřebuje dobré vedení, nová univerzita navíc člověka organizačně schopného a zároveň rázného, který by dokázal prosadit jméno univerzity na veřejnosti i v politice. Takového získala olomoucká univerzita v osobě prof. Josefa Ludvíka Fischera³. Události tohoto období barvitě líčí Pavel Urbášek v jedné z částí publikace *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990*, kterou věnuje olomouckému vysokému učení. Uvádí hned několik příčin, proč byl J. L. Fischer „žhavým kandidátem“ na rektorský post olomoucké univerzity: na počátku dvacátých let minulého století byl Fischer proti své vůli zaměstnán ve Studijní knihovně v Olomouci, proto „důvěrně poznal olomoucké prostředí, jeho instituce a jeho kulturní a intelektuální zázemí“ (URBÁŠEK 2003: 145). Důležitou roli sehrál také fakt, že byl od počátků velkým obdivovatelem levice a později i členem komunistické strany. Své členství v této organizaci později přerušil po získání postu mimořádného profesora dějin filozofie na Masarykově univerzitě. Urbášek však vidí odchod J. L. Fischera z komunistické strany také v tom, že „přerušení Fischerova členství v KSČ... současně symbolizovalo i jistou rezervovanost vzdělaného filozofa vůči nástupu ortodoxní prostalinské kliky v KSČ, která rozhodně nemínila nějaký názorový či myšlenkový liberalismus tolerovat“ (URBÁŠEK 2003: 145–146). J. L. Fischer byl nicméně známou a dosti respektovanou osobností mezi profesory v Praze a Brně, a mohl tak na základě vzájemných přátelských vztahů přivést největší kapacity obou univerzit do Olomouce. Schválení J. L. Fischera rektorem však zároveň bylo politickým tahem ministra Nejedlého, který se cítil jeho angažovaností v nejvyšší politice ohrožen. Aby se tomuto ohrožení vyhnul, ustanovil J. L. Fischera rektorem, a tak jej odsunul z Prahy, centra politického dění (URBÁŠEK 2003: 146). Jak uvidíme dále, zvolení J. L. Fischera bylo pro existenci orientálních studií na UP Olomouc klíčovým momentem.

³ Josef Ludvík Fischer byl synem lesníka na panství Schwarzenberků. Na pražské filosofické fakultě studoval češtinu, filosofii a němčinu. V letech 1921–35 pracoval v knihovnách v Praze, Olomouci a Brně, v roce 1927 se habilitoval na brněnské filosofické fakultě, od roku 1935 tu byl mimořádným profesorem. Spolupráce s levicovými intelektuály ho přivedla do Levé fronty. Po okupaci emigroval do Nizozemska, kde v ilegality prožil válku. Po návratu do vlasti se stal v letech 1946–49 prvním rektorem Univerzity Palackého v Olomouci, poté ještě přednášel v Brně v letech 1956–60, než byl poslán do důchodu. Na univerzitu v Olomouci se opět vrátil v období "pražského jara" (1968–69). Ve 30. letech formuloval J. L. Fischer základy své skladebné filosofie, která v mnohém předjímala pozdější západoevropský strukturalismus. Svým učěním, založeným na pojmech funkce, struktura, celek, část, řád a hierarchie, se snažil vysvětlit svět v jeho strukturálně kvalitativní rozrůzněnosti s odlišnými způsoby existence. Skladebnou filosofii aplikoval Fischer hlavně na sociologii. Společnost definoval jako skladbu funkcí sociálního dosahu: nejnižší funkce směřují k zachování daného stavu společnosti, nejvyšší pak k jejímu rozvoji. I když v 50. a 60. letech užíval některé pojmy marxistické terminologie, nevzdal se svého přesvědčení, že jen skladebnou filosofii lze řešit společenskou krizi 20. století. K významným Fischerovým dílům patří *Základy poznání* (1931), *Zrcadlo doby* (1932), *Krise demokracie* (1933), *Řád kapitalistický a skladebný* (1935), *Filosofické studie* (1968; CHURAŇ 1998: 150–1).

1.2 Fakulty

První fakultou, která v rámci nové univerzity zahájila svou činnost, byla fakulta lékařská. Její posluchači se zapisovali již do zimního semestru 1945, tedy ještě před ustavením J. L. Fischera rektorem 1. května 1946. Cyrilometodějská fakulta existovala již předtím, takže rektor Fischer mohl svou pozornost zaměřit zcela na zřízení filozofické a pedagogické fakulty. Výbudování těchto fakult však bylo záležitostí značně nesnadnou. Výpomoc příslušných fakult v Praze a Brně se v počátcích existence obou fakult na UP stala nezbytnou; přesto se rektoru Fischerovi podařilo zahájit výuku na FF UP oproti původnímu plánu o dva roky dříve. Jedinými fakultami, které se na UP tehdy zřídit nepodařilo, byla fakulta přírodovědecká a fakulta právnická (URBÁŠEK 2003: 149–152).

1.3 Slavnostní otevření univerzity

Cílem rektora Fischera bylo získat pro Univerzitu Palackého nejméně stejné prestižní postavení v povědomí společnosti, jaké měly obě stávající české univerzity. Chtěl tedy jejím slavnostním otevřením deklarovat výsledky, kterých on a jeho spolupracovníci dosáhli. Tato významná společenská událost byla symbolicky naplánována na 17. listopad 1946, který je nejen mezinárodním dnem studentstva, ale byl současně i dnem prvního výročí oznámení záměru vlády obnovit univerzitu v Olomouci. Jak se však brzy ukázalo, nebylo v možnostech organizátorů dosáhnout v tak krátké době dokonalosti, které chtěl rektor Fischer původně docílit: chyběly insignie a promoční taláry; neustále se protahovala jednání týkající se zajištění ubytovacích prostor pro studenty a externí vyučující; nevyhovující byly i podmínky některých učeben zejména pro výuku v zimních měsících atd. Slavnostní otevření Univerzity Palackého bylo tedy přesunuto až na 21. únor následujícího roku (URBÁŠEK 2003: 155–156).

1.4 Zásluha rektora Fischera na ustavení orientálních studií na FF UP

Profesor J. L. Fischer byl člověkem všestranných zájmů, a jako takový se snažil poskytnout budoucím studentům UP co nejvíce možností při výběrů studijních oborů. Vědomosti z oblasti filozofie ho sblížily se světem Orientu natolik, že usiloval o vytvoření orientalistických oborů také na UP (PALÁT 2/2004). Za války strávil J. L. Fischer několik let v Nizozemí, odkud načerpal inspiraci k vytvoření centra jihoasijských a dálnévýchodných kultur na FF UP (URBÁŠEK 2003: 146). Jednalo se zejména o čínštinu, hindštinu a sanskrt, avšak diskutovalo se také o možnosti zavést

v Olomouci kurzy bengálštiny⁴, malajštiny⁵, případně i hindustánštiny⁶ a drávidských jazyků⁷ (MACHÁČEK 2/2004). S výjimkou malajštiny, kterou měl vést ing. Ivan Dubovský a o jejímž ustavení se mi nepodařilo v Archivu UP žádné materiály nalézt, se nakonec všechny tyto jazyky v Olomouci skutečně vyučovaly, i když ne vždy pravidelně, ale pouze v příležitostných kurzech. Důvody, které vedly rektora Fischera k vytvoření pevných základů pro studium orientalistiky na UP ovšem nevyplývaly jen čistě z jeho zájmu o tuto problematiku. Uvědomoval si především důležitost kontaktů s asijskými zeměmi, které byly přirozenou reakcí na dění v tehdejší světě. Své názory ostatně vyjádřil i v projevu o poslání Univerzity Palackého u příležitosti jejího slavnostního otevření:

Nastupující Asie, jejíž národní a politické probouzení je pro dvacáté století stejně tak příznačné, jako byl pro století devatenácté *réveil national*, národní a politické probouzení v Evropě, činí prohloubení studií orientálních stejně naléhavé jako prohloubení studií slavistických. Leží nabíledni, že právě na poli orientalistiky se pro nás stát, odkázaný na vývoz, otevírají netušené možnosti hospodářské, a je jenom na nás, abychom jich dovedli včas využít (FISCHER 1993: 3).

Konečným krokem, který završil jednání o založení orientálních studií na UP, bylo jmenování prof. Vincence Lesného, předního českého indologa, děkanem filozofické fakulty UP. Prof. Lesný byl na tento post navržen samotným rektorem Fischerem, který v něm viděl důležitého „poradce, s jehož pomocí a doporučeními rektor vyhledával v Praze případné kandidáty na obsazení profesorských míst“ (URBÁŠEK 2003: 150). V osobě prof. Lesného vstoupila na akademickou půdu UP indologie, následována sinologií. Prof. Lesný tak působil na UP ve funkci děkana od 1. ledna 1947 do 11. listopadu 1948, kdy odstoupil na vlastní žádost z důvodu zhoršeného zdravotního stavu.

⁴ Jazyk, kterým se mluví v dnešní Bangladéši. Bengálština patří k nejvýchodnějším odnožím indoevropské jazykové skupiny. Spolu s ostatními tzv. novoindeckými jazyky severní Indie představuje poslední stupeň vývoje jazyka nebo jazyků, které přinesli do Indie někdy kolem pol. 2. tis. př. n. l. árijsí dobyvatelé z území dnešního Íránu. Bengálština se vyvinula ve východní části indického subkontinentu a dnes zaujímá v pořadí hlavních světových jazyků sedmé místo (ZBAVITEL 1971: 11–12).

⁵ Malajština je austronéský jazyk, kterým mluví obyvatelé Malajského poloostrova, mnoha oblastí jižního Thajska, ostrovů na pomezí Malajsie a Indonésie a rovněž značné části obyvatel Sumatry.

⁶ Hovorová forma hindštiny, která používá mnoho výpůjček z perštiny, arabštiny a hlavně z angličtiny.

⁷ Drávidské jazyky představují samostatnou jazykovou rodinu a hovoří se jimi většinou v jižní části poloostrovní Indie – za "drávidské" státy se pokládají Ándhrapradéš (telugština), Karnátaka (kannadština), Tamilnádu (tamilština) a Kérala (malajálámština). Jazyky těchto svazových států mají indickou ústavou zakotveny statut státních jazyků, jsou to však též jazyky s vlastní starou literární tradicí. Kromě nich existuje ještě větší počet (okolo sedmdesáti) drávidských jazyků a dialektů menších (STRNAD 6/2004).

2 Vývoj orientalistických oborů na UP

Sinologie a indologie byly původně samostatnými stolicemi⁸ a teprve po politických změnách a následných reformách československého školství v roce 1948 se sloučily v Katedru ostatní filologie a pomocných věd filologických. Kromě čínštiny, hindštiny a sanskrtu sem patřila také latina, estetika a fonetika (PALÁT 2/2004).

2.1 Akademický rok 1946–1947

Na FF UP byly z orientalistických oborů otevřeny dva semináře – sinologický a indologický. Záměr vybudovat na UP pevné základy pro sinologii a indologii chtěl prof. Fischer podpořit přítomností v té době nejvýznamnějších představitelů obou oborů v Československu. Kromě prof. Vincence Lesného, pověřeného vedením indologického semináře, oslovil rektor Fischer z tohoto důvodu také svého dobrého přítele, tehdejšího soukromého docenta Univerzity Karlovy v Praze Jaroslava Průška a nabídl mu vedení semináře sinologického.

Kurzy orientálních jazyků mohl na UP navštěvovat prakticky kdokoli. Přístup na vysokou školu byl do reformy roku 1948 vázán pouze na složení maturity a každý úspěšný absolvent střední školy se tedy mohl bez omezení zapsat ke studiu na jakékoli fakultě. Bylo dokonce možné navštěvovat přednášky více fakult současně. Podle slov prof. Karla Wernera měl sinologický seminář na počátku roku 1947 asi sedm řádných posluchačů a kurz *Dějiny Dálného východu* patnáct (WERNER 5/2004). Jelikož však byly přednášky i semináře přístupné široké veřejnosti, nebyl počet jejich posluchačů stálý, a tak se ne všechna jména, se kterými jsem měla možnost pracovat, v materiálech Archivu UP objevují.

Sinologii a indologii bylo možné studovat jednooborově nebo v kombinaci. Zpočátku neexistovalo omezení ve výběru doprovodného předmětu, avšak s rokem 1950 se okruh oborů, se kterými se sinologie a indologie kombinovat mohly, podstatně zúžil. Od roku 1950 bylo totiž možné studovat čínštinu pouze s hindštinou nebo ruštinou a hindštinu s čínštinou nebo angličtinou (AUP 27).

Přestože byla Univerzita Palackého v Olomouci zpřístupněna studentům až rok po znovuootevření Univerzity Karlovy v Praze, patří jí primát co se týče oficiálního ustavení sinologie jako oboru na univerzitní půdě. Jaroslav Průšek vyučoval na Univerzitě Karlově již od počátku jejího znovuootevření v roce 1945, jeho přednášky však byly koncipovány jen jako jednotlivé kurzy, protože nespadaly pod žádný dálněvýchoďný obor. On sám nemohl sinologii na UK ustavit, protože byl v té době pouze soukromým docentem a ne profesorem. Založil ji tedy na Univerzitě Palackého s pomocí prof. Vincence Lesného, který tento obor zaštitil titulem profesora. Aby mohl doc. Průšek založit sinologii také na UK, byl v letním semestru 1947 jmenován mimořádným profesorem. Sinologie jako obor tedy na Univerzitě Karlově začala existovat později než na Univerzitě Palackého, a to až od počátku akademického roku 1947–1948 (PALÁT 5/2004).

⁸ Název, který se tehdy používal pro označení kateder.

Výuka čínštiny a hindštiny byla na UP zahájena ještě před řádným otevřením univerzity v únoru 1947. Doc. Průšek vedl seminář *Úvod do čínského jazyka I.*, na který dojížděl jednou za čtrnáct dní z Prahy. Seminář se konal v pátek ráno a trval tři hodiny (AUP 27).

Z Prahy dojížděl také prof. Lesný, jehož přednášky se v zimním semestru 1946 rozdělily do dvou dnů. Ve čtvrtek večer přednášel dvě hodiny o *Buddhismu* a v pátek dopoledne tři hodiny *Srovnávací mluvnici sanskrtskou* (AUP 28).

Stejně kurzy navazující na látku ze zimního semestru probíhaly v obou seminářích i v semestru letním.

K semináři letního semestru *Úvod do čínského jazyka II.* připojil doc. Průšek ještě hodinovou přednášku *Dějiny Dálého východu* (VALIHRACH 1947: 18). Ta nebyla organizována přímo sinologickým seminářem, ale byla součástí atestací stolice Obecné dějiny. Setkala se tak i se zájmem posluchačů jiných oborů, neboť nebyla zatížena znalostí čínského jazyka, která by studentům – nesinologům srozumitelnost výkladu znemožňovala. Vzhledem k velkému pracovnímu vytížení v Praze požádal doc. Průšek svého žáka Augustina Palátu, aby se v letním semestru 1947 ujal na UP vedení dvouhodinových lektorských cvičení *Čínština pro začátečníky* (PALÁT 11/1995).

2.2 Akademický rok 1947–1948

Prof. Průšek přednášel na Univerzitě Palackého i v následujícím akademickém roce. Zimní semestr 1947 zahájil 18. října ráno přednáškou *Politické a kulturní dějiny Dálého východu II.*, a poté pokračoval *Úvodem do studia čínského jazyka III.* V téže době probíhala v Olomouci výstava čínského umění, jejímž organizátorům nabídl prof. Průšek pomoc a 17. října u příležitosti této výstavy přednesl k veřejnosti přednášku „O duchovních základech čínského umění“ (AUP 33). Augustin Palát v tomto semestru opět organizoval dvouhodinovou přednášku *Čínština pro začátečníky* (VALIHRACH 1947/48: 19–21).

V letním semestru 1948 ukončil prof. Průšek své působení na FF UP přednáškami *Úvod do studia čínského jazyka*, konanými opět každou druhou sobotu dopoledne, a *Politickými a kulturními dějinami Dálého východu*, přednášenými v pátek večer a v sobotu ráno. Augustin Palát pokračoval v lektorských cvičeních ze zimního semestru (VALIHRACH 1948: 25–27). V následujících letech pak již přednášky a semináře oboru sinologie organizoval PhDr. Augustin Palát na UP výhradně sám.

V akademickém roce 1947–1948 byl podle studijního plánu prof. Lesný stále jediným vyučujícím indologického semináře na UP. Tento studijní plán předepisoval studentům semináře celkem sedm hodin: *Úvod do sanskrty pro začátečníky*, *Vybrané kapitoly ze staroindického písemnictví pro začátečníky* a *Čtení a výklad lehčích textů bengálských* pro studenty pokročilejší (VALIHRACH 1947/48: 21). V zimním semestru 1947 však prof. Lesný onemocněl, a tak se jeho přednášky a semináře nemohly realizovat (AUP 23). V téže době požádal student třetího ročníku oborů filozofie, indologie a sinologie na FF

UP Karel Werner prof. Lesného o místo smluvního výpomocného asistenta při indologickém semináři FF UP (AUP 21). Významný indolog prof. Karel Werner vzpomíná dnes na jejich první setkání takto:

Lesný dojížděl každý týden přednášet do Olomouce, kde byl také děkanem Filozofické fakulty, a potřeboval asistenta. Podrobil mě dosti přísné zkoušce ze sanskrtu, při čemž mi pomohla také jistá obeznámenost s problematikou indoevropské srovnávací filologie, kterou v Brně pěstoval profesor Machek. Asi byl spokojen, protože mě přijal, a brzy jsem za něj musel převzít přednášky o gramatice sanskrtu, když se mu zhoršil zdravotní stav (WERNER 2000: 303).

Prof. Lesný spolu s rektorem Fischerem jeho žádost podpořili a vřele doporučili. Aby byly studentům indologie zameškané kurzy ze zimního semestru alespoň zčásti nahrazeny, navrhl prof. Lesný, aby „vedle jeho sanskrtských čtení v letním semestru byl pověřen praktickým cvičením sanskrtským ve výši 2 hodin výpomocný smluvní asistent Karel Werner, který pod dozorem jmenovaného profesora cvičení tato koná již od počátku letního semestru“ (AUP 23).

2.3 Akademický rok 1948–1949

Únor 1948 znamenal pro vysoké učení v Československu velký zvrat, který se v malé míře projevil také ve vztahu k olomouckým orientálním studiím. Vysokoškolská reforma roku 1948 zajistila přechod „od studijního liberalismu v poválečných letech, týkajícího se jak návštěvy přednášek, tak konání zkoušek“ k ročníkovému studiu (NAVRÁTIL 1973: 119). Na filozofické fakultě zavedly politické změny přijímací řízení na čtyřleté studium filosofických a filologických oborů. Co se týče sinologie, byl pohovor zaměřen na obecní zájem o obor, avšak zároveň byl kladen velký důraz na znalosti marxismu-leninismu; znalost čínského jazyka se nepředpokládala. Porovnáme-li podmínky, za kterých byli přijímáni studenti na pražskou sinologii, s podmínkami, které museli uchazeči o studium sinologie splnit na UP, existovaly v tomto směru podle slov doc. Paláta jisté rozdíly. V Praze bylo možné zabývat se orientálními jazyky ve večerních kurzech Školy orientálních jazyků. Pražská sinologie tedy dávala přednost studentům, kteří již měli zkušenosti s čínským jazykem, získané právě na této škole (PALÁT 2/2004).

V akademickém roce 1948–1949 pověřilo Ministerstvo školství a osvěty dr. Augustina Paláta vedením sinologického semináře na UP. Z dobových materiálů Archivu UP, které jsem měla k dispozici, vyplývá, že dr. Palát byl až do zrušení orientalistických oborů na UP v roce 1951 jediným, kdo zde v rámci sinologického semináře působil. Doc. Palát a prof. Werner si nejasně vzpomínají, že do Olomouce občas soukromě dojížděli čínští studenti z Prahy, kteří vyučovali studenty sinologie; jednalo se prý však spíše o výjimečná setkání (WERNER 5/2004).

V akademickém roce 1948–1949 i v následujících letech až do zrušení sinologie na UP dojížděl dr. Palát do Olomouce pravidelně každý týden. Přestože *Seznam přednášek na FF UP* pro rok 1948/49 uvádí, že výuka dr. Paláta byla organizována jednou za čtrnáct dní ve dvou dnech, v pátek odpoledne a sobotu ráno, ve skuteč-

nosti přizpůsobil dr. Palát rozvrh svým časovým možnostem: v pátek a sobotu totiž vyučoval čínštině na jazykové škole v továrně Svit ve Zlíně. Do Olomouce tedy přijížděl již ve středu a zůstával zde do dalšího dne. V tomto akademickém roce vedl na UP kurzy *Lektorská cvičení z čínštiny pro začátečníky* a *Lektorská cvičení pro pokročilé* (VALIHRACH 1948/49: 28).

Indologický seminář zorganizoval v zimním semestru 1948 pod vedením prof. Lesného přednášky a cvičení *Sanskrt pro začátečníky*, *Dějiny staroindického písemnictví v přehledu* a *Cvičení v sanskrtských textech* (VALIHRACH 1948/49: 28). V témže semestru však prof. Lesný své působení na UP Olomouc na vlastní žádost ukončil. Přestože mu jeho zdravotní stav již nedovoloval dojíždět na přednášky do Olomouce, zůstal s vedením univerzity i indologickým seminářem na UP v kontaktu. Za této situace bylo nutné najít za prof. Lesného náhradu, člověka s dostatkem zkušeností, jehož prostřednictvím by bylo zajištěno pokračování studia indologie na UP nejen v letním semestru 1949. Prof. Lesný navrhl jako svého nástupce ve vedení indologického semináře doc. dr. Oldřicha Friše, tehdejšího odborného asistenta FF UK (AUP 6). Doc. dr. Friš vyučoval na UP devět hodin týdně *Počátky sanskrtu II.*, *Literaturu sanskrtu*, *Dějiny Indie II.* a *Čtení a výklad lehkých textů* (VALIHRACH 1948: 28). Karel Werner byl pověřen organizací přednášek *Dějiny Indie*, kterou navštěvovalo asi šestnáct posluchačů, sanskrťáků i historiků, a *Srovnávací mluvnice sanskrtu* opět asi s dvanácti posluchači; tři z nich studovali sanskrt, ostatní byli studenty jiných filologických oborů – slavistiky a romanistiky (WERNER 4/2004).

2.4 Akademický rok 1949–1950

Předměty, které podle *Seznamu přednášek FF PU* organizoval indologický seminář v akademickém roce 1949–1950:

K. Werner vyučoval prvnímu ročníku *Úvod do mluvnice sanskrtu* a *Cvičení*; O. Friš ve druhém a třetím ročníku vedl kursy: *Čtení o Avestě*⁹, *Výklad o prákrty*¹⁰, *Čtení z mluvnice sanskrtu*, *Čtení z indické literatury*, *Čtení speciální* (indické dějiny, filosofie, výtvarné umění...), *Indická náboženství*, *Seminář* a *Hindí* (i pro 1. ročník).

⁹ Avesta je hlavní sbírka náboženských textů mazdaismu, psaná v nejstarším jazyce íránské větve indoevropské jazykové skupiny. Právě jméno jazyka není ve skutečnosti odborníkům známo, název „avestský jazyk“ zavedli podle stejnojmenné posvátné knihy evropští íránisté. Rovněž lokalizace avesty je sporná: většinou se však její původ lokalizuje ve východním Íránu. Podle dnešních názorů patří dochované části kánonu chronologicky do různé doby a velmi dlouho byly tradovány jen ústně. Nejstarší části Avesty vznikaly snad kolem r. 1000 př. n. l. Dnes známý text Avesty vychází z pramenů zapsaných za Sásanovců (3.–7. stol. n. l.); tehdy bylo k tomuto účelu sestaveno i písmo (ERHART 1980: 9–10).

¹⁰ Prákrty jsou středoidické jazyky z období 1. tis. n. l. Nenavazují přímo na dochované staroindické jazyky, ale jsou pokračováním nedoložených staroindických dialektů – jiných než ty, jež byly bázi védštiny a sanskrtu (ERHART 1982: 11).

Předměty, které podle *Seznamu přednášek na FF UP* organizoval sinologický seminář v akademickém roce 1949–1950:

ročník	1. ročník	2. ročník	3. ročník
vyučující			
Augustin Palát	Úvod do hovorové čínštiny (základy mluvnice a písma)	Hovorová čínština (cvičení)	Četba obtížnějších textů v pai-hua
	Lektorská cvičení	Četba textů v pai-hua ¹¹	Četba a rozbor textů
	Kulturní a Politické dějiny Dálného východu	Úvod do psané čínštiny	Lektorská cvičení (nepovinná)
	Seminář (četba, referáty, samostatné práce)	Lektorská cvičení (nepovinná)	Kulturní a politické dějiny Dálného východu
		Kulturní a politické dějiny Dálného východu	Seminář (četba, referáty, samostatné práce)
		Seminář (četba, referáty, samostatné práce)	

2.5 Akademický rok 1950–1951

Předměty, které podle *Seznamu přednášek FF PU* organizoval sinologický seminář v akademickém roce 1950–1951:

ročník	1. ročník	2. ročník	3. ročník
vyučující			
Augustin Palát	Politická problematika současného Orientu	Úvod do psané čínštiny	Četba textů v pai-hua
	Úvod do hovorové čínštiny	Četba textů v pai-hua	Četba textů v psané čínštině
	Čínština pro začátečníky (cvičení)	Sinologický seminář	Sinologický seminář
	Kulturní a Politické dějiny Dálného východu	Čínština pro pokročilé (cvičení)	Čínština pro pokročilé (cvičení)
		Kulturní a politické dějiny Dálného východu	Kulturní a politické dějiny Dálného východu

¹¹ Název pro hovorový čínský jazyk. *Pai-hua* je český přepis fonetické podoby čínských znaků s tímto významem. V současnosti se spíše používá mezinárodní transkripce čínštiny, tzv. pinyin, podle které se tento název přepisuje jako *baihua*. Pokud se nebude jednat o přímé citace z dobových dokumentů, budu pro přepis čínských znaků do latinky používat mezinárodní transkripci.

V akademickém roce 1950–1951 byly v indologickém semináři oficiálně otevřeny dva obory, které do té doby byly oborem jedním – hindština a sanskrt. Specializace na dva obory přivedla do semináře také nové vyučující – Danušku Štovičkovou, v té době studentku čínštiny na Univerzitě Karlově v Praze, a ThDr. Vincence Pořízku, tehdejšího asistenta FF UK. Podle *Seznamu přednášek FF UP* organizoval indologický seminář v akademickém roce 1950–1951 následující kurzy:

D. Štovičková vedla *Kurs hindštiny pro začátečníky a pokročilé*; K. Werner *Dějiny nové Indie od r. 1956, Dějiny staré Indie, Gramatiku sanskrutu a Indologický proseminář*; O. Friš *Indickou filosofii, Staroindickou literaturu, Indická náboženství, Moderní indickou literaturu, Četbu a výklad sanskrtských textů, Staroindické dialekty, Středoindické dialekty, Strukturu indické společnosti a Lingvistický seminář hindský*; V. Pořízka *Mluvnici spisovné hindštiny*.

3 Studijní plán sinologie

Z návrhu studijního plánu pro sinologii na FF UP v Olomouci, který vypracoval prof. Průšek v roce 1949, a podle výkazů o konaných zkouškách, dochovaných v Archivu UP, lze podrobněji vyčíst, co bylo náplní výuky v jednotlivých ročnících studia sinologie. Podle vyjádření doc. Paláta se jak on tak i prof. Průšek snažili obsáhnout problematiku sinologie v co nejširším možném spektru. Přestože názvy přednášek a seminářů neobsáhly veškeré její aspekty, dozvěděli se studenti během svého studia základy nezbytné k dalšímu prohlubování svých znalostí.

3.1 Studium v prvním ročníku

Náplní prvního ročníku studia bylo uvedení do základů mluvnice a čínského písma, cvičení v konverzaci a práce se slovníky. Výchozími materiály pro posluchače prvního ročníku byla Průškova *Učebnice hovorové čínštiny*¹², kterou doplňovaly *Čínské texty k učebnici mluvené čínštiny*¹³ a konverzační příručka vypracovaná dr. Palátem. V hodinách čínské historie se dr. Palát věnoval jednotlivým čínským dynastiím a jejich kulturnímu zázemí, struktuře společnosti za vlády dané dynastie a mezinárodnímu postavení Číny (AUP 3). Druhý semestr byl zakončen soubornou zkouškou z jazyka, z dějin Číny v rozsahu publikace Charlese Patricka Fitzgeralda: *China*¹⁴ a z teoretických znalostí z obecné lingvistiky a sinothajských jazyků.

3.2 Studium ve druhém ročníku

V druhém ročníku byl kladen důraz především na praktická cvičení, jejichž náplní byl rozbor textů v hovorové čínštině, četba čínských novinových textů a politických spisů. Část výuky byla rovněž věnována základům klasické čínštiny. Znalost čínského

¹² Průšek, Jaroslav, *Učebnice hovorové čínštiny*, nákladem Vyšší lidové školy T. Bati, Zlín 1938, 153 s.

¹³ Průšek, Jaroslav, *Čínské texty k učebnici mluvené čínštiny*, nákladem Vyšší lidové školy T. Bati, Zlín 1938, 55s.

¹⁴ Fitzgerald, Charles Patrick, *China. A Short Cultural History*, Praeger, New York 1950.

jazyka studenta druhého ročníku byla patrně na dobré úrovni, neboť mezi texty, které frekventanti kurzu rozebírali, patřily Lu Xunovy¹⁵ povídky: Kong Yiji, Lék, Bílý svit¹⁶, nebo Liu Eův¹⁷ román *Putování starého chromce*. V rámci kulturních dějin přednášel dr. Palát posluchačům druhého ročníku převážně dějiny čínské literatury, část přednášek také věnoval čínským filozofickým směrům (AUP 4). U studentů se předpokládala taková znalost hlavních světových jazyků, aby byli schopni čerpat informace z cizojazyčných materiálů. Stěžejními díly z oblasti literatury a filozofie pro ně byly publikace Richarda Wilhelma *Die Chinesische Literatur*¹⁸ a *Geschichte der chinesischen Kultur*¹⁹, Kennetha Scotta Latourettea *A Short History of the Far East*²⁰, Liang Chi-chaoa *History of Chinese Political Thought*²¹, a F. E. A. Krause *Ju-Tao-Fo. Die Religiösen und philosophischen Systeme Ostasiens*²². Dílčí zkouška na konci druhého ročníku prověřovala znalost mluvnice psaného jazyka podle Gabelentzovy *Chinesische Grammatik*²³, a orientaci v problematice dějin čínské literatury od nejstarších čínských písemných památek až k modernímu románu. Na konci druhého ročníku musel student navíc absolvovat zkoušku z cizího jazyka, a to z angličtiny nebo němčiny.

3.3 Studium ve třetím ročníku

Texty, se kterými pracovali studenti ve třetím ročníku, byly po stránce formy i obsahu ještě obtížnější. Rozebíraly se jak texty odborné, tak i texty v klasické čínštině,

¹⁵ Lu Xun (1881–1936) je považován za otce moderní čínské literatury. Vlastním jménem Zhou Shuren, psal povídky, básně, kritická i historická pojednání. Mezi jeho nejvýznamnější sbírky povídek patří *Vřava* (1918–1922) a *Polní tráva* (1924–1925). Narodil se v Shaoxingu v provincii Zhejiang do rodiny zchudlé avšak vzdělané džentry. Studoval japonštinu, medicínu, od r. 1906 se však naplno oddal psaní. V letech 1912–1926 byl úředníkem na ministerstvu zahraničí v Peking, učil na několika čínských univerzitách o literatuře, později byl také editorem několika literárních časopisů. Angažoval se v levicově zaměřených literárních kruzích, s levicovou politikou komunistické strany se však neztotožnil. Byl jednou z významných postav májového hnutí 1919, které předznamenalo zvrát nejen v čínské literatuře, ale i v celém společenském uspořádání tehdejší Číny. Lu Xun zemřel na tuberkulózu ve věku 55 let.

¹⁶ Názyv těchto povídek jsou Průškovým překladem a jsou součástí sbírky *Vřava*.

¹⁷ Liu E (často se v českých pramenech objevuje ne zcela správných přepis jeho jména Liu O; 1857–1909), jeho *Putování starého chromce* je částečně autobiografické dílo z pozdního období dynastie Qing (1644–1911).

¹⁸ Wilhelm, Reinhardt, *Die Chinesische Literatur*, Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, Wildpark-Potsdam 1929, 199 s.

¹⁹ Wilhelm, Reinhardt, *Geschichte der Chinesischen Kultur*, Bruckmann, München, 1928, 300 s.

²⁰ Latourette, Kenneth Scott, *A Short History of the Far East*, Macmillan Company, New York 1947, 665 s.

²¹ Liang, Chi-chao, *History of Chinese Political Thought*, Keagan Paul, London 1930, 210 s.

²² Krause, F. E. A., *Ju-Tao-Fo. Die Religiösen und philosophischen Systeme Ostasiens*, Reinhardt, München 1924, 588 s.

²³ Gabelentz, Georg von der, *Chinesische Grammatik*, Leipzig, 1881.

kterou se studenti třetího ročníku intenzivně zabývali; četli např. Pu Songlinga²⁴, Ying Ning²⁵ nebo Sima Qiana²⁶. V přednáškách věnovaných kulturním dějinám se dr. Palát zaměřil především na čínské umění a náboženství (AUP 5). Vedle již zmíněné literatury měla studentům UP sloužit k prohloubení znalostí v oblasti čínských dějin také skriptum *Přehled čínských dějin* dr. Paláta, ovšem z důvodu zrušení orientálních studií na UP již nebylo prioritou univerzity tato skriptum publikovat (AUP 41).

3.4 Studium ve čtvrtém ročníku

Studenti čtvrtého ročníku měli zakončit své studium závěrečnou zkouškou, která by obsáhla látku všech čtyř ročníků studia. Navíc měli vypracovat diplomovou práci. Čtvrtý ročník oboru sinologie však nebyl nikdy na UP realizován, neboť ta zde již byla zrušena.

4 Významní orientalisté na UP

V této části bych se ráda podrobněji věnovala působení jednotlivých významných sinologů a indologů na UP v letech 1946–1951. Pokusím se také na základě materiálů získaných z Archívu UP v Olomouci a z rozhovoru s prof. Wernerem, publikovaném v *Novém Orientu* (2000: 55/8), o rekonstrukci některých událostí, souvisejících s jejich působením na univerzitě.

4.1 Sinologové

4.1.1 JAROSLAV PRŮŠEK (1906–1980)

Jaroslav Průšek se na FF UK nejprve zabýval studiem antického světa a Byzantské říše, současně se však také soukromě věnoval čínštině. V letech 1928–30 absolvoval na univerzitách v Göteborgu a v Halle kurzy čínštiny a japonštiny u prof. B. Karlgrena a prof. G. Halouna, v prosinci 1930 dosáhl doktorátu z oboru historie na FF UK v Praze a v následujícím roce pokračoval ve svých studiích čínštiny a japonštiny na univerzitě v Lipsku (FILIPSKÝ 1999: 407). V roce 1932 jej Orientální ústav vyslal na studijní pobyt do Číny. Na Národní univerzitě v Pekingu se původně zaměřil na studium ekonomických dějin Číny, ovšem brzy jej začal přitahovat běžný život v čínských městech i na venkově literatura, která by tyto aspekty věrně odrážela.

²⁴ Pu Songling (1640–1715), čínský básník, prozaik a dramatik. Přestože byl známou postavou v literárních kruzích, nikdy se mu nepodařilo úspěšně složit císařské zkoušky a stát se tak úředníkem. Živil se proto jako soukromý učitel. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří *Vyznání* nebo *Zkazky o šesteru cest osudu*.

²⁵ V tomto případě se s největší pravděpodobností jedná o jednu z dívčích postav Pu Songlingova románu *Zkazky o šesteru cest osudu*.

²⁶ Sima Qian (c. 145–90 př. n. l.) byl významným historikem u císařského dvora. Pokračoval v odvážném projektu popsat historii Číny, který započal již jeho otec. *Zápisky historika* jsou rozděleny do 130 kapitol: obsahují záznamy o hudbě, obřadech, náboženství, ekonomice, ale také mnoho životopisů. Dílo zachycuje období od tří dynastií Xia, Shang, Zhou, přes Qin až do období dynastie Han, ve které Sima Qian žil.

Navazoval proto osobní kontakty s předními osobnostmi čínské literatury a literárního dějepisectví. Měl možnost „setkávat se s mladými čínskými učiteli a literáty, ale hojně navštěvoval i bazary, lidové slavnosti, naslouchal čínským vypravěčům a tam propadal kouzlu oněch půvabných žánrů lidové slovesnosti. Začínalo se zde rýsovat jeho hlavní badatelské zaměření – studium právě této lidové slovesnosti, její tak obtížně sledovatelná historie, jakož i hledání estetických norem, jež měly značný podíl na nesmírné oblibě těchto žánrů v Číně po celá staletí“ (PALÁT 1994: 9). Kromě tradiční lidové slovesnosti začal Jaroslav Průšek projevovat zájem taktéž o soudobou moderní čínskou literaturu, psanou již v jazyce hovorovém a určeném pro širší okruh čtenářů. Své znalosti pak prohloubil ještě v letech 1934–37 na císařské univerzitě v Tokiu. Následně pak rok působil jako externí vyučující dvouměsíčního letního kursu v Berkeley ve Spojených státech, kde přednášel dějiny čínské literatury. Po návratu do vlasti však nebylo J. Průškovi umožněno vzhledem k okupaci Československa uplatnit své znalosti ve vysokoškolském prostředí. Vzhledem k této situaci se tedy začal věnovat výuce čínštiny na Vyšší lidové škole ve Zlíně (1937–38), katalogizoval čínské knihy v Univerzitní knihovně (1938–40), a především působil jako lektor čínštiny a japonštiny ve Škole živých orientálních jazyků²⁷ při Orientálním ústavu v Praze (1938–46). Přestože mu za války bylo několikrát nabídnuto místo profesora na prestižních německých univerzitách, J. Průšek tyto nabídky nikdy nepřijal (FILIPSKÝ 1999: 407).

V roce 1945 byl Jaroslav Průšek jmenován docentem FF UK, jeho habilitační práce nesla název *Research into the Beginnings of the Chinese Popular Novel*; v témže roce zde zahájil své přednášky. Roku 1947 byl FF UK jmenován mimořádným a rok poté řádným profesorem čínského a japonského jazyka a literatury. Právě v té době zároveň působil na Univerzitě Palackého v Olomouci. Prof. Průšek inicioval založení časopisu *Nový Orient*, po řadu let působil ve vedení Orientálního ústavu, odkud byl nucen roku 1971 odejít (ibidem: 408).

Jaroslavu Průškovi nepochybně patří hlavní zásluhy na ustavení sinologie na UP. Přestože zde působil jen dva roky, snažil se, aby se sinologie v Olomouci udržela. Po svém odchodu za sebe našel náhradu v osobě dr. Paláta a i nadále s vedením olomoucké univerzity spolupracoval. Když se projednávalo zrušení orientálních studií na UP, vystupoval jako jeden z jeho horlivých odpůrců. Byl velkým přítelem prvního rektora obnovené univerzity prof. Fischera i prof. Lesného, se kterými úzce spolupracoval. Po svém odchodu v roce 1948 mu rektor Fischer vyjádřil poděkování a uznání za jeho zásluhy o rozvoj orientalistických oborů v Olomouci slovy:

²⁷ Přestože byly po okupaci Československa Německem uzavřeny všechny vysoké školy, nepostihl tento násilný čin Školu živých orientálních jazyků, protože ta nebyla za vysokou školu považována. Proto zde výuka mohla pokračovat. Přednášky a semináře byly organizovány ve večerních kurzech pod vedením univerzitních profesorů, kteří v té době byli bez zaměstnání. Kurzy konané na této škole byly po válce uznány za řádná lektorská cvičení a semináře a byly považovány za rovnoprávné přednáškám a seminářům organizovaným vysokými školami (PALÁT 2/2004).

Milý pane kolego, dovolu, bych Vám ještě písemně co nejsrdečněji poděkoval za vše, co jste vykonal, aby sinologie zapustila na Palackého universitě kořeny. Kořeny snad ještě nezapustila, ale jistě kořínky a to je výlučně vaše dílo i Vaše zásluha. Prosil bych Vás ještě jen, abyste i nadále ochranně bděl nad těmito mladými počátky a neodepřel nám své pomoci, když se jí ukáže potřeba (AUP 19).

O soukromém životě prof. Jaroslava Průška i o jeho dráze orientalisty již bylo napsáno mnoho publikací i článků, přesto však bych si na tomto místě dovolila přiblížit jeho osobu lidem, kteří se s ním nesetkali, prostřednictvím několika vzpomínek, jež ho spojují s dalším z vynikajících českých orientalistů – s prof. Karlem Wernerem. Vztahují se přímo k době, kterou se tato práce snaží přiblížit. V článku publikovaném v *Novém Orientu* v roce 2000 popisuje prof. Werner první kontakt s prof. Průškem takto:

Když jsem byl v sextě na gymnáziu, objevil jsem poněkud nezáživný Dvořákův překlad dílka Lao-č', O Tau a ctnosti. Podnítilo mě to k studiu čínštiny podle Průškovy učebnice, která však byla zaměřena na hovorovou mandarínštinu. Když jsem pak asi rok nato navštívil Prahu, vyhledal jsem Orientální ústav a dostal se, aniž bych někoho potkal, do nějaké místnosti plné knih, kde u regálu stál s knihou v ruce pán v šedých kalhotách a hnědém saku. Řekl jsem mu, že bych moc rád dostal nějakou knihu pro studium klasické čínštiny s pěkně tištěnými znaky, místo té Průškovy, na kterou jsem si postěžoval pro její těžko čitelné znaky psané rukou. Pán se usmál a zeptal se, odkud jsem. Když slyšel, že z Brna, poradil mi, bych dobře studoval a po válce se přihlásil na univerzitu. Když jsem po letech šel poprvé na Průškovy přednášky o kulturních dějinách Číny na olomoucké filozofické fakultě a uviděl jej stát na stupínku a hovořit plynými, zaokrouhlenými větami bez poznámek v ruce, měl jsem zvláštní pocit. Až jsem si to uvědomil – ty šedé kalhoty a hnědé sako. Byl to on! I v jeho učebnici je lekce o nakupování, v níž zákazník v obchodě žádá šedé kalhoty a hnědé sako, zřejmě to byla jeho oblíbená kombinace (WERNER 2000: 302).

V laskavé odpovědi, kterou mi prof. Werner zaslal na můj dopis, vzpomíná také na Průškovy vybrané způsoby:

On vždy přespával na gauči v místnosti, kde jsem „úřadoval“ a kde byla i knihovna. Vždy jsem na něj čekal k večeru v den jeho příjezdu a nabídl mu čaj. Poprvé nejdříve třikrát zdvořile odmítl a pak pozvání přijal. Vařil jsem vždy šípkový čaj ze šípek, které jsem sám nasbíral a usušil, Průšek jej neznal, ale když jej opatrně ochutnal, pochválil jeho chuť a pak již jej při každé příležitosti pokládal za nezbytnou součást našich rozmluv (WERNER 4/ 2004).

4.1.2 AUGUSTIN PALÁT (1923)

Augustin Palát byl žákem prof. Průška. Poprvé přišel do kontaktu s čínštinou za druhé světové války, kdy ji po dobu dvou let studoval u prof. Průška na Škole orientál-

ních jazyků při Orientálním ústavu, od roku 1945 pak pokračoval ve studiu čínštiny na Univerzitě Karlově. Souběžně s tím studoval v letech 1945–48 práva na Právnické fakultě UK.

Augustin Palát se na samém počátku svého pedagogického působení plně věnoval výuce čínštiny. V letech 1947–51 působil jako lektor čínštiny na Škole živých orientálních jazyků a v téže době, v letním semestru 1947, nastoupil jako externí pracovník na Univerzitu Palackého. Do obou institucí jej doporučil prof. Průšek (AUP 18). Mezi lety 1948–1951 zároveň působil jako lektor čínštiny na jazykové škole v továrně Svit ve Zlíně, kde také zastával funkci „odborného poradce pro otázky Dálného východu“ (AUP 13). Palátovo působení na zlínské škole bylo po stránce finanční pro Univerzitu Palackého značně výhodné. Univerzita neměla dostatek prostředků na placení jízdného z Prahy do Olomouce a zpět, a tak využil rektor Fischer zájmu bohatého zlínského podniku o výuku A. Paláta a dohodl se s jeho vedením, že jízdné bude A. Palátovi hradit Svit a fakulta bude financovat pouze jeho honorář (PALÁT 2/2004). Podle záznamu z Archivu UP dosahoval jeho roční příjem v roce 1949 za tuto činnost osm tisíc korun (AUP 35). Dočasné ubytování v Olomouci ve dnech Palátovy výuky univerzita zajišťovat nemusela, neboť dr. Palát přespával v domě svých rodičů.

Od roku 1948 dojížděl dr. Palát podle vlastních slov do Olomouce každý týden na dva dny, ve středu a ve čtvrtek. Zbytek týdne pak byl pracovně vytížen jinde: v pondělí a v úterý vyučoval v Praze a v pátek odjížděl z Olomouce do zlínské jazykové školy, kde přednášel do soboty. Zpáteční cestu do Prahy absolvoval malým letadlem z Otrokovic opět na náklady zlínského podniku. Dr. Palát působil na Univerzitě Palackého až do zrušení oboru v létě 1951. Organizoval zde i různé veřejné přednášky, jako např. „Číňané a Evropa s četbou čínské poezie v přednesu jedné herečky olomoucké činohry“ (WERNER 4/2004).

Během svého působení na Univerzitě Palackého žádal dr. Palát několikrát o studijní stipendium do Číny, ovšem jako nestraníkovci se mu je nikdy nepodařilo získat. Poprvé žádal dr. Palát o stipendium v roce 1948. Ministerstvo školství, věd a umění (MŠVU) se však na základě rozhodnutí Ústředního akčního výboru vysokých škol rozhodlo jeho žádost zamítnout. Oficiálním důvodem bylo tvrzení, že „není nutno, aby někdo od nás jel studovat do Číny“ (AUP 14). Po prvním neúspěšném pokusu se v této otázce začali angažovat zejména rektor Fischer, prof. Lesný i prof. Průšek (AUP 32), pro kterého se celá záležitost stávala přímo „akutní“ (AUP 16). Prof. Průšek se snažil přesvědčit odpovědná místa, že vyslání dr. Paláta je krokem opravdu nanejvýš nezbytným. V jednom z mnoha dopisů adresovaných Školské komisi své tvrzení odůvodňuje následovně:

Žádají se na mně nové a nové vyučovací kurzy... a já nemám lidi. Kdo nebyl v Číně, nemůže tak složitý úkol, jako učit čínštině a vykládat o Číně, zastávat. Nebudeme-li mít dorostu, nemůžeme nic z těchto nových a důležitých úkolů zvládnout. Zatím mám ze slibných lidí jenom tohoto Paláta, a proto prosím, abyste znovu uvážili celou věc. Já už tohle pracovní napětí, v němž žiji takovou dobu, nemohu dlouho vydržet, a nebude-li tato otázka dorostu, stejně

jako otázka knižního a pramenného materiálu nějakým způsobem vyřešena, nezbude mi skutečně jiná možnost než se svých funkcí vzdát, protože prostě nemohu za tento vývoj nést další zodpovědnost (ibidem).

Prof. Průšek považoval dr. Palátu za člověka velice spolehlivého a neváhal vzít za něj na sebe veškerou zodpovědnost. Podle svých slov potřeboval velice naléhavě „nějakého žáka, schopného samostatné práce“, protože zde existovalo „vždy nebezpečí, že obor zanikne, když vše závisí na jediném člověku“ (ibidem). Prof. Průšek si byl vědom, že hlavní překážkou Palátovy cesty do Číny je jeho nedostatečná angažovanost v KSČ, a proto se snažil změnit rozhodnutí odpovědných orgánů také vysvětlením, proč dr. Palát doposud není členem strany:

Na kolegovi Palátovi spočívala všechna tíha vyučování na Škole orientálních jazyků od r. 1945. Byla to pravidelně tři oddělení, z nichž se nejprve vyučovalo 6 hod. týdně v jednom oddělení, později 4 hodiny. Zabíralo mu to prakticky všechny večery v týdnu od 17 hod. do 21 hod... Při tom studoval na právnické fakultě, kde složil nyní doktorát, a u mne. Námahu, jakou toto studium vyžaduje, změříme nejlépe na tom, že podle odhadu posluchačů jen příprava na můj dvouhodinový seminář vyžaduje 12–20 hodin týdně... Není-li dosud členem strany, vyplývá to ze dvou důvodů: předně výše vylíčená činnost neponechávala mu jedinou minutu volnou / zvláště večer/, takže by se byl mohl stát jen členem matrikovým. Za druhé, chce-li jet do Číny, musí zatím jet do nějakého kuomintanského přístavu. Pro vydání visa do Číny však platí stejné předpisy jako pro visa do USA, a komunistům se zásadně nevydávají. Buď by tedy stranu zapřel, což žádný čestný člověk neudělá, nebo by tam stejně nemohl jet. Přes SSSR se zatím povolení k cestě nevydávají. Chci, aby jel do některého přístavu, a odtamtud se pokusil proniknout do osvobozených oblastí, kde od dřívějšíka mám, zvláště mezi spisovateli, různé známé (ibidem).

Ani přes veškeré snahy ze strany prof. Průška a prof. Fischera nakonec dr. Palát povolení vycestovat do Číny od ministerstva neobdržel (Palát 5/2004).

Augustin Palát působil v letech 1950–54 jako odborný asistent na Katedře filologie a dějin Dálného východu FF UK, v roce 1954 získal na této univerzitě titul docenta. V té době opustil na chvíli svou pedagogickou činnost a věnoval se výhradně diplomatické službě. V letech 1954–58 byl velvyslaneckým radou na československém zastupitelském úřadě v Peking, svůj pobyt v Číně pak ještě prodloužil roční stáží na Historickém ústavu Čínské akademie věd v Peking.

Po návratu do Československa působil až do svého vynuceného odchodu roku 1973 v Orientálním ústavu. Pokračoval také ve svém pedagogickém působení na FF

UK, na Univerzitě 17. listopadu²⁸, přednášel taktéž na zahraničních univerzitách a jako hostující profesor vystupoval v četných učených společnostech v Evropě a Hongkongu. Po odchodu z Orientálního ústavu působil až do roku 1989 jako překladatel u Pražské informační služby. Po listopadu 1989 zastával několika prestižních funkcí: v letech 1990–92 byl členem Vědecké rady FF UK, 1990–96 Vědecké rady Orientálního ústavu a souběžně viceprezidentem European Association of Chinese Studies, v letech 1990–1997 zároveň místopředsedou Česko-čínské společnosti; v této instituci je nyní čestným předsedou (FILIPSKÝ 1999: 369).

4.2 Indologové

4.2.1 VINCENC LESNÝ (1882–1953)

Vincenc Lesný započal svá studia na FF UK roku 1903 obory klasická filologie, sanskrit a staroindická kultura, své znalosti si v letech 1910–11 rozšířil ještě na univerzitách v Bonnu a Oxfordu. Na FF UK byl roku 1930 jmenován řádným profesorem (FILIPSKÝ 1999: 293); působil zde nepřetržitě od roku 1918 až do své smrti v roce 1953.

Jako univerzitní profesor a vědec se Lesný snažil popularizovat vědecké poznatky o dávné i současné Indii. Zasloužil se o realizaci studia do té doby opomíjených novoindických jazyků, zejména bengálštiny a hindštiny. Na jeho přímý popud byla také v Praze založena Škola orientálních jazyků, předchůdkyně dnešní Jazykové školy v Praze. Vincenc Lesný byl osobním přítelem bengálského básníka Rabíndranátha Thákura, zakladatele univerzity Višvabháratí, na jehož pozvání zde ve školním roce 1927–28 Vincenc Lesný přednášel sanskritskou mluvnici podle evropské srovnávací metody, starou perštinu a avestu (SMÉKAL 1991: 15). „Jeho učitelská činnost roku v ruce s činností vědeckou a populárněvědnou předznamenávala posun v pojetí indické filologie jako studijního oboru a umožnila jeho obohacení o tematiku studia novoindických jazyků, literatur a novodobých dějin Indie.“ (ibidem: 16)

Vincenci Lesnému dnes vděčíme mimo jiné nejen za uvedení indologie na Univerzitu Palackého, ale také za usilovnou práci, která jej jako děkana FF UP z počátku její existence plně zaměstnávala. Byl přítelem a rádcem rektora Fischera, který přikládal velkou váhu úsudku prof. Lesného při vybírání potenciálních profesorů olomoucké univerzity na samém začátku její existence po znovuootevření.

Stejně tak jako prof. Průšek zajistil si i prof. Lesný po svém odchodu z UP za sebe vhodné nástupce v osobě doc. dr. Oldřicha Friše i dr. Karla Wernera. Prof. Werner vzpomíná na prof. Lesného:

²⁸ Univerzita 17. listopadu (USL) se sídlem v Praze 1, byla zřízena vládním nařízením č. 605/61 dne 15. září 1961. Vědecky zpracovávala otázky výuky a výchovy všech zahraničních studentů v ČSSR a dále otázky přípravy československých odborníků pro expertní činnost v zahraničí, především v rozvojových zemích. V systému vysokého školství byla USL specifickou školou. Měla malý počet interních učitelů a ve své výukové činnosti se opírala o učitele jiných vysokých škol, vědeckých ústavů, ústavů ČSAV a rezortních ústavů. Na fakultách USL se přednášelo anglicky a francouzsky. Roku 1974 byla Univerzita 17. listopadu z politických důvodů zrušena. <<http://nosek.i-line.cz/nejruznejssi/historie%20USL.htm>>

Mám milé vzpomínky na jeho laskavost, ačkoliv byl dosti rezervovaný, zejména když jsem se pokoušel o filozofickou diskusi. Jen jednou maličko překročil míru výrokem, který mi utkvěl v paměti: „Víte, pane kolego, kdybych se já ještě jednou narodil, chtěl bych být zase indologem“ (WERNER 2000: 303).

4.2.2 KAREL WERNER (1925)

Karla Wernera uznávali jako orientalistu jak rektor Fischer tak i prof. Lesný. S J. L. Fischerem se Karel Werner setkal již za svých studií na brněnské Masarykově univerzitě v letech 1945–1947, kde byl posluchačem jeho přednášek z filozofie. Jak prof. Werner uvádí ve svém článku v *Novém Orientu* (WERNER 2000), právě pozdější rektor UP jej zval do Olomouce, aby se stal posilou na připravované stolici srovnávací filozofie. A byl to opět rektor Fischer, kdo zprostředkoval jeho první setkání s prof. Lesným (WERNER 2000: 303).

Karel Werner se v říjnu roku 1947 zapsal na FF UP na obory filozofie, indologie a sinologie jako student třetího ročníku „s výhledem získat místo asistenta Indologického semináře u profesora V. Lesného“ (WERNER 4/2004). Jak K. Werner sám v žádosti o místo asistenta uvádí, znamenal by tento post nejen významný posun v jeho orientalistické činnosti, ale zabezpečil by jej také po stránce materiální, což bylo nezbytné pro jeho další studium (AUP 21). Jak rektor Fischer tak i prof. Lesný jej pro jeho vysokou odbornost v tomto jeho úsilí podporovali, navíc v něm spatřovali budoucího vedoucího nejen indologického semináře, ale i orientálních studií UP (AUP 22). V době nemoci prof. Lesného za něj pod jeho dohledem vedl Karel Werner výuku. Účastnil se také přednášek prof. Průška, a jak sám uvádí, byl jeho jediným žákem v semináři čtení klasických textů, převážně textů taoistických (WERNER 4/2004). Kromě přednášek v indologickém semináři byl také pověřen spravováním knihoven indologie a sinologie. Karlu Wernerovi a jeho spolupracovníkům se podařilo zajistit kvalitní studijní materiál pro oba orientální jazyky i základní knižní prameny pojednávající o archeologii, historii, literatuře, filosofii a náboženství obou oblastí. (ibidem)

Po převratu v únoru 1948 však začal být Karel Werner pro režim nepohodlným, zejména způsobem vedení výuky, který ne zcela korespondoval s představou tehdejší komunistických ideologů. Prof. Werner vzpomíná:

Já jsem sice přednášel mimo sanskrtu též kulturní dějiny Indie, znal jsem však osobně všechny své posluchače, byla jich jen hrstka. Na pováženou bylo, až když jsem dostal na rok 1950/51 nařízeno přednášet též dějiny starého Předního východu pro první ročník posluchačů historie. Pokusil jsem se občasnými citacemi klasiků marxismu prospikovat své podání, aniž bych však založil na jejich filozofii své pojetí historie, ale to nestačilo. Mezi větším houfem posluchačů historie jistě byli donašeči, neboť brzy jsem dostal „přátelské“ upozornění od staršího kolegy Oldřicha Friše, který rozuměl době lépe než já a vstoupil do komunistické strany, že mé přednášky jsou příliš „objektivistické“ (WERNER 2000: 303).

V roce 1949 byl Karlu Wernerovi udělen doktorát z filozofie a indické filologie, a proto žádal o změnu postu z pomocného asistenta na asistenta indologického semináře. Dělo se tak i na doporučení doc. dr. Friše, tehdejšího vedoucího indologie na UP, který v Karlu Wernerovi viděl sílu nezbytnou pro plynulé fungování oboru na FF UP (AUP 25). Místo asistenta se dr. Wernerovi sice nakonec získat podařilo, byl to však v příštích několika letech poslední postup v jeho kariéře. Přibližně v téže době, tedy na počátku roku 1950, byl totiž dr. Werner vyšetřován tajnou policií vzhledem ke svým vztahům se zahraničním. Na základě žádosti prof. Lesného pak měl v následujícím roce přestoupit na filozofickou fakultu Univerzity Karlovy na místo asistenta indologie, které se v té době právě uvolnilo (WERNER 2000: 303). Tato žádost však byla proti očekávání zamítnuta údajně „pro dostatek vlastních kvalifikovaných sil“ (AUP 26), a dr. Werner byl z Univerzity Palackého na základě čtrnáctidenní výpovědi propuštěn. Dr. Wernerovi nemůže být upřena snaha jako vysokoškolskému vyučujícímu alespoň částečně vyhovět požadavkům tehdejšího režimu: v rámci univerzitních extenzí často organizoval přednášky pro různé osvětové spolky na téma Indie v běhu věků (WERNER 4/2004), Indie a její problémy (AUP 30) atd. Dr. Werner se v těchto přednáškách věnoval výkladu o indické společnosti a srovnání s tehdejší společností evropskou. Často takové přednášky doplňoval filmovým příspěvkem. V Olomouci také založil odbočku Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s Orientem, ve které působil jako její jednatel (WERNER 4/2004). Publikoval v časopisech, připravil pro vydání skriptu *Dějiny staré Indie*, která nakonec publikována nebyla; dokončil „v rámci socialistického závazku na rok 1950/51“ práci *K dějinám indického materialismu*, která měla vylepsit jeho „kádrový profil“ (WERNER 2000: 303). Následující události však nasvědčují tomu, že jeho úsilí nebylo dostatečně oceněno. Následky měly podle slov prof. Wernera katastrofální vliv na jeho osobní i profesní život. Po propuštění v roce 1951 pracoval dr. Werner na různých kancelářských pracovištích a po dalším vyšetřování tajnou policií také v uhelných dolech. Teprve v roce 1964 mu bylo povoleno částečně se ke svému oboru vrátit, a to v psychiatrickém a psychologickém výzkumu, kde uplatnil své znalosti o józe. V roce 1968 odešel dr. Werner do Anglie, kde žije dodnes.

4.2.3 OLDŘICH FRIŠ (1903–1955)

Oldřich Friš započal na Filozofické fakultě UK se studiem klasické a slovanské filologie, zároveň však také navštěvoval přednášky indické historie a indoevropského srovnávacího jazykozpytu. Byl žákem profesorů Josefa Zubatého i Vincence Lesného, navštěvoval také kurzy prof. Maurice Winternitze na pražské německé univerzitě; své znalosti si pak ještě rozšířil na univerzitě v Berlíně, kde studoval tři semestry v letech 1924–25. Studia ukončil o dva roky později. Přestože se indologii věnoval soukromě, jeho zájem byl veliký: v roce 1945 dokončil u prof. Lesného v Praze disertační práci *Sattasai a její místo v indické lyrice*. Následující rok se stal členem redakční rady *Nového Orientu*, kde od roku 1951 působil již jako jeho šéfredaktor. Roku 1948 se habilitoval prací *Recenze Amarušataka* a byl jmenován soukromým docentem UK, roku 1950 odborným asistentem a následně pak státním docentem

indologie. Od roku 1953 působil jako vedoucí katedry Předního a Středního východu a Indie a následující rok byl jmenován profesorem staroindické filozofie a děkanem Filozofické fakulty.

Oldřich Friš se zabýval filologií indických jazyků a starou íránistikou, mimo to se navíc věnoval studiu staroindické společnosti po stránce historické i literárně-historické. Zasloužil se o rozšíření oboru indologie o studia moderních jazyků a literatur, překládal ze sanskrtu i z prákrťů, zejména z páli²⁹ (FILIPSKÝ 1999: 143–4).

Oldřich Friš byl na FF UP MŠVU pověřen konáním přednášek z indologie v princi roku 1948, a to na základě návrhu, který ministerstvu předložil tehdejší řádný profesor FF UK Vincenc Lesný (AUP 6). V té době byl však doc. Friš stále ještě profesorem na reálném gymnáziu v Praze 1, proto bylo nutné vyvázat jej současně z tohoto závazku. Aby nebyla touto skutečností existence indologického semináře v dalších letech nijak ohrožena a aby tedy mohl doc. Friš na UP působit i v následujících letech, požádal děkanát FF UP, „aby mu byla udělena úplná, placená a do pense i postupu započitatelná dovolená“ (AUP 7). MŠVU se však k této žádosti vyjádřilo zamítavě, neboť podle něj „úplná dovolená k činnosti na zmíněné fakultě se stala bezpředmětnou vzhledem k tomu, že se počítá se zařazením jmenovaného profesora jako odborného asistenta od 1. dubna 1950 do osobního stavu filosofické fakulty Karlovy university v Praze“ (AUP 9). V důsledku toho nebyl doc. Friš zařazen do plánu pracovních sil pro rok 1951 a přednášel na FF UP jen jako externí učitel (ibidem). V roce 1950 také vrátila prozatímní rada UP návrh děkanátu FF na jmenování doc. Friše mimořádným profesorem na Univerzitě Palackého, protože zde v akademickém roce 1950–1951 nebyl otevřen první ročník indologie (AUP 8). A nebyla už ani publikována jeho skripta *Dějiny indické literatury*, jejichž vydání bylo původně na rok 1951 naplánováno (AUP 41).

4.2.4 DANUŠKA HEROLDOVÁ-ŠŤOVÍČKOVÁ (1929–1976)

Dějiny Dálného východu, docházela ovšem také na kurzy hindštiny do Školy orientálních jazyků. Ještě za studia na Univerzitě Karlově, v letech 1950–51, byla pověřena vedením kurzů jazyka hindí při indologickém semináři FF UP v Olomouci, kam byla doporučena doc. Frišem a prof. Průškem (AUP 20). Následující školní rok vyučovala taktéž čínštině na FF UK. V roce 1953 odcestovala do Číny, kde do roku 1957 působila jako první lektorka češtiny na Pekingské univerzitě a Ústavu cizích jazyků v Pekingu. V té době začala sbírat materiál pro *Česko-čínský tematický slovník*, první lexikografické dílo svého druhu v češtině a později se zasloužila o vypracování celého rukopisu rozsáhlého lexikografického díla *Česko-čínský slovník* až do 5. dílu.

²⁹ Páli je staroindický jazyk, blízkce příbuzný sanskrtu. Je to jazyk textů Buddhova učení, kanonizovaného ve třech jejích souborech, nazývaných Tipitaka, které jsou historicky umístěny v údobí pěti století před naším letopočtem. Pálijské texty byly v průběhu staletí zapisovány (většinou na palmové listy) za použití mnoha různých systémů písma v zemích jižní a jihovýchodní Asie, kam se rozšířila théravádová škola buddhismu. Samotná pálijšťina byla původně jazykem mluveným, nikoliv psaným.

Přestože se zabývala zejména lexikografickým bádáním, neméně významnou součástí jejího díla tvoří rozsáhlá překladatelská činnost z čínštiny a vlastní literární tvorba motivovaná čínskou lidovou moudrostí. Její převyprávění čínských lidových pohádek byla přeložena do řady evropských jazyků, včetně finštiny, norštiny a švédštiny. D. Heroldová-Štovičková překládala i do čínštiny a v raných dobách taktéž do latiny. Těžká choroba, která ji postihla za pobytu v Pekingu, ji přivedla k myšlence sepsat syntetizující práci z čínské medicíny. Výsledkem byly dva svazky *Acupuncture and Moxibustion*, které podnítily vážný zájem o tuto disciplínu mezi českými a slovenskými lékaři. Přednášela také na mnoha evropských sinologických pracovištích a kongresech, např. v Londýně a Hamburku (FILIPSKÝ 1999: 170).

4.2.5 VINCENC POŘÍZKA (1905–1982)

Vincenc Pořízka působil v akademickém roce 1950–1951 jako externí odborný asistent FF UK na Univerzitě Palackého v Olomouci. Olomouc pro něj nebyla zcela neznámou, neboť na zdejší Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě studoval ve třicátých letech fundamentální teologii a dějiny filozofie. V roce 1938 přestoupil do Prahy, kde se věnoval studiu sanskrtu, prákrtu a novoindické filologie. Od roku 1942 vyučoval hindštině a urdštině³⁰, od roku 1943 i bengálštině ve večerních kurzech Orientálního ústavu (FILIPSKÝ 1999: 399).

5 Studenti orientalistických oborů na UP

Za celou dobu existence sinologického a indologického semináře na UP prošla jejich kurzy řada posluchačů, ať již mezi ně počítáme řádné studenty nebo studenty, kteří tyto kurzy navštěvovali pouze příležitostně ze zájmu o Orient. Jména řádných studentů jsou nám z materiálu Archivu UP většinou známa, jména příležitostných posluchačů se mi v nich však z pochopitelných důvodů objevit nepodařilo: Tito studenti se do kurzů nezapisovali a nekonali proto ani zkoušky. Mohu zde proto zmínit pouze ty frekventanty kurzů, kteří studovali sinologii a indologii jako řádní studenti. Po roce 1951, kdy byla na Univerzitě Palackého zrušena orientální studia, přestoupili někteří frekventanti oborů sinologie a indologie do Prahy, kde svá studia dokončili. Jedná se jmenovitě o Bohuslava Zborka, Antonína Koláře a Odolena Směkala. V jejich životopisech se tedy zmíním i o jejich studiu na Univerzitě Karlově.

³⁰ Urdština se začala utvářet ve 12. století v dobách muslimských nájездů do severní Indie. V kraji kolem Dillí, v Pandžábu i v Hindustánské nížině, kde se afghánská, perská i turecká řeč muslimských obyvatelů mísila se západními novoindickými jazyky, se postupně vyvíjel hovorový dorozumivací jazyk, jehož základem byla „standardní řeč“ khari bolí. Do tohoto hovorového jazyka začali muslimští obyvatelé vnášet arabské, turecké i perské výrazy, které jim byly běžné, a tak vznikl dorozumivací jazyk vojenského tábora, podle něhož dostal také jméno. Z tureckého slova ordú – tábor, vojenské ležení, horda, se vyvinul společný jazyk, kterému se říkalo zabán – urdú, tj. jazyk hordy. <http://www.revolucni.com/j_urd.php>

5.1 Studenti sinologie

Z doby působení prof. Průška na UP je mi známo pouze jméno jediného studenta, a to již výše zmíněného Karla Wernera. Po Průškově odchodu navštěvoval Karel Werner také některé semináře a přednášky A. Paláta. Od doby, kdy bylo na UP zavedeno ročníkové studium, tedy od roku 1948, se v archívních materiálech UP opakují jména Bohuslava Zborka, Antonína Koláře a Boženy Roháčkové. Z osobního sdělení prof. PhDr. Jaroslava Macháčka, CSc. vyplývá, že i on byl od zimního semestru 1948 posluchačem sinologie (MACHÁČEK 5/2004).

5.1.1 BOHUSLAV ZBOREK (1926–1986)

Bohuslav Zborek nastoupil na dvouoborové studium indologie a filozofie v akademickém roce 1948–1949. Ve témže roce však navštěvoval současně i kurzy čínštiny dr. Paláta, o čemž svědčí záznam zkoušky z čínštiny z listopadu 1949, kterou vykonal za první ročník (AUP 1). Čínština jej patrně oslovila natolik, že studia filozofie zanechal a zvolil si studijní kombinaci sinologie – indologie. V průběhu dalšího studia se pak zaměřil především na studium čínštiny. Po zrušení orientálních studií na UP přestoupil Bohuslav Zborek do Prahy, kde na tamější Univerzitě Karlově v čínštině pokračoval. Většina záznamů o jeho studiu však v Archívu filozofické fakulty Univerzity Karlovy chybí: jak vypovídá poznámka na jednom z dokumentů u jeho jména, ztratily se jeho spisy na Ministerstvu školství u dr. Buriánka. K dispozici je pouze seznam přednášek a seminářů, které Zborek na FF UK v akademickém roce 1951–1952 navštěvoval: *Četba textů v hovorové čínštině* a *Lektorská cvičení IV* vedené dr. Palátem, *Četba textů v psané čínštině* a *Sinologický seminář III.* prof. Průška, *Moderní vědecká literatura (čín.)* dr. Krebsové a *Lektorská cvičení IV.* lektora Āina (AUK 3). Diplom Univerzity Karlovy byl Bohuslavu Zborkovi předán 3. července 1953. Tématem jeho diplomové práce bylo *Chua – Kang – Revoluce „nebeské“ říše veliké rovnosti (Tchaj-pchingü)* (AUK 6). Lze se tedy jen dohadovat, proč byly osobní spisy i ostatní záznamy o jeho studiu předány na Ministerstvo školství. Podle syna Bohuslava Zborka, ml. je velice pravděpodobné, že byly zabaveny po jeho emigraci do Švýcarska podobně jako veškeré osobní a studijní materiály z pozdější doby, které měl ve svém bytě v Praze (ZBOREK, ML. 4/2004).

Od roku 1953 pak Bohuslav Zborek ještě tři roky dálkově studoval na pedagogické fakultě Univerzity Palackého český jazyk pro třetí stupeň (MBZ 2). Po absolvování sinologie na Univerzitě Karlově začal od poloviny roku 1955 pracovat jako lektor na Jazykové škole v Praze, kde vyučoval češtině pro cizince, čínštině, esperantu, sanskrtu, latině a němčině (MBZ 1).

V listopadu 1968 byl z politických důvodů nucen odejít z Československa a zbytek svého života pak strávit v Basileji ve Švýcarsku. Aby mohl vyučovat čínštině na švýcarských školách, musel místním úřadům předložit potvrzení o své kvalifikaci v oboru sinologie a o své praxi v Československu. Do vyřízení těchto formalit pracoval nejprve jako univerzitní knihovník; teprve pak se mohl na univerzitách v Basileji a Konstanci věnovat výuce čínštiny. Této práci byl však později nucen z důvodu stále se zhoršujícího zdravotního stavu, který ho provázel celý život, zanechat. Vyučoval

pak již pouze soukromě ve svém bytě v Basileji. V posledních letech svého života (1982–1986) také několikrát navštívil ČLR a Taiwan (ZBOREK, ML. 4/2004).

Předmětem zájmu prof. Zborka byly především čínské dialekty. Šestnácti z nich chtěl věnovat rozsáhlou studii, připravovanou do tisku ve Švýcarsku. Bohužel ji již nestihl dokončit. Publikoval však další tituly, některé ještě před svým odchodem do Švýcarska. V roce 1961 vyšla ve Státním pedagogickém nakladatelství Praha jeho *Reforma čínského znakového písma*³¹. Kromě toho spolupracoval s Antonínem Kolářem na vydání knihy pro děti v čínštině, ta se však v jeho pozůstalosti nezachovala. Za jeho působení ve Švýcarsku vyšla v roce 1979 učebnice *Chinesisch. Ein Lehrbuch der modernen Umgangssprache von Bohuslav Zborek*³² a v následujícím roce v Basileji další učebnice *Chinesisch. Analyse von 406 Schriftzeichen zum Lehrbuch Chinesisch*³³. Obě tyto práce vyšly ve Švýcarsku jeho vlastním nákladem (ZBOREK, ML. 4/2004). Publikace *Reforma čínského znakového písma* a *Chinesisch. Ein Lehrbuch der modernen Umgangssprache von Bohuslav Zborek* jsou k dispozici v Národní knihovně v Praze.

5.1.2 ANTONÍN KOLÁŘ (1925)

Antonín Kolář nastoupil v zimním semestru roku 1949 na UP ke kombinovanému studiu čínština – hindština. Po druhém ročníku bylo jeho studium přerušeno, proto společně s Bohuslavem Zborkem přestoupil do Prahy, kde nastoupil ke studiu do třetího ročníku v zimním semestru 1951. Jeho základním předmětem byla čínština, doplňkovým dějiny Dálného východu. Studium ukončil v akademickém roce 1952–1953 stejně jako Bohuslav Zborek. V prvním roce studia na Univerzitě Karlově se účastnil následujících kurzů: **Četba textů v hovorové čínštině**, **Četba textů v psané čínštině**, **Sinologický seminář II.** a **Lektorská cvičení III.** dr. Krebsové, **Seminář dějin Dálného východu** dr. Paláta, **Lektorská cvičení III.** lektora Ěina, **Dějiny Číny** prof. Průška a **Dějiny Japonska** dr. Hilské (AUK 1). V akademickém roce 1952–1953 se pak zapsal do předmětů **Četba textů v hovorové čínštině I.** dr. Paláta, **Četba textů v psané čínštině** a **Sinologický seminář III.** prof. Průška, **Četba moderní vědecké literatury** a **Praktický kurz čínštiny II.A** dr. Krebsové a **Praktický kurz čínštiny II.B** (AUK 4). Ve své diplomové práci se zabýval *Boxerským povstáním v Číně*, závěrečnou zkoušku složil dne 26. června 1953. Tématem jeho ústní zkoušky bylo boxerské povstání a další vývoj v Číně, Sun Jat-sen a revoluce z roku 1911, dlouhý pochod a počátek války s Japonskem (AUK 7). Diplom byl Antonínu Kolářovi vydán 3. července 1953.

³¹ Zborek, Bohuslav, *Reforma čínského znakového písma*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1961, 316 s.

³² Zborek, Bohuslav, *Chinesisch. Ein Lehrbuch der modernen Umgangssprache von Bohuslav Zborek*, Haupt, Basel 1979, 400 s.

³³ Zborek, Bohuslav, *Chinesisch. Analyse von 406 Schriftzeichen zum Lehrbuch Chinesisch* 1, Pual Haupt, Basel 1980, 183 s.

Ještě v roce 1952 vyšly ve Státním nakladatelství dětské knihy *Dvě čínské pohádky*: Antonín Kolář se na vydání podílel překladem pohádky první, druhou pohádku přeložil Oldřich Král.³⁴

5.1.3 BOŽENA ROHÁČKOVÁ (1930)

Božena Roháčková nastoupila na UP k dvouoborovému studiu čínštiny – ruštiny v témže roce jako Antonín Kolář. Není jisté, jestli její zájem o čínštinu během studia neopadl, neboť se mi nepodařilo objevit žádné její záznamy o zkouškách z čínštiny z druhého ročníku, přestože je v soupisu studentů druhého ročníku FF UP stále vedena jako studentka těchto oborů (AUP 34). Dokumenty, které by dokládaly její přestup na pražskou sinologii, jsem v archivu FF UK nenašla, lze proto předpokládat, že ukončila studium sinologie zároveň se zrušením orientálních studií na UP a dále studovala jiný obor, popřípadě ukončila studium úplně. Tuto domněnku potvrzuje i tvrzení doc. Paláta a prof. Krále, že po zrušení orientalistiky na UP přestoupili do Prahy na obor sinologie pouze dva studenti, tj. Bohuslav Zborek a Antonín Kolář (PALÁT 2/2004).

5.1.4 JAROSLAV MACHÁČEK (1929)

Jaroslav Macháček nastoupil ke studiu na UP v Olomouci v akademickém roce 1948–1949. Jeho studijní kombinací byla hindština/čínština – anglický jazyk. Po zrušení orientálních studií nenásledoval prof. Macháček příkladu B. Zborka a A. Koláře a nepřestoupil na sinologii na Univerzitě Karlově. Pokračoval ve studiu na UP kombinací angličtina – španělština. V roce 1952 promoval a stal se odborným asistentem na Katedře anglistiky (MACHÁČEK 2/2004).

5.2 Studenti indologie

Podobně jako v případě sinologického semináře se i v archívních materiálech olomoucké indologie objevují pouze jména řádných studentů. Přestože prof. Werner uvádí, že na některé z jeho seminářů docházelo kolem dvou desítek posluchačů, jejich jména se v archívních materiálech UP nezachovala (WERNER 4/2004). Kro-

³⁴ Více informací o životě Antonína Koláře se mi bohužel nepodařilo zjistit. V Archivu UP Olomouc ani v Archivu FF UP o něm žádná zmínka není. Po dokončení studií na Univerzitě Karlově jsem jeho stopu ztratila a nevím, kde opět navázat. Pokoušela jsem se telefonicky spojit se všemi jeho jmenovci v jeho rodné vesnici Doubrava u Karviné, ale marně. Usoudila jsem, že mohl podobně jako Bohuslav Zborek zůstat po studiích v Praze a působit na některém sinologickém pracovišti. Na Univerzitě Karlově, v Orientálním ústavu, ani na jazykové škole v Praze však nepůsobil, kontaktováním bezmála všech Kolářů žijících v Praze se mi také nedostalo uspokojivé odpovědi. Spojila jsem se proto i s prof. Králem, se kterým Kolář spolupracoval na překladu výše zmíněné knihy pohádek. Pan profesor si na něj sice vzpomíná, ale pouze v souvislosti s tímto překladem. Později již o něm neslyšel. Státní nakladatelství dětské knihy již neexistuje, takže není možné v archívních záznamech této instituce vyhledat ani jeho tehdejší adresu. Do doby odevzdání této práce se mi nepodařilo odhalit další relevantní skutečnosti. Podle sdělení úředníků Ministerstva vnitra – odboru správních věcí, které se zabývá evidencí obyvatelstva, nemá soukromá osoba právo žádat jakékoliv informace o jiné osobě, takže ani tímto způsobem se mi nepodařilo nic relevantního zjistit.

mě Bohuslava Zborka a Antonína Koláře, kteří však studovali indologii spíše jako doprovodný předmět a zaměřovali se zejména na sinologii, studovali na FF UP indologii Karel Werner, Odolen Smékal a Jaroslav Macháček. Jak uvádí prof. Werner, navštěvovali kurzy indologického semináře také slavisté, romanisté a studenti historie (ibidem).

V této části své práce se podrobněji zmíním pouze o Odolenu Smékalovi: ostatní studenti jsem uvedla již v jejich předcházejících částech této práce.

5.2.1 ODOLEN SMÉKAL (1928–1998)

Nesporně nejvýraznějším žákem indologického semináře v Olomouci byl po Karlu Wernerovi Odolen Smékal. Ke studiu anglického a španělského jazyka na FF UP nastoupil v akademickém roce 1948–1949. Jeho zájem však brzy vzbudily přednášky doc. Friše a dr. Pořízky, proto se začal intenzivněji věnovat studiu hindštiny (FILIPSKÝ 1988: 213). Po zrušení orientálních studií na UP odešel do Prahy, kde se v akademickém roce 1951–1952 zapsal na Univerzitu Karlovu do čtvrtého ročníku studia hindštiny v kombinaci se španělštinou. Z přednášek a seminářů navštěvoval *Historickou mluvnici hindštiny*, *Seminář hindštiny* a *Hindskou literaturu* ThDr. Pořízky, *Překladatelská cvičení hindská* a *Lektorský kurz hindštiny IV*, lektora Ali Khana a *Náboženství Indie* doc. Friše (AUK 2). Na konci tohoto studijního roku promoval. Diplomová práce nesla název *Rámánand Sagár: A člověk zemře... (překlad z hindštiny)*. Závěrečnou zkoušku složil dne 17. července 1952, diplom mu byl vydán 28. června 1952 (AUK 5).

Od roku 1954 pracoval na FF UK a jako vyučující hindštiny na pražské Jazykové škole. Publikoval řadu studijních materiálů o hindštině a dějinách Indie, překládal také hindskou prózu a poezii. Světové proslulosti dosáhl Odolen Smékal zejména tím, že jako první cizinec psal poezii v hindštině. V devadesátých letech minulého století působil v Indii: od roku 1991 vyučoval na univerzitě v Dillí český jazyk a o dva roky později přijal funkci velvyslance České republiky pro Indii, Nepál, Srí Lanku, Bangladéš a Maledivy, kterou pak vykonával v Novém Dillí v letech 1993 – 1996 (FILIPSKÝ 1999: 444).

V závěru této části bych ráda zmínila významnou českou sinoložku, která sice nestudovala na olomoucké univerzitě, je však přesto s Olomoucí neodmyslitelně spjata. Xenie Dvorská (1932–1991) pochází z Olomouce, kde vystudovala střední školu. Po složení maturity nastoupila na Univerzitu Karlovu ke studiu sinologie. V jeho průběhu se jí podařilo získat stipendium ke studijnímu pobytu v Číně, kde se především zaměřila na čínskou hudbu, které se věnovala na Ústřední hudební akademii, umístěné nejprve v Tianjinu a od roku 1959 v Pekingu. Xenie Dvorská zde studovala dějiny čínské hudby a hru na citeru guqin a loutnu pipa. Svá studia na hudební akademii ukončila v roce 1959. Po návratu do Československa pracovala v Lu Xunově knihovně Orientálního ústavu. Publikovala řadu článků věnovaných hudební složce čínského dramatu a konala také přednášky a umělecká vystoupení pro posluchače Jazykové školy v Praze a studenty DAMU. K vydání také připravila

soubor tří desek tradiční čínské hudby, které vyšly v Supraphonu až po její smrti v roce 1991. Jejím celoživotním dílem se měla stát obsáhlá monografie o čínské hudbě, kterou se jí však již nepodařilo dokončit (ČERNÁ 1991).

6 Knihovna orientálních studií na UP

Během druhé světové války byla většina knih z československých knihoven rozvezena do Německa. Všechny fakulty olomoucké univerzity byly s výjimkou teologické v polovině devatenáctého století zrušeny, a proto bylo po roce 1946 potřeba vytvořit knihovnu zcela novou. O rozšíření knihovny obou seminářů pak na samém počátku jejich fungování pečoval prof. Průšek, kterého později v tomto jeho snažení vystřídal dr. Werner. V roce 1947 tak prof. Průšek pro Univerzitu Palackého objednal francouzské knihy u firmy P. Geuthner v Paříži v celkové hodnotě 5 208,50 Kč (AUP 38). Některé publikace získaly oba semináře ze zkonfiskovaných německých knihoven, které byly přerozdělovány Národní a univerzitní knihovnou v Praze 1. Není bohužel znám počet knih, které sinologický i indologický seminář takovým způsobem získal (AUP 39). Před touto knižní dodávkou disponovala knihovna FF UP podle záznamů 71 knihami přiřazenými do knihovny sinologického semináře a 540 publikacemi, které byly umístěny do knihovny semináře indologického (ibidem). V knihovně sinologického semináře nechyběl překlad J. Průška *Hovory Konfuciovny*³⁵, ani jeho další populární kniha *Sestra moje Čína*³⁶. Kromě knih se v univerzitní knihovně nacházelo také několik jeho článků věnovaných tradiční a moderní literatuře, které byly v té době nebo ještě před válkou otištěny v *Archívu orientálním* (PALÁT 2/2004).

Knihovníkem sinologického semináře byl od 1. března 1950 do 30. září 1951 Antonín Kolář, který o tuto funkci požádal fakultní sbor FF UP (AUP 46). Za práci knihovníka pobíral měsíční stipendium 600 korun (AUP 47). Knihovnu indologického semináře spravoval po celou dobu dr. Karel Werner (WERNER 4/2004).

Publikace do knihoven orientálních studií získávala univerzita také prostřednictvím kontaktů se zahraničními univerzitami. Nabídky k intenzivnější spolupráci však přišly příliš pozdě: v říjnu 1951 se na velvyslanectví Československé republiky v Dillí obrátil se žádostí o zprostředkování výměny publikací a navázání kulturních styků mezi oběma univerzitami vicekancléř Gurukula univerzity Kangri. Do Indie měly být mimo jiné zaslány materiály publikované českými orientalisty o sanskrtské a indické historii (AUP 42). Univerzita Palackého však již v této době vzhledem k záměru zrušit olomouckou orientalistiku neprojevila zájem tuto výměnu realizovat (AUP 43). Po uzavření obou seminářů došlo zároveň k postupné likvidaci jejich knihoven. V zájmu revize ústavních knihoven a odsunu nepotřebných knih bylo do konce roku 1951 vyřazeno všech 146 neinventovaných knih (AUP 45). V téže době požádala Katedra dějin a filologie Dálného východu FF Univerzity Karlovy v Praze o přidělení knihovny sinologického semináře FF UP. Ta však byla ochotna zapůjčit Univerzitě Karlově svou sinologickou knihovnu pouze jako deponát (AUP 44). Další osudy

³⁵ Průšek, Jaroslav, *Hovory Konfuciovny*, nakl. Jan Laichter, Praha 1940, 226 s.

³⁶ Průšek, Jaroslav, *Sestra moje Čína*, Družstevní práce, Praha 1940, 339 s.

knihovny sinologického semináře mi nejsou známy, a ani prof. Werner jako bývalý knihovník neví, co se s knihovnou po zrušení orientálních studií na UP stalo (WERNER 5/2005). Doc. Palát se domnívá, že se sinologická knihovna skutečně stala součástí knihovny stávajícího Ústavu Dálného východu na FF UK (PALÁT 5/2004).³⁷

7 Kontakty s univerzitami v zahraničí

Rektor Fischer udržoval přátelské kontakty s mnoha zahraničními osobnostmi i univerzitami. Na Univerzitě Palackého chtěl vybudovat centrum orientálních studií, které by zaujalo postavení srovnatelné s ostatními orientalistickými pracovišti ve světě. Československo navštěvovalo v té době mnoho předních světových orientalistů nejen z Evropy, ale také ze zemí Předního a Dálného východu, Číny, Indie, Ceylonu nebo Vietnamu. Setkání s nimi však byla většinou realizována pod záštitou Univerzity Karlovy (NO 1949: 205). Podle mého názoru však i tato setkání přispěla k pronikání olomoucké orientalistiky do povědomí orientalistických center v zahraničí. 23. července 1948 byl na pařížské Sorbonně zahájen XXI. mezinárodní kongres orientalistů. Děkanát Cyrilometodějské fakulty UP požádal prostřednictvím rektorátu Ministerstvo školství a osvěty (MŠO) o podporu účasti na tomto kongresu, kam chtěl vyslat mimořádného profesora ThDr. Antonína Klevetu, odborníka na babylonologii a asyriologii (AUP 10). Této žádosti však MŠO nevyhovělo (AUP 11). Díky intervenci Orientálního ústavu se však prof. Kleveta přeci jen kongresu nakonec zúčastnil. Doprovázeli jej PhDr. Lubor Matouš, asistent semináře prof. Bedřicha Hrozného pro klínové bádání a doc. JUDr. Josef Klíma z právnické fakulty Univerzity Karlovy. Na zahajovací schůzi kongresu byl zvolen poradní sbor, ve kterém měla československá delegace také své zastoupení – tuto funkci zde střídavě vykonávali právě prof. Kleveta a dr. Matouš (KLÍMA 1949: 27).

V listopadu roku 1950 obdržela Univerzita Palackého pozvání Univerzity v Istanbulu na XXII. mezinárodní kongres orientalistů, který se měl konat následující rok tamtéž (AUP 31). MŠVU však již tehdy rozhodlo o zrušení orientalistických oborů na UP, a tak rektorát UP pozvání odmítl s konstatováním, že univerzita nemá delegáta, který by ji na kongresu zastoupil (ibidem). Nemohla vyslat ani prof. Klevetu, neboť MŠVU již „neuznalo za vhodné“ pověřit jej v zimním semestru 1949 konáním přednášek na FF UP (AUP 12).

8 Zrušení orientálních studií na UP

Posluchači oborů sinologie a indologie měli možnost navštěvovat jejich kurzy do letního semestru 1951. Na základě rozhodnutí MŠVU byly obory filozoficko-historické

³⁷ Existuje zde také možnost, že některé z knih převzal prof. Fischer. K této domněnce mě vede fakt, že po smrti prof. Fischera byla jeho soukromá knihovna věnována univerzitní knihovně v Olomouci. Pod signaturou označující knihy darované prof. Fischerem je velké množství titulů vztahujících se k orientálním studiím. Nachází se zde většina literatury, kterou jsem uvedla výše a z níž čerpali tehdejší studenti sinologie, spolu s řadou učebnic čínštiny. Protože mi není známo, že by prof. Fischer čínštinu studoval, domnívám se, že některé svazky z jeho knihovny jsou právě těmi svazky, které původně patřily k sinologickému a indologickému semináři.

fakulty přemístěny z Brna do Olomouce a současně obory spadající pod filologickou fakultu z Olomouce do Brna. Tímto opatřením byly zrušeny filozoficko-historická fakulta v Brně a filologická fakulta v Olomouci. Důvodem tohoto kroku byla podle úřadů nejen geografická blízkost obou univerzit, ale také poválečný nedostatek vysokoškolských pedagogů. Navíc znamenalo toto řešení snížení nákladů na provoz fakult. Nermalou úlohu sehrál patrně i fakt, že se strana a vláda snažili směřovat zájem studentů především na školy s technickým zaměřením. Podle takto vypracovaného scénáře měly být tedy orientalistické obory přemístěny na univerzitu v Brně, ta však o orientální studia zájem neměla, následkem čehož museli olomoučtí studenti sinologie a indologie přestoupit do Prahy. Je velice pravděpodobné, že hlavním důvodem tohoto nezájmu brněnské univerzity byla ne zcela pevná zakotvenost orientalistických oborů na UP v Olomouci. I doc. Palát připouští, že se na UP „nevytvořilo prostředí, které je nutné pro normální život vysokoškolského učení, protože týden nebo čtrnáct dní tam nikdo nebyl a kumulovaly se přednášky na jeden den nebo na půl dne. Knihovna se těžko dávala dohromady, protože v té době se začínalo z ničeho. Praha neměla možnosti pomáhat, protože sinologie v Praze také po válce začínala“ (PALÁT 2/2004).

Proti zrušení obou oborů ostře protestoval bývalý rektor UP prof. Fischer, protože studium indologie a sinologie bylo zrušeno bez vědomí a slyšení zástupce FF UP a zakladatelů oborů prof. Lesného a prof. Průška. Prof. Fischer žádal projednání svého protestu před rektorátní komisí UP (AUP 36). Zdůrazňoval zároveň, aby bylo přihlédnuto k faktu, že MŠVU souhlasilo s požadavkem prof. Průška řešit otázku indologie a sinologie na FF UP až po jeho návratu z Číny (AUP 37). Přes opětovné intervence jak ze strany prof. Fischera, tak i ze strany prof. Lesného a prof. Průška se však nepodařilo prosadit výjimku z nového školského zákona a oba orientalistické obory byly na konci letního semestru 1951 na UP zrušeny.

Závěrem

Plány prof. Fischera ustavit na Univerzitě Palackého centrum jihoasijských a dálnovýchodních kultur se přes veškeré jeho snahy nepodařilo realizovat. Úspěšnému fungování orientalistického pracoviště se především nedostávalo času k získání stabilní pozice mezi ostatními filologickými obory, chyběl i zájem ze strany příslušných školských úřadů. Zrušení orientalistických oborů na UP bylo následně dokonáno i za výrazného přispění nového vedení univerzity. Přesto však vytvořila šestiletá existence orientálních studií na UP solidní základy pro jejich obnovení po více než čtyřiceti letech. Obnoveno však bylo pouze studium čínského jazyka, nově bylo konstituováno studium japanologie. Indologie doposud na UP nebyla obnovena, a tak nezbyvá než doufat, že se i ji podaří v blízké budoucnosti přivést v Olomouci opět k životu.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Archív Univerzity Palackého v Olomouci (AUP)

(RUP = Rektorát Univerzity Palackého)

AUP 1: Inv. č. 33 A II/2, Záznam o zkoušce Bohuslava Zborka z čínštiny vykonané 10. 11. 1949, 10. 11. 1949.

AUP 2: Kart. 121, inv. č. 145 DV/1, Návrh studijního plánu pro sinologii na FF UP, 25. 4. 1949.

AUP 3: Kart. 121, inv. č. 145 DV/1, Výkaz o dílčí zkoušce z prvního ročníku sinologie 1949–1950.

AUP 4: Kart. 121, inv. č. 145 DV/1, Výkaz o dílčí zkoušce z druhého ročníku sinologie 1949–1950.

AUP 5: Kart. 121, inv. č. 145 DV/1, Výkaz o dílčí zkoušce z třetího ročníku sinologie 1950–1951.

AUP 6: RUP, osobní spis Oldřicha Friše, kart. č. 17/385, Návrh na pověření doc. dr. Oldřicha Friše konáním přednášek z indologie ve stud. roce 1948/49, 29. 11. 1948.

AUP 7: Tamtéž, Žádost Oldřicha Friše o dovolenou, 20. 5. 1949.

AUP 8: Tamtéž, Návrh děkanství FF na jmenování Oldřicha Friše mimořádným profesorem, 18. 10. 1950.

AUP 9: Tamtéž, Ustanovení Oldřicha Friše externím vyučujícím na UP pro rok 1951, 26. 4. 1951.

AUP 10: RUP, osobní spis Antonína Klevety, kart. č. 32/748, Děkanství Cyrilometodějské fakulty UP předkládá návrh Antonína Klevety o podporu na mezinárodní sjezd orientalistů v Paříži, 29. 4. 1948.

AUP 11: Tamtéž, Zamítnutí žádosti Antonína Klevety o podporu na mezinárodní sjezd orientalistů v Paříži Ministerstvem školství a osvěty, 14. 10. 1948.

AUP 12: Tamtéž, Ukončení pracovní smlouvy s Antonínem Klevetou, 23. 11. 1949.

AUP 13: RUP, osobní spis Augustina Paláta, kart. č. 59/1295, Curriculum vitae Augustina Paláta.

AUP 14: Tamtéž, Žádost Augustina Paláta o studijní stipendium do Číny, 17. 11. 1948.

AUP 15: Tamtéž, Přímluva rektora UP za Palátovo vycestování do Číny, 22. 11. 1948.

AUP 16: Tamtéž, Průškův dopis adresovaný členu Školské komise, 30. 5. 1949.

AUP 17: Tamtéž, Průškův dopis adresovaný Ministerstvu školství, věd a umění.

AUP 18: Tamtéž, Dotazník zaslaný Ministerstvem školství, věd a umění.

AUP 19: RUP, osobní spis Jaroslava Průška, kart. č. 66/1444, Písemné rektorovo poděkování, 30. 6. 1948.

AUP 20: RUP, osobní spis Danušky Štovičkové, kart. č. 81/1806, Návrh na po-

- věření Danušky Štovičkové vedením lektorských cvičení při indologickém semináři, 3. 2. 1950.
- AUP 21:** RUP, osobní spis Karla Wernera, kart. č. 92/2042, Žádost Karla Wernera o místo smluvního výpomocného asistenta v indologickém semináři FF UP, 21. 9. 1947.
- AUP 22:** Tamtéž, Ustanovení Karla Wernera výpomocným smluvním asistentem indologického semináře na UP, 2. 12. 1947.
- AUP 23:** Tamtéž, Návrh prof. Lesného pověřit Karla Wernera sanskrtskými cvičeními pro rok 1947–48, 5. 6. 1948.
- AUP 24:** Tamtéž, Přednáška Karla Wernera Indie a její problémy, 7. 4. 1950.
- AUP 25:** Tamtéž, Doporučení Karla Wernera Oldřichem Frišem na místo asistenta indologického semináře, 12. 5. 1950.
- AUP 26:** Tamtéž, Rozvázání pracovního poměru s Karlem Wernerem, 24. 9. 1951.
- AUP 27:** RUP1 K8, Oznámení prof. Průška o konaných přednáškách a seminářích pro letní semestr studijního roku 1946/47.
- AUP 28:** Tamtéž, Oznámení prof. Lesného o konaných přednáškách a seminářích pro letní semestr studijního roku 1946/47.
- AUP 29:** Tamtéž, Kombinace, které se mohly na UP uskutečnit od akademického roku 1950–1951.
- AUP 30:** RUP1 K10, Přednáška PhDr. K. Wernera, 7. 4. 1950.
- AUP 31:** Tamtéž, Pozvánka sekretariátu univerzity Bayezit v Istanbulu na XXII. Mezinárodní sjezd orientalistů do Istanbulu, 25. 11. 1950.
- AUP 32:** RUP1 K11, Rektorův dopis prof. Valouchovi, 22. 11. 1948.
- AUP 33:** RUP1 K14, Dopis prof. Průška adresovaný děkanátu FF UP o zahájení svých přednášek v zimním semestru 1947, 2. 10. 1947.
- AUP 34:** RUP1 K30, Seznam studentů II. ročníku filosofie.
- AUP 35:** RUP1 K31, Platby za lekce čínštiny.
- AUP 36:** RUP1 K36, Zrušení studia indologie a sinologie na FF UP, 16. 1. 1951.
- AUP 37:** RUP1 K41, Zápis o 1. schůzi fakultní rady FF UP, konané 11. 1. 1951, s. 2.
- AUP 38:** RUP1 K44, Žádost Vincence Lesného o refundaci za knihy objednané prof. Průškem pro UP, 17. 2. 1947.
- AUP 39:** Tamtéž, Inventář – knihovna, stav k 11. 2. 1948.
- AUP 40:** Tamtéž, Seznam seminářů, kterým byly Národní a universitní knihovnou v Praze přiděleny německé konfiskáty, 14. 4. 1948.
- AUP 41:** Tamtéž, Seznam skript plánovaných vydat v roce 1951.
- AUP 42:** Tamtéž, Výměna materiálu s Univerzitou Kangri v Indii, 3. 10. 1951.
- AUP 43:** Tamtéž, Zamítnutí žádosti o výměnu materiálů pro indologický seminář.
- AUP 44:** Tamtéž, Přidělení knihovny sinologického semináře UP knihovně Katedry Dálného východu UK, 26. 10. 1951.

AUP 45: Tamtéž, Revize ústavních knihoven a odsun nepotřebných knih, 18. 1. 1952.

AUP 46: RUP1 K50, Ustanovení Antonína Koláře knihovníkem sinologického semináře na dobu od 1. 3. 1950 do 30. 9. 1950, 20. 3. 1950.

AUP 47: Tamtéž, Ustanovení Antonína Koláře knihovníkem sinologického semináře na dobu od 1. 10. 1950 do 30. 9. 1951, 14. 7. 1950.

Archív Filozofické Fakulty Univerzity Karlovy v Praze (AUK)

AUK 1: Filologická fakulta – řádní, 1951–52, K-Ř, Antonín Kolář – zápis do 3. ročníku studia čínštiny.

AUK 2: Filologická fakulta – řádní, 1951–52, S-Ž, Odolen Smékal – zápis do 4. ročníku studia hindštiny.

AUK 3: Filologická fakulta – řádní, 1951–52, S-Ž, Bohuslav Zborek – zápis do 4. ročníku studia čínštiny.

AUK 4: Filologická fakulta – řádní, 1952–53, Ch-L, Antonín Kolář – zápis do 4. ročníku studia čínštiny.

AUK 5: Filologie I, inv. č. 2253, č. 83, Záznam o diplomové práci Odolena Smékal.

AUK 6: Filologie I, inv. č. 2253 I/34, č. 114, Záznam o diplomové práci Bohuslava Zborka.

AUK 7: Filologie I, inv. č. 2253 I/29, č. 152, Záznam o diplomové práci Antonína Koláře.

Svědectví pamětníků

Písemný záznam rozhovoru s doc. dr. Augustinem Palátem (22. 11. 1995) v držení Mgr. Davida Uhra, PhD.

Písemný záznam rozhovoru s doc. dr. Augustinem Palátem (11. 2. 2004).

Písemný záznam rozhovoru s prof. PhDr. Jaroslavem Macháčkem, CSc. (19. 2. 2004).

Písemný záznam rozhovoru s Bohuslavem Zborkem, ml. (14. 4. 2004) v držení L. Vokřálové.

Korespondence s prof. PhDr. Karlem Wernerem v držení L. Vokřálové, elektronická korespondence s prof. PhDr. Karlem Wernerem ze dne 21. 5. 2004 a 7. 6. 2004.

Telefonické sdělení doc. Augustina Paláta (26. 5. 2004).

Elektronická korespondence s PhDr. Jaroslavem Strnadem, PhD. ze dne 2. 6. 2004.

Materiály v osobním vlastnictví Bohuslava Zborka, ml. (MBZ)

MBZ 1: Potvrzení z Jazykové školy v Praze o tom, že na ní Bohuslav Zborek působil jako lektor čínštiny, 26. 6. 1969.

MBZ 2: Výkaz o studiu Bohuslava Zborka na Vysoké škole pedagogické v Olomouci, 15. 11. 1953.

MBZ 3: Diplom č. 1487, 3. 7. 1953.

Časopisy

Josef Ludvík Fischer, „Josef Ludvík Fischer o poslání Univerzity Palackého“, *Žurnál UP*, 2/14, 1993, s. 3.

Literatura

- ERHART, Adolf, *Struktura indoíránských jazyků*, Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1980, 235 s.
- ERHART, Adolf, *Indoevropské jazyky. Srovnávací fonologie a morfologie*, Academia, Praha 1982, 260 s.
- FILIPSKÝ, Jan a kol., *Kdo byl kdo: čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a ibero-amerikanisté*, Libri, Praha 1999, 620 s.
- FITZGERALD, Charles Patrick, *China. A Short Cultural History*. New York: Praeger, 1950.
- GABELENTZ, Georg von der, *Chinesische Grammatik*, Leipzig 1881.
- CHURAN, Milan a kol., *Kdo byl kdo: v našich dějinách ve 20. století. I. díl A–M*, Libri, Praha 1998, 467 s.
- KRAUSE, F. E. A., *Ju-Tao-Fo. Die Religiösen und philosophischen Systeme Ostasiens*, München, Reinhardt 1924, 588 s.
- LATOURETTE, Kenneth Scott, *A Short History of the Far East*, New York, Macmillan Company 1947, 665 s.
- LIANG, Chi-chao, *History of Chinese Political Thought*, Kegan Paul, London 1930, 210 s.
- NAVRÁTIL, Jan a kol., *Kapitoly z dějin olomoucké university 1573–1973*, Profil, Přerov 1973, 371 s.
- PALÁT, Augustin, *Jaroslav Průšek*, in Jaroslav Průšek: Bibliografie, svazek 7, Bibliografická edice Orientálního ústavu AV ČR, Praha 1994, 56 s.
- PRŮŠEK, Jaroslav, *Čínské texty k učebnici mluvené čínštiny*, nákladem Vyšší lidové školy T. Bati, Zlín 1938, 55 s.
- PRŮŠEK, Jaroslav, *Učebnice hovorové čínštiny*, nákladem Vyšší lidové školy T. Bati, Zlín 1938, 153 s.
- Seznam přednášek Palackého university v Olomouci v letním semestru 1947*, nákladem Palackého university, tiskl B. Valihrach v Olomouci 1947, 39 s.
- SMÉKAL, Odolen, *Vincenc Lesný a česká indologie*, Univerzita Karlova v Praze – vydavatelství Karolinum 1991, 185 s.
- ŠEN, Pchäng-fei, TIANG Dženg-čien, *Dvě čínské pohádky*, překlad Antonín Kolář a Oldřich Král, Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1952, 36 s.
- URBÁŠEK, Pavel, PULEC, Jiří a kol, *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990*, Univerzita Palackého, Olomouc 2003, 383 s.

WILHELM, Reinhardt, *Die Chinesische Literatur*, Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, Wildpark-Potsdam 1926, 199 s.

WILHELM, Reinhardt, *Geschichte der chinesischen Kultur*, 1928.

ZBAVITEL, Dušan, *Bengálština*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1971, 489 s.

ZBOREK, Bohuslav, *Chinesisch. Analyse von 406 Schriftzeichen zum Lehrbuch Chinesisch 1*, Pual Haupt, Basel 1980, 183s.

ZBOREK, Bohuslav, *Chinesisch. Ein Lehrbuch der modernen Umgangssprache von Bohuslav Zborek*, Haupt, Basel 1979, 400 s.

ZBOREK, Bohuslav, *Reforma čínského znakového písma*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1961, 316 s.

Origins of Oriental Studies at the Palacky University in 1946–1951

1. Establishment of the Oriental Studies at Palacky University in Olomouc 1.1 Renovation of Palacky University 1.2 Faculties 1.3 Opening ceremony 1.4 Rector Fischer and Oriental Studies at the Faculty of Arts 2. Development of Oriental Studies at Palacky University 2.1 Academic year 1946–1947 2.2 Academic year 1947–1948 2.3 Academic year 1948–1949 2.4 Academic year 1949–1950 2.5 Academic year 1950–1951 3. Curriculum of Sinology 3.1 First year 3.2 Second year 3.3 Third year 3.4 Fourth year 4. Orientalists at Palacky University 4.1 Sinologists 4.1.1 Jaroslav Průšek (1906–1980) 4.1.2 Augustin Palát (1923) 4.2 Indologists 4.2.1 Vincenc Lesný (1882–1953) 4.2.2 Karel Werner (1925) 4.2.3 Oldřich Friš (1903–1955) 4.2.4 Danuška Heroldová-Šťovíčková (1929–1976) 4.2.5 Vincenc Pořízka (1905–1982) 5. Students of Oriental Studies at Palacký University 5.1 Students of Sinology 5.1.1 Bohuslav Zborek (1926–1986) 5.1.2 Antonín Kolář (1925) 5.1.3 Božena Roháčková (1930) 5.1.4 Jaroslav Macháček (1929) 5.2 Students of Indology 5.2.1. Odolen Smékal (1928–1998) 6. Library of Oriental Studies at UP 7. International Relationship 8. Termination of Oriental Studies at Palacky University

Key words: history of higher education in Czechoslovakia, Palacky University, Orientalism, Sinology, Indology

Contact: on request at the editorial office of the journal.

Redakční poznámka: Výše uvedený text je postupovou prací, která vznikla v průběhu roku 2004. Ačkoliv tedy některé informace v ní obsažené nemusí nutně odrážet současnou situaci na UP, jedná se bezesporu o významný příspěvek nejen k dějinám univerzity v Olomouci, ale i k historii orientalistiky v Československu. I proto ji bez zásadních úprav jako připomínku 25. výročí znovuoobnovení čínských studií v Olomouci (1993) přetiskujeme v našem časopise. (du)

ZALOŽENÍ STUDIJNÍCH OBORŮ ČÍNSKÁ A JAPONSKÁ FILOLOGIE NA FF UP

Jana Suváková

Abstrakt: 1. První podnět 1.1. Vývoj FF UP po roce 1989 1.2. Rektor Jařab 1.3. Japonský dar Moravskému divadlu v Olomouci 1.4. Výstavy s čínskou tematikou ve Vlastivědném muzeu v Olomouci 1.5. Egon Bondy na FF UP 2. Přípravné práce 2.1. Prof. PhDr. J. Černý, CSc., katedra romanistiky 2.2. Japonská filologie 2.2.1 Konference v Tokiu 2.2.2. Návštěva na Durham University 2.2.3. Podpora z japonského velvyslanectví, Japan Foundation 2.2.4. Dar bývalého velvyslance Suzukiho 2.2.5. Podpora z Ústavu Dálného východu FF UK 2.2.6. Personální zajištění 2.3. Čínská filologie 2.3.1. Podpora z čínského velvyslanectví 2.3.2. Podpora z Ústavu Dálného východu FF UK Praha 2.3.3. Knihovna 2.3.4. Personální zajištění 3. Přípravné kurzy 4. Koncepce oborů 5. Schvalování 6. Přijímací řízení 6.1. Japonská filologie 6.2. Čínská filologie 7. Otevření oborů – ohlas v tisku 8. Učební prostory 9. Akademický rok 1993/1994 9.1. Japonská filologie 9.1.1. Syllabus 9.1.2. Výukové materiály 9.1.3. Studenti 9.2. Čínská filologie 9.2.1. Syllabus 9.2.3. Studenti 9.2.4. Stipendijní pobyty, letní kurzy na Taiwanu

Klíčová slova: dějiny vysokého školství v Československu, Univerzita Palackého, orientalistika, japonologie, sinologie

Cílem této práce je osvětlit vznik oborů japonské a čínské filologie na Univerzitě Palackého v Olomouci na počátku devadesátých let. Zároveň by měla nastínit i průběh prvního ročníku nově otevřených oborů, tzn. školní rok 1993/1994 a mimo jiné tak poskytnout podklad k porovnání se současným stavem.

Shromažďovat materiály jsem začala v Archivu UP, kde jsem postupně prostudovala všechny materiály, které by mohly mít s tématem nějakou souvislost (přesný seznam viz badatelský list – příloha). Totéž probíhalo i ve Spisovně FF UP. Tam jsem se snažila sestavit seznam studentů prvního ročníku ve školním roce 1993/1994 dle záznamů o jejich promoci či ukončení studia (vše v materiálech předaných do Spisovny FF UP ze studijního oddělení), dále jsem se snažila získat informace o přijímacím řízení (tyto záznamy se však naneštěstí nenašly). Proto jsem kontaktovala rovněž studijní oddělení – studijní referentku pro studijní kombinaci s anglickou filologií Alenu Winklerovou a vedoucí studijního oddělení Mgr. Alenu Kotulovou, obě bezvýsledně, potřebné dokumenty se na studijním oddělení již nenalézají. Ve Spisovně UP jsem rovněž prostudovala materiály týkající se lektorů (našla jsem seznamy lektorů a pracovní smlouvy). Ve věci lektorek jsem kontaktovala rovněž personální oddělení UP pí Věru Pospíšilovou, bezvýsledně. Pro informace o stipendijních pobytech jsem vyhledala Mgr. Agnes Hausknotzovou,

referentku pro vědu a výzkum, ta však materiály z daného období již neměla. Ve Spisovně FF UP jsem dále prostudovala záznamy ze zasedání VR FF UP a AS FF UP.

Souběžně s hledáním v archívech jsem kontaktovala osoby, které v dosud nalezenných materiálech figurovaly. Jednalo se o:

PhDr. Zora Čermáková: japanoložka, ve školním roce 1992/1993 vyučovala spolu s PhDr. Kraemerovou v přípravném kursu japonštiny. Ve školním roce 1993/1994 externě vyučovala na UP. K tel. rozhovoru došlo dne 25. 5. 2004 a 3. 6. 2004.

prof. PhDr. Jiří Černý, CSc.: ve sledovaných letech docent, vedoucí katedry romanistiky a proděkan pro zahraniční činnost. Byl pověřen přípravou zřízení studijních oborů japonská a čínská filologie a předkládal tyto obory ke schválení. Osobní rozhovor ze dne 4. 5. 2004, zaznamenáno na audiokazetě.

Mgr. Monika Dohnalová: ve školním roce 1993/1994 studentkou prvního ročníku; anglická-čínská filologie. Kontakt formou e-mailu, odpověď došla 31. 5. 2004.

PhDr. Pavel Flanderka: japanolog, ve školním roce 1993/1994 externě vyučoval na UP. Osobní rozhovor ze dne 30. 4. 2004 zaznamenán na audiokazetě.

doc. Dr. Jiří Chalupa: podílel se na přípravě přijímacího řízení pro školní rok 1993/1994, působí na katedře romanistiky. Osobní rozhovor ze dne 19. 5. 2004 zaznamenán formou písemných poznámek.

prof. PhDr. Josef Jařab, CSc., Dr. h. c.: rektorem UP v letech 1989–1997. Původce myšlenky studia japonštiny a čínštiny na UP. Z jeho strany byly podniknuty první kroky k založení těchto nových studijních oborů. Osobní rozhovor ze dne 10. 5. 2004 zaznamenán na audiokazetě.

Helena Juřicová (rozená Martinková): ve školním roce 1993/1994 studentkou prvního ročníku; anglická-čínská filologie. Kontakt formou e-mailu, odpověď došla dne 23. 5. 2004.

PhDr. Alice Kraemerová: japanoložka, ve školním roce 1992/1993 učila v přípravných kursech japonštiny. Ve školním roce 1993 na UP externě vyučovala. Osobní rozhovor ze dne 26. 4. 2004 zaznamenán na audiokazetě.

prof. PhDr. Oldřich Král, CSc.: sinolog, ve sledovaných letech vedoucí Katedry Dálného východu FF UK v Praze. K telefonickému rozhovoru došlo dne 13. 5. 2004.

Mgr. Zuzana Li (rozená Rulišková): sinoložka, ve školním roce 1993/1994 studentkou prvního ročníku; anglická-čínská filologie. Od roku 2002 působí na katedře asijských studií. Momentálně pobývá v Číně, kontakt tedy formou e-mailu, odpověď došla dne 19. 5. 2004.

Doc. Olga Lomová: sinoložka, ve sledovaném období zástupce vedoucího Katedry Dálného východu FF UK v Praze. V současnosti vedoucí Ústavu Dálného východu FF UK v Praze. K osobnímu rozhovoru došlo dne 21. 5. 2004, zaznamenáno na audiokazetě.

Keiko Nakagawa: ve školním roce 1993/1994 externě vyučovala na UP. K telefonickému rozhovoru došlo dne 12. 5. 2004.

Lucie Olivová, PhD. (rozená Borotová): sinoložka, ve školním roce 1993/1994 vyučovala na UP externě čínské dějiny. Osobní rozhovor ze dne 28. 4. 2004 zaznamenán na audiokazetě.

Mgr. Ivona Schieldová (rozená Krejčová): japanoložka, ve školním roce 1993/1994 studentka prvního ročníku; anglická-japonská filologie. V současnosti působí na Katedře asijských studií. Osobní rozhovor ze dne 19. 4. 2004 zaznamenán formou písemných poznámek.

RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc.:¹ bývalý ředitel Vlastivědného muzea v Olomouci, v současnosti vedoucí Katedry přírodopisu a pěstitelství PdF UP. Osobní rozhovor ze dne 12. 5. 2004 zaznamenán na audiokazetě. K telefonickému rozhovoru došlo dne 31. 5. 2004.

David Uher, PhD: sinolog, současný vedoucí Katedry asijských studií, na UP působí od školního roku 1994/1995. Osobní rozhovor ze dne 11. 5. 2004 zaznamenán na audiokazetě.

Prof. PhDr. Ludvík Václavěk, CSc.: ve sledovaných letech děkanem FF UP, osobní rozhovor ze dne 13. 5. 2004 zaznamenán formou písemných poznámek.

PhDr. Vlasta Winkelhöferová: ve sledovaném období v Japonsku jako manželka velvyslance Winkelhöfera (velvyslancem v Japonsku 1990–1996). Podílela se na zajištění knižního daru velvyslance Suzukiho. K telefonickému rozhovoru došlo dne 31. 5. 2004.

Dále jsem kontaktovala příslušné instituce: MŠMT odbor mezinárodních vztahů, pro Čínu to byla Marie Vobořilová, která pro mě vyhledala kulturní dohodu mezi Československou republikou a Čínskou lidovou republikou z roku 1957 a z ní vycházející dílčí dohody a ujednání o školních výměnách, ty ze sledovaného období (rok 1992, 1993) však na MŠMT chybějí. (Nenacházejí se ani v archivu MZV, v zahraničním oddělení UK ani na čínském velvyslanectví). Na kulturním oddělení velvyslanectví ČLR mi doporučili školského radu pana Fu, který mne informoval o kulturní dohodě.

Ohledně spolupráce s Japonskem jsem vyhledala Helenu Čermákovou, ta mi však informace a materiály tak starého data již nebyla schopna poskytnout. Lektorka Nakagawa ovšem nebyla zajištěna velvyslanectvím, tzn. na základě kulturní dohody či ujednání o školských výměnách, nýbrž z osobní iniciativy PhDr. A. Kraemerové, MŠMT do toho tedy nezasahovalo, a proto nebylo nutno hledat v archivu MŠMT. Pro zjištění podrobností spolupráce s Japonskem jsem navštívila kulturní oddělení japonského velvyslanectví, kde mi však nebyli schopni příliš pomoci, potřebné dokumenty se tam již nenalézaly.

Blížší informace o spolupráci s UK jsem se snažila získat v Archivu FF UK u pana Polišenského, bezvýsledně. Po přesném obsahu knižního daru jsem pátrala v knihovně Ústavu Dálného východu UK v Praze u knihovnice slečny Katariny Feriančíkové, rovněž bezvýsledně. Pro zjištění stavu knihovny kabinetu ve sledovaném období

¹ V dokumentech nefiguruje, informoval mě o něm D. Uher.

jsem kontaktovala pí L. Šuldovou z oddělení tvorby knihovního fondu, opět bezvýsledně.

Četné informace jsem získala z Žurnálu UP, prostudovala jsem výtisky z let 1991/1992–1995/1996. Ohlas v olomouckých i celostátních periodikách jsem se snažila dohledat s pomocí knihovnice ve Vědecké knihovně v Olomouci, hledání probíhalo přes počítač dle klíčového slova, bezvýsledně. Hledala jsem i v seznamu článků, které vyšly v Novém Orientu, rovněž bezvýsledně. Prostudovala jsem Učitelské noviny za rok 1993 a 1994 a našla pouze informace o přijímacím řízení. Statut UP ze sledovaného období se v archivech nepodařilo dohledat.

1 První podnět

1.1 Vývoj FF UP po roce 1989

Období po roce 1989 přineslo univerzitě mnoho velmi podstatných změn, mezi něž patřilo i otevření nových, popř. znovuotevření starých studijních oborů, i celých fakult. Stav FF UP ke konci roku 1991 popisuje děkan Václavěk:

Filozofická fakulta dosáhla jiného profilu, jiné struktury. Podařilo se nám obnovit několik oborů, které byly v posledních dvaceti letech zlikvidovány. Vznikla katedra filozofie, katedra věd o umění se spoustou spolupracovníků z Olomouce, Prahy i z jiných měst; s pomocí brněnských přátel vzniká katedra klasické filologie. Podařilo se podstatně rozšířit odborné jazykové katedry filologické, máme řadu spolupracovníků zdejších i řadu ze zahraničí. Došlo i k tomu, že dnes polovina učitelů jsou lidé nově přijatí, mladého a středního věku, a také rehabilitovaní pedagogové. Změna učitelského sboru je oproti jiným fakultám podstatnější, zejména proto, že filozofická fakulta byla v totalitní éře nejhůře postižená. Chceme-li to shrnout, přibývá učitelů, přibývá studentů, zlepšuje se vědecká práce.²

1.2 Rektor Jařab

První podnět ke zřízení oborů japonské a čínské filologie vzešel od J. Jařaba, tehdejšího rektora UP (rektorem od 1989–1997).³ Období po roce 1989 vnímal on a mnozí další jako jakési 3. stadium olomoucké university:

Prvním bylo období od 16. stol. do r. 1860, druhým období od roku 1946 asi tak do r. 1948, to bylo velmi krátké, ale stále ještě doznívalo, tak jsme si v roce 1989 říkali, že budeme mít jakési 3. stadium rozvoje olomoucké univerzity

² „Orientální jazyky přípravou pro diplomatické služby“. *Puls*, 30. 11. 1991, roč. 1, č. 9, s. 5.

³ J. Jařaba napadla myšlenka založit též vietnamistiku či koreanistiku. Vedení fakulty se ovšem příliš nezamlouvala ani japonština s čínštinou, upřednostňovalo stabilizaci stávajících oborů, prof. Jařab od realizace této myšlenky tedy upustil (JAŘAB, 10. 5. 2004)

a obnovíme něco, co tu toho roku 1946 bylo a zaniklo. A byla tu orientalistika⁴ a zájem o cizí jazyky, filologie, které už tu nebyly...⁵

Rektor Jařab začal předběžně jednat s velvyslanectvími⁶ a s některými, především americkými (ACM)⁷, univerzitami, které měly s výukou orientálních jazyků dlouholeté zkušenosti a mohly tedy poskytnout pomoc a radu. O těchto jednáních se mi až na výjimky (viz kap. 2.2.1. a 2.2.2.) nepodařilo zjistit nic bližšího. Faktem ovšem je, že vedla k nabídce⁸, o které informoval J. Černý na jednání Vědecké rady Filozofické fakulty UP dne 17. října 1991:

Doc. Černý informoval o nabídce Izraele, Saudské Arábie a Japonska pomoci s výukou arabštiny, hebrejštiny a japonštiny. Prostředky na zřízení nových studijních oborů by zajistil rektorát UP. Státy, které nabízejí pomoc, by vyslaly profesory, umožnily by stáže a zřídily knihovny. Jednalo by se o malé skupiny studentů (5); studium v kombinaci s angličtinou... Vědecká rada pověřuje kolegium děkana projednáním této nabídky a předložením návrhu kolegia Vědecké radě.⁹

Dá se předpokládat, že právě tato nabídka mohla být pro fakultu rozhodujícím podnětem ke spuštění přípravných prací pro zřízení arabštiny, hebrejštiny, japonštiny a v souvislosti s tím tedy i čínštiny. Děkan Václavek pro deník *Puls* uvedl:

Pokud se týče kvantity, tak ještě jeden záměr máme. Obnovit v Olomouci studia orientálních jazyků. Máme tady možnost, kterou zprostředkoval rektor univerzity, jsou tu nabídky kulturních institucí několika států, že by nám pomohly při budování alespoň malého oboru hebraistiky, to by podpořil Izrael, japanistiky s podporou Japonska a arabistiky s podporou Saudské Arábie. Cílem by bylo vyškolení několik studentů, kteří by pak mohli eventuálně pracovat v diplomatických službách, v mezinárodních stycích.

Jak konkrétně se jednání o této nabídce dále vyvíjelo, se nepodařilo zjistit. Žádný z hlavních aktérů (Jařab, Černý) se na nabídku blíže nevzpomíná.

1.3 Japonský dar Moravskému divadlu v Olomouci

V souvislosti s japonštinou je třeba zmínit udělení kulturního grantu japonské vlády

⁴ Indologický a sinologický seminář existoval na Palackého univerzitě v letech 1946–1951 (viz také VOKRÁLOVÁ, Lada: *Počátky orientalistiky na Univerzitě Palackého v Olomouci: bakalářská práce*. Olomouc: UP FF, 2004).

⁵ JAŘAB, 10. 5. 2004.

⁶ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

⁷ ACM – Associated Colleges of the Midwest, sdružení čtrnácti amerických univerzit, založené roku 1958 (<http://www.acm.edu/info/history.html>)

⁸ „Orientální jazyky přípravou pro diplomatické služby“. *Puls*, 30. 11. 1991, roč. 1, č. 9, s. 5.

⁹ Zápis z jednání VR FF UP ze dne 17. 10. 1991, Záписy z VR FF UP, Spisovna FF UP.

Moravskému divadlu v Olomouci,¹⁰ který rektora Jařaba jako předznamenání možných budoucích styků s Japonskem rovněž ke zřízení studia japonštiny inspiroval.¹¹

1.4 Výstavy s čínskou tematikou ve Vlastivědném muzeu v Olomouci

I když to na založení čínské filologie vliv pravděpodobně nemělo, chtěla bych zde uvést Vlastivědné muzeum v Olomouci a především jeho bývalého ředitele RNDr. V. Tlustáka, díky jehož velmi vřelému vztahu k Číně a čínské kultuře se v muzeu konala již od počátku osmdesátých let celá řada výstav s čínskou tematikou (podle slov V. Tlustáka jich do roku 2000 mohlo být asi patnáct, např. výstava o čínských výšivkách (nejspíše 1982?¹²), výstava o krojích čínských národnostních menšin (1987?), výstava Keramika Dálného východu (1988?), Svět čaje (1989?), Nebe plné draků (1985), Čínští draci (1993), Umění čínských rukou (1995?), konalo se i několik fotografických výstav (např. Zdeněk Thoma, Josef Ptáček) a k výstavám patřily doprovodné akce jako promítání čínských filmů nebo přednášky (např. manželé Hrdličkovi).¹³ RNDr. Tlusták není sinolog, je to přírodovědec, botanik, čínsky neumí, Čínu však dvakrát navštívil a měl dobré vztahy s čínským velvyslanectvím a předními českými sinology, především Zlatou Černou, kteří mu v přípravě výstav pomáhali.¹⁴ Výstavy několikrát navštívil i čínský velvyslanec, kde se s ním také měli možnost setkat studenti prvního ročníku čínské filologie ve školním roce 1993/1994. Jednalo se o výstavu o Tibetu.¹⁵

1.5 Egon Bondy na FF UP

Prof. L. Václavek, tehdejší děkan FF UP, si vzpomíná na nabídku Dr. E. Bondyho z počátku devadesátých let učít pět studentů čínštinu a sanskrt a dovést je až ke státnicím. Ovšem pouze těch pět studentů, nové ročníky by se neotevíraly. Jeho nabídka přijata nebyla.¹⁶ E. Bondy ovšem figuruje i v jiné záležitosti, a to výuce tibetského jazyka:

¹⁰ Dohoda mezi vládou České a Slovenské federativní republiky a vládou Japonska o udělení kulturního grantu vlády Japonska Divadlu Oldřicha Stibora v Olomouci (dnešní Moravské divadlo v Olomouci) byla podepsána 20. 12. 1991 v Praze („Z historie Československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků“. *Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů*, vydává Japonské informační a kulturní centrum, s. 2–7). K předání daru – špičkové osvětlovací, zvukové a video techniky v hodnotě 45 milionů jenů – došlo na slavnostním obnovení provozu divadla dne 19. 12. 1992 za účasti japonského velvyslance v ČSFR Kuniakiho Asomury. Zařízení dodala japonská obchodní společnost *Sumimoto Corporation*. Srovnatelné podpory se předtím dostalo varšavské opeře. („Technika za japonské peníze. Slavnostní chvíle v Moravském divadle v Olomouci“. *Svoboda*, 21. 12. 1992, s. 3.)

¹¹ JAŘAB, 10. 5. 2004.

¹² Otazník za rokem – pravděpodobné datum konání výstavy podle slov V. Tlustáka (TLUSTÁK, 31. 5. 2004).

¹³ TLUSTÁK, 31. 5. 2004.

¹⁴ TLUSTÁK, 12. 5. 2004.

¹⁵ JUŘICOVÁ, 23. 5. 2004.

¹⁶ VÁCLAVEK, 13. 5. 2004.

Kursy tibetského jazyka započnou v září t. r. (tzn. 1990). Dr. Karel Sedláček CSc., jenž je povede, bude spolupracovat s Dr. E. Bondym na katedře filozofie (studium orientální filozofie).¹⁷

Nic bližšího se, bohužel, nepodařilo zjistit.¹⁸

2 Přípravné práce

2.1. Prof. PhDr. J. Černý, CSc., katedra romanistiky

Zřízením oboru byl rektorem pověřen prof. PhDr. J. Černý, CSc., tehdy docent, proděkan pro zahraniční záležitosti a vedoucí katedry romanistiky. Tomu se předtím úspěšně podařilo zřídit katedru klasické filologie, která ve svých počátcích existovala při katedře romanistiky jako kabinet klasické filologie a brzy se vyvinula v samostatnou katedru.¹⁹

2.2 Japonská filologie

2.2.1 Konference v Tokiu

Ve dnech 22.–27. září 1992 vykonal J. Černý z pověření rektora Jařaba služební cestu do Tokia, kde se zúčastnil konference „Foreign Study in the 21st Century“. Konferenci uspořádalo americké sdružení středozápadních univerzit (ACM) ve spolupráci s tokijskou univerzitou Waseda a dalšími institucemi u příležitosti 30. výročí založení japonských studií na uvedených amerických univerzitách a měl se jí původně zúčastnit rektor Jařab. ACM nabídlo, že v souvislosti se zaváděním studia japonštiny na FF UP uhradí rektorovi veškeré výlohy spojené s mezinárodní dopravou²⁰. Ten se nicméně konference zúčastnit nemohl a vyslal na ni J. Černého, proděkana pro zahraniční činnost. Ten o průběhu konference ve Zprávě ze služební cesty informuje takto:

Konference pro nás měla význam především ve dvou ohledech:

Tricetileté zkušenosti s výukou japonštiny a s navazováním a realizací spolupráce s japonskými institucemi nám umožní vyvarovat se některých chyb a omylů, s kterými se američtí partneři zvláště na počátku tohoto období setkali. ... Zástupci Earlham College²¹ – tj. hlavní organizátoři konference – jsou ochotni nám pomáhat i v budoucnu s navazováním kontaktů s japonskými partnery a také materiálně, zvláště pokud jde o výukové materiály apod.

¹⁷ Zápis ze zasedání Kolegia děkana FF UP ze dne 11. 4. 1990, Záписы ze zasedání KD FF UP, Spisovna FF UP.

¹⁸ Vedoucí katedry filozofie doc. PhDr. I. Blecha, CSc. v té době na UP ještě nepůsobil, pokus kontaktovat PhDr. et Mgr. P. Hlavinku, specializujícího se na orientální filozofii, byl neúspěšný a kontakt na E. Bondyho se mi získat nepodařilo.

¹⁹ ČERNÝ 4. 5. 2004.

²⁰ Zpráva o služební cestě do Japonska, K 38, Archiv UP.

²¹ Earlham College – člen ACM. Tehdejší rektor Earlham College se zabýval orientální filozofií. (JAŘAB, 10. 5. 2004).

Žádnou konkrétní formu pomoci jsem v prostudovaných archiváliích nenašla a nikdo z dotazovaných si na ni nevzpomněl.

Druhý den, tj. 25. 9., pokračovala konference na prestižní soukromé japonské univerzitě Waseda (50 000 studentů)... V přestávkách a v průběhu oběda a slavnostní večeře se mi podařilo navázat několik kontaktů, které by nám mohly být v budoucnu užitečné. Uvádím zde tři nejdůležitější:

S prorektorem Waseda University pro akademické záležitosti (Sadao Tsutsumi) a s ředitelem zahraničního oddělení a děkanem (Yoji Tanabe) jsem předběžně projednal možnost výměny studentů; z naší strany by mohlo jít o vyslání nejlepších studentů oboru japonština nejdříve za rok po zřízení oborového studia japonštiny, tj. nejdříve na podzim 1994; japonská strana by měla zájem o evropská studia a nabídl jsem možnost přijmout japonské studenty případně i dříve – předpokladem by bylo uhrazení nákladů, tj. 5000 dolarů ročně za studenta (studium na Waseda University přijde na dvojnásobek).

K této výměně ovšem nedošlo²². Dále proděkan Černý referuje o budoucí možné zaměstnání zahraniční profesorky na UP, paní Kathryn Sparlingové:

V Tokiu pracuje paní Kathryn Sparlingová jako ředitelka – rezident japonských studií při Earlham College; řídí a organizuje výuku amerických studentů na Waseda University, bude tuto práci vykonávat ještě v tomto školním roce, další rok bude v Earlham College a od školního roku 1994–1995 by předběžně měla zájem pracovat na FF UP; považoval bych to za zvláště výhodné jednak proto, že bude mít za sebou několikaletý pobyt na univerzitě Waseda včetně výborných kontaktů s předními představiteli této i dalších univerzit a také s japonskou nadací, která uděluje materiální pomoc do zahraničí. S platovými podmínkami u nás jsem ji seznámil, s těmi by souhlasila.²³

Kathryn Sparlingová nicméně později v Olomouci nevyučovala. Na konferenci v Tokiu se proděkanu Černému také podařilo navázat kontakt s představiteli Japan Foundation²⁴ (viz kap 2.2.3).

2.2.2 Návštěva na Durham University

Ve dnech 28. 6.–11. 7. 1993 vykonal rektor Jařab služební cestu po anglických univerzitách. Jednou z univerzit byla Durham University (1.–5. 7. 1993), kde prof. Jařab navštívil mimo jiné i Department of East Asian Studies (zajišťuje výuku arabštiny, čínštiny a japonštiny). Již v dubnu navrhl Durhamu plán spolupráce; šlo o výměny učitelů, kteří by pomáhali při vytváření studijních plánů a výukových materiálů.

²² ČERNÝ, 4. 5. 2004.

²³ Zpráva o služební cestě do Japonska, K 38, Archiv UP.

²⁴ Základní informace o zajištění nových studijních oborů ve školním roce 1993–1994, K 22, Archiv UP.

Předběžně také dojednal návštěvu oddělení orientálních studií v Olomouci.²⁵ Zástupci Durham University se k návrhu vyjádřili kladně a to u všech třech oborů.²⁶ Na schůzi v Durhamu, konané 2. 7. 1993 bylo poté dojednáno, že Durham University Olomouci poskytne kontakty na tyto instituce: Renmin University v Číně, Kumamoto University a Sophia University v Japonsku. Poradila také, aby se Univerzita Palackého obrátila pro materiály a učebnice na Japan Foundation a Pekingský jazykový institut.²⁷ Zda došlo k realizaci dojednané spolupráce, se mi bohužel nepodařilo zjistit.²⁸

2.2.3 Podpora z japonského velvyslanectví, Japan Foundation

Japonská vláda studium japonštiny v zahraničí velmi podporuje, avšak až po jeho vzniku. Proděkan Černý ve svém návrhu Vědecké radě ze dne 15. 4. 1993, kdy probíhalo schvalování těchto oborů, uvádí:

Podporu nám přislíbilo japonské velvyslanectví (které si však jako podmínku stanovilo, že nejdříve zahájíme řádné studium japonštiny). Poměrně negativně působila také skutečnost, že výuka má být zajišťována pouze externími silami a obor se tak nejevil dostatečně „důvěryhodný“.²⁹

Velvyslanectví tedy v prvním roce nezajistilo lektora a UP si ho musela najít sama. (Stalo se tak díky PhDr. Kraemerové, která kontaktovala Keiko Nakagawu, viz kap. 2.2.5.).

Podle PhDr. A. Kraemerové velvyslanectví však i v začátcích olomoucké japonologie velmi pomohlo, darovalo knihy, které v té době vyřazovalo, hlavně však podporovalo olomouckou japonologii u Japan Foundation³⁰, jejíž kancelář v Praze spravovalo.³¹ Mezi podpůrné aktivity Japan Foundation patří pravidelný Library support program, tzn. knižní dar publikací o Japonsku. Žadatel si sám ze seznamu literatury vybere, o které tituly má zájem. Japonologie tento typ daru obdržela, bo-

²⁵ Proposed development of cooperation between University of Durham and Palacky University, K 57/236, Archiv UP.

²⁶ Summary of Replies to the Rector of Palacky's Proposals, K 57/236, Archiv UP.

²⁷ Visit of professor Josef Jarab, rector Palacky University, Olomouc, Czech Republic, Record of round-up meeting on 2 July 1993, K 57/236, Archiv UP.

²⁸ Dokumentaci se nepodařilo dohledat. D. Uhrovi, PhD, současnému vedoucí Katedry asijských studií, rovněž není žádná forma spolupráce známa.

²⁹ FLANDERKA, 30. 4. 2004.

³⁰ Japan Foundation byla založena roku 1972 pod záštitou japonského MZV jako speciální právní entita za účelem podpory vzájemného porozumění a přátelství na mezinárodní scéně. Je to první specializovaná organizace na mezinárodní kulturní výměnu v Japonsku a uskutečňuje rozmanité programy kulturní výměny... sahající od takových akademických činností jakými jsou japonská studia a výuka japonského jazyka až k umění, publikacím, audiovizuálním médiím, sportu a celkovému životnímu stylu. Její aktivity jsou financovány vládou a z fondů a darů ze soukromého sektoru. (<http://www.jpfa.org/support/jf/index-e.html>)

³¹ KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004.

hužel se nepodařilo zjistit, kdy³² a o kolik titulů se přesně jednalo. Další podpory se olomoucké japanologii dostalo ve formě výukových materiálů díky dalšímu programu Japan Foundation, Japanese Language Materials Donation Program.³³

2.2.4 Dar bývalého velvyslance Suzukiho

V letech 1990–1996 působil v Japonsku velvyslanec J. Winkelhöfer. Pan Fumihiko Suzuki, který byl v sedmdesátých letech velvyslancem v Československu a pojal k němu velmi vřelý vztah (dokonce přeložil Kořenského *Žaponsko*), se s panem velvyslancem i jeho ženou PhDr. V. Winkelhöferovou ještě z Čech velmi dobře znal. Nabídl jim, že by mohl zprostředkovat finanční dar od Jakkouin Temple. Paní Winkelhöferová využila této příležitosti a zajistila tak knižní dar vznikající japanologii v Olomouci.³⁴ Přesné datum, kdy se o daru začalo jednat, se nepodařilo zjistit, bylo to však před 8. 10. 1993, protože tehdy zaslal děkan Václavek Suzukimu děkovný dopis.³⁵ Knihy a kazety byly zakoupeny v Japonsku na základě seznamu, který vznikl v Olomouci.³⁶ Univerzita zásilku obdržela v prosinci 1994.³⁷

2.2.5 Podpora z Ústavu Dálného východu FF UK

Spolupráce s UK nebyla v počátcích absolutně žádná, což souviselo s osobními vztahy mezi učiteli japonštiny.³⁸

2.2.6 Personální zajištění

Proděkan Černý je romanista, japonštinou ani čínštinou se nikdy nezabýval, obrátil se tedy na japonské velvyslancev a to mu doporučilo PhDr. Kraemerovou z Prahy, přední českou japanoložku.

PhDr. ALICE KRAEMEROVÁ

nar. 1950. V roce 1973 absolvovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor japonština a angličtina, v roce 1986 získala titul PhDr. V letech 1973–79 pracovala jako odborná tlumočnice a překladatelka v obchodní firmě. V letech 1982–85 vyučovala japonštině a angličtině na Jazykové škole v Praze a v letech 1985–91 působila

³² Proděkan Černý ve svém návrhu Vědecké radě ze dne 15. 4. 1993, kdy probíhalo schvalování těchto oborů, uvádí: „...a s představiteli Japan Foundation, od které dostaneme před zahájením školního roku základní učebnice, slovníky a encyklopedie v celkové hodnotě přes půl milionu jenů“ (Základní informace o zajištění nových studijních oborů ve školním roce 1993–1994, K 22, Archiv UP). Faktem ovšem je, že na začátku výuky učebnice v kabinetu nebyly (FLANDERKA, 30. 4. 2004).

³³ KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004.

³⁴ WINKELHÖFEROVÁ, 31. 5. 2004.

³⁵ Dopis V. Winkelhöferové děkanu Václavkovi ze dne 17. 11. 1993, archiv na Katedře asijských studií UP.

³⁶ WINKELHÖFEROVÁ, 31. 5. 2004.

³⁷ Děkovný dopis J. Černého panu Suzukimu z 31. 1. 1995, archiv Katedry asijských studií UP

³⁸ FLANDERKA, 30. 4. 2004.

jako učitelka japonštiny a japonské literatury na FF UK v Praze. Zaměřuje se na praktickou stránku výuky jazyka, překlady beletrie a popularizaci japanologie.³⁹ Od r. 1991 měla OSVČ. V Olomouci externě působila od r. 1992 do r. 1998. V současné době pracuje v Náprstkově muzeu v Praze.⁴⁰

PhDr. Kraemerová ochotně přislíbila pomoc, kontaktovala mnoho českých japanologů, mezi nimi PhDr. Čermákovou a PhDr. P. Flanderku, v té době OSVČ. V prvním roce existence oboru v Olomouci působili všichni pouze externě. V neposlední řadě oslovila PhDr. Kramerová i lektorku japonštiny na UP, Keiko Nakagawu, která v té době v Čechách studovala slavistiku na UK.⁴¹

Rovněž se uvažovalo o australském či americkém profesorovi⁴², který měl nastoupit ve školním roce 1994/1995. Z neznámých důvodů se tak nestalo. D. Uher, který začal v kabinetu působit od konce září 1994⁴³, si vzpomíná na americkou učitelku japonských reálií jménem Kurtz, která měla podle jeho slov na UP působit už od roku 1992. Mgr. Schieldová si rovněž vzpomíná, že ji v prvním ročníku učila, ale podle pracovní smlouvy z osobních spisů Ann Kurtz, PhD., působila na katedře romanistiky UP až od roku 1994.⁴⁴

PhDr. PAVEL FLANDERKA

Nar. 1962. 1980–1990: studium na FF UK; 1990–1993: zaměstnanec NHK v Praze; 1993–: externí vyučující na KAS FF UP; 1997–1998: Hokkaido University; 2001–2002: The Japan Institute of International Affairs; Vědecké zaměření: Moderní dějiny Japonska. Pedagogické zaměření: dějiny Japonska, japonský jazyk.⁴⁵ S výjimkou pobytů v Japonsku vyučuje na UP dodnes.⁴⁶

PhDr. ZORA ČERMÁKOVÁ

nar. 1959. V roce 1985 absolvovala FF UK, obor orientalistika – japanologie.⁴⁷ Společně s PhDr. A. Kraemerovou vedla ve školním roce 1992/1993 na FF UP přípravné kursy japonštiny. Na UP externě vyučovala ještě ve školním roce 1993/1994. V současnosti soukromě podniká.⁴⁸

³⁹ <http://www.libri.cz/database/orient/main.php>.

⁴⁰ KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004.

⁴¹ NAKAGAWA, 12. 5. 2004.

⁴² Základní informace o zajištění nových studijních oborů ve školním roce 1993–1994, K 22, Archiv UP

⁴³ Již předtím však připravoval písemné testy k přijímacím zkouškám v červnu 1994 a účastnil se přijímacích pohovorů společně s prof. Černým (UHER, 11. 5. 2004).

⁴⁴ Pracovní smlouva Ann Kurtz, Osobní spis č.361/7214, Archiv UP.

⁴⁵ http://www.kas.upol.cz/katedra/clenove/cl_flan.html.

⁴⁶ FLANDERKA, 30. 4. 2004.

⁴⁷ ČERMÁKOVÁ, 25. 5. 2004.

⁴⁸ ČERMÁKOVÁ, 3. 6. 2004.

KLÁRA MACÚCHOVÁ

nar. 1959. V letech 1985–90 absolvovala obor orientalistika-japanologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Po ukončení studií byla přijata do Orientálního ústavu ČSAV, kde pracovala jako odborná asistentka. Zabývá se především moderní japonskou literaturou.⁴⁹ V letním semestru školního roku 1993/1994 začala na UP v Olomouci externě přednášet japonskou literaturu. Na UP působí dodnes.

ANN KURTZ, PhD.

nar. 1921, občanka USA. Ve školním roce 1993/1994 údajně vyučovala japonské realie, v seznamech lektorů⁵⁰ z tohoto období ovšem nenalezena, v jejím osobním spise uvedeno, že na UP působila až od února 1994.⁵¹

2.3 Čínská filologie

2.3.1 Podpora z čínského velvyslanectví

Vztahy s čínským velvyslanectvím byly údajně velmi dobré, na UP byl několikrát na návštěvě tehdejší školský rada pan Ye Qiping.⁵² Čínská strana poskytla vznikajícímu oboru pomoc v podobě knižního daru, jednalo se především o čínské učebnice, jako např. *Practical Chinese Reader*⁵³, *Chinese 300*⁵⁴ nebo učebnice obchodní čínštiny *Business Chinese 500*⁵⁵. Čínská strana na základě kulturní dohody také zajistila lektorku čínského jazyka: Článek 3. Obě smluvní strany budou seznamovat lid své země s kulturou druhé země. Za tímto účelem budou podporovat... c) studium jazyka, literatury a dějin druhé země a uskutečňovat vzájemnou výměnu lektorů.⁵⁶

Lektorkou byla paní Zhao Ya 赵娅 z Pekingského jazykového institutu 北京语言学院 [Beijing yuán xueyuán] a v Olomouci nastoupila již v roce 1992. Zhao Ya měla původně působit na UK Praha, kde měli pravděpodobně od roku 1990⁵⁷ z čínské strany nárok na dva lektory čínského jazyka. V roce 1992 to měla být Zhao Ya s paní Yang. Přáním Prahy bylo ovšem mít jednoho lektora zaměřeného na klasickou čínštinu.

⁴⁹ <http://www.libri.cz/database/orient/main.php>.

⁵⁰ Zahraniční lektori na UP, Spisovna FF UP.

⁵¹ Pracovní smlouva, Osobní spis Ann Kurtz, č.362/7235, Archiv UP.

⁵² ČERNÝ, 4. 5. 2004.

⁵³ *Practical Chinese Reader: 实用汉语课本 [Shiyong Hanyu keben]*. 2 vol. Beijing: Shangwu Yinshuguan, 1986.

⁵⁴ *Chinese 300: 汉语三百句 [Hanyu sanbaiju]*. Beijing: Huayu jiaoxue chubanshe, 1986. ISBN 7-80052-236-9.

⁵⁵ *Business Chinese 500: 外贸洽谈五百句 [Waimao qiatan wubaiju]*. Beijing: Huayu jiaoxue chubanshe, 1989. ISBN 7-80052-020-X/H.22.

⁵⁶ Dohoda o kulturní spolupráci mezi vládou Československé republiky a vládou Čínské lidové republiky, podepsaná dne 27. března 1957 je základem pro ostatní dílčí dohody jako např. Dohoda o školských výměnách mezi MŠMT ČR a Státní komisí pro školství ČLR na léta 1996–1999 nebo Ujednání o školských výměnách mezi MŠMT ČR a MŠMT ČLR na léta 2000–2003, konkrétní dohodu ze sledovaného období (rok 1992, 1993) se však dohledat nepodařilo.

⁵⁷ OLIVOVÁ, 28. 4. 2004.

nu. Zhao Ya i paní Yang se však věnovaly pouze moderní čínštině, Praha tedy Zhao Ya odmítla a nechala si opět přes velvyslanectví zajistit nového lektora, specialistu na klasickou čínštinu, prof. Xu Zongcaie. V době, kdy se o příjezdu Zhao Ya jednalo, kontaktoval čínské velvyslanectví prof. Černý. Školský rada Ye Qiping mu nabídl, že by v Olomouci mohla učit prof. Zhao Ya a prof. Černý nabídku přijal.⁵⁸

2.3.2 Podpora z Ústavu Dálného východu FF UK Praha

O. Král, tehdejší vedoucí Katedry Dálného východu UK a Jařabův přítel, tvrdí, že přestože se vyskytly též názory, že pražská sinologie postačuje a není potřeba zakládat podobné pracoviště na univerzitní úrovni, katedra v Praze Olomouc podporovala, a to např. vyslovením podpory před čínskou stranou, která chtěla znát názor katedry.⁵⁹ Doc. Lomová, tehdejší zástupkyně vedoucího katedry v Praze, rovněž říká, že existence oboru na jiném místě byla velmi vítána:

Když je ten obor jen na jediném místě, je takový uzavřený, kdežto když je na dvou místech, tak je tam možná spolupráce a vzájemně si vlastně pomáhají a inspirují se atd.⁶⁰

Vedle cenných rad poskytla katedra Olomouci knižní dar, jednalo se především o věci z pozůstalosti, v duplikátech nebo zbytné věci, dále pak některé knihy zapůjčila na dlouhodobou výpůjčku.⁶¹ Přesný seznam darů a výpůjček nebyl nalezen⁶², ze zprávy ... Asi 300 knih jsme dostali darem z Prahy⁶³ vyplývá, že u knižního daru z Katedry Dálného východu se jednalo asi o tři sta titulů, ovšem pouze za předpokladu, že „Prahou“ je myšlena Katedra Dálného východu.

2.3.3 Knihovna

Z padesátých let, kdy byl na UP zrušen sinologický seminář, na UP žádné knihy nezůstaly. Většina přešla do Prahy, kam byly vlastně jen zapůjčeny a teoreticky by měly být na UP vráceny, dosud však nebyl nalezen dotýčný dokument. Sinologická část knihovny kabinetu vznikala tedy pouze z knižních darů, a to především z Ústavu Dálného východu v Praze a čínského velvyslanectví. Soukromý dar poskytla L. Olivová.⁶⁴ Některé knihy, především slovníky, byly též zapůjčeny na dlouhodobou výpůjčku z Orientálního ústavu (např. *Chinese English Dictionary* ⁶⁵) a Katedry Dálného východu v Praze.

⁵⁸ UHER, 11. 5. 2004.

⁵⁹ KRÁL, 13. 5. 2004.

⁶⁰ LOMOVÁ, 21. 5. 2004.

⁶¹ KRÁL, 13. 5. 2004.

⁶² Přesný seznam titulů nebyl nalezen ani v archivních materiálech UP ani UK a počítačová databáze funguje v Ústřední knihovně UP až od roku 1997.

⁶³ Základní informace o zajištění nových studijních oborů ve školním roce 1993–1994, K 22, Archiv UP.

⁶⁴ OLIVOVÁ, 28. 4. 2004.

⁶⁵ GILES, Herbert A.: *Chinese English Dictionary*. Šanghaj [b.j.] 1912, 2 sv.

2.3.4 Personální zajištění

Čínské velvyslanectví zajistilo lektorku Zhao Ya a doporučilo proděkanu Černému L. Olivovou (tehdy Borotovou), Ph.D., která v té době působila na FF UK. FF UP oslovila také další sinology, nikdo jiný však nebyl ochoten v Olomouci vyučovat.⁶⁶ Od školního roku 1994/1995 měl v Olomouci nastoupit absolvent sinologie na UK v Praze, kterého UK doporučí.⁶⁷ Ta doporučila Mgr. D. Uhra – dnes PhD, vedoucího Katedry asijských studií UP, který se ještě před nástupem na UP (září 1994) podílel na přípravě přijímacích zkoušek.

LUCIE OLIVOVÁ, PhD.

nar. 1956. Maturovala na Akademickém gymnáziu v Praze. V roce 1980 absolvovala na Filozofické fakultě UK obor dějepis-čínština s rozšířením o obor italština. Roku 1988 získala titul Master of Arts na University of California, Berkeley v oboru čínská literatura. V roce 1998 získala doktorát na Univerzitě Karlově v oboru dějiny a kultury zemí Asie a Afriky (disertace *Yangzhouské malované bárky. Studie o odrazu města a jeho kultury v literátských zápiscích z konce 18. století*). Strávila několik let v Číně (1981–85, 1992) a na Tchaj-wanu (1989–90, 1997). Od roku 1991 působila v Ústavu Dálného východu UK v Praze.⁶⁸ Ve školním roce 1993/1994 učila na UP čínské dějiny.⁶⁹ V tomto roce (tzn. 2003/2004) na UP externě přednáší dějiny Taiwanu.

ZHAO YA

nar. 5. 7. 1958. Na základě kulturní dohody působila v Olomouci od 16. listopadu 1992⁷⁰ do 30. září 1994.⁷¹ Ve školním roce 1992/1993 vedla na UP přípravné kurzy čínštiny (viz kap. 3.) a evidovala darované knihy a materiály, ve školním roce 1993/1994 vyučovala v nově zřízeném Kabinetu Dálného východu na UP. Byla ubytována na VŠK Neředín.⁷²

3 Přípravné kurzy

Aby se zjistilo, zda je o nové obory zájem a také pro rozšíření výběru předmětů, realizovaly se ve školním roce 1992/1993 roční přípravné kurzy japonštiny a čínštiny pro studenty FF UP.⁷³

⁶⁶ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

⁶⁷ Základní informace o zajištění nových studijních oborů ve školním roce 1993–1994, K 22, Archiv UP.

⁶⁸ <http://www.libri.cz/database/orient/main.php>.

⁶⁹ OLIVOVÁ, 28. 4. 2004.

⁷⁰ Pracovní smlouva, Os. spis č. 361/7214, Archiv UP.

⁷¹ Ukončení pracovního poměru lektorky Zhao Ya, Os. spis.č.361/7214, Archiv UP.

⁷² Potvrzení o působení Zhao Ya jako lektorky na UP, Šanon č. 10-HAU zahr. lektori, korespondence 1992/93, Spisovna FF UP.

⁷³ Orientalistika na FF UP. *Žurnál UP*, 28. 9. 1992, roč. 1, č. 41.

V případě zájmu chceme zavést oborové studium těchto jazyků už v příštím školním roce. V průběhu tohoto školního roku budeme podobným způsobem ověřovat také zájem o hebrejštinu (+ judaistiku) a arabštinu.⁷⁴

V případě japonštiny je vedla PhDr. Kraemerová a PhDr. Čermáková⁷⁵, které se ve výuce střídaly po čtrnácti dnech. Kurs byl zahájen 1. října, konal se jednou týdně ve čtvrtek⁷⁶ a trval dvě vyučovací hodiny. Učil se výhradně jazyk.⁷⁷ Navštěvovalo jej pět studentů a pravděpodobně se nejednalo pouze o studenty FF UP.⁷⁸ Kursy čínštiny vedla v anglickém jazyce čínská lektorka Zhao Ya a byly zahájeny až po jejím příjezdu (tzn. po 15. 11. 1992).⁷⁹ Z budoucích studentů čínské filologie, otevřené v následujícím roce, se kursů velmi pravděpodobně účastnil Martin Suchý.⁸⁰

Kurs arabského jazyka měl podle *Žurnálu UP* vést v anglickém jazyce pan Vahid Behmardi z Íránu, který strávil řadu let v různých arabsky mluvících zemích. Podle prof. J. Černého nebylo studium hebrejštiny a arabštiny jako oboru v dohledné době plánováno, mělo se o něm ale uvažovat až poté, co se čínština s japonštinou „zabydlí“. Otevření kursů hebrejštiny a arabštiny bylo tedy výsledkem poptávky po těchto jazycích.⁸¹ Podle prof. Jařaba se s arabštinou nejspíše nijak vážně nezačalo, v případě hebrejštiny se ovšem spolupracovalo s pražskou (poskytla učitele) a olomouckou židovskou obcí:

Tady na fakultě pro to nebyl prostor, a tak jsme to udělali s tou židovskou obcí. A tam dokonce docházeli studenti naši, patnáct, dvacet studentů tam chodilo do těch kursů... A pak jsem pozval Aviho Tuckera⁸²... začal tu s velmi intenzivním kursem pro šedesát lidí na hebrejštinu a skončilo to u čtyř, které připravoval na emigraci do Izraele, takže to, si myslím, pedagogicky nebyl velký úspěch.⁸³

Také se nenašla katedra, která by byla ochotna hebrejštinu organizačně zaštitit.⁸⁴

⁷⁴ Op. cit.

⁷⁵ KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004 V *Žurnálu* č. 1 ze dne 28. 9. 1992 je chybně uvedeno, že kurzy povede pouze PhDr. Alice Kraemerová.

⁷⁶ Orientalistika na FF UP. *Žurnál UP*, 28. 9. 1992, roč. 1, č. 41.

⁷⁷ V *Žurnálu UP* č. 41 a ze dne 28. 9. 1992 se píše, že v zimním semestru půjde o kurs jazykový, v letním se bude vyučovat úvod do japanologie (japonská kultura, historie, filozofie, umění). K tomu však nedošlo a výklad japonské kultury se do výuky začleňoval pouze, když to bylo nutné k pochopení jazykových jevů (KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004).

⁷⁸ ČERMÁKOVÁ, 25. 5. 2004.

⁷⁹ Orientalistika na FF UP. *Žurnál UP*, 23. 10. 1992, roč. 2, č. 3.

⁸⁰ UHER, 11. 5. 2004, DOHNALOVÁ, 31. 5. 2004, JUŘICOVÁ, 23. 5. 2004.

⁸¹ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

⁸² „Prof. Avizier Tucker z univerzity v Tel-Avivu (hostující profesor na katedře evropských studií FF UP) nabízí všem zájemcům kurzy moderní hebrejštiny (ivrit). První setkání zájemců se uskuteční dne 3. října 1994...“ (Chcete umět hebrejsky? *Žurnál UP*, 23. 9. 1994, roč. 3, č. 39, s. 3).

⁸³ JAŘAB, 10. 5. 2004.

⁸⁴ Op. cit. V současnosti se hebrejštiny jako obor zakládá.

4 Koncepce oborů

U obou oborů se jednalo o magisterské studium.⁸⁵ Obor japonská filologie měl být otevírán v lichých letech⁸⁶, v sudé se totiž otevíral na UK v Praze. Čínská filologie měla s japonštinou alternovat, tzn. být otevírána v sudých letech, v liché se otevírá na UK Praha. (Výjimkou byl rok školní rok 1993/1994, kdy by byla čínská filologie na UP rovněž otevřena, ačkoli se ten rok otevírala i v Praze proto, že obor: „získal zdarma značnou materiální pomoc (knižní dary od pražských kolegů a od velvyslanectví ČLR v celkové hodnotě několika set tisíc korun) a zvláště proto, že zde už od roku 1992 pracovala zkušená čínská lektorka Mrs. Zhao Ya.“⁸⁷ V dokumentu Základní informace o zajištění nových studijních oborů ve školním roce 1993–1994,⁸⁸ který předkládal J. Černý Vědecké radě dne 31. 3. 1993, se plánuje znovu čínštinu otevřít až v roce 1996, tzn. že by v roce 1994/1995 neměla být otevřena ani v Olomouci ani v Praze. Skutečnost byla ovšem jiná, čínština se v roce 1994/1995 v Olomouci nakonec přeci jen otevřela. Proč měly obory v Olomouci alternovat s pražskými a neotevíraly se tedy každý rok? Předně by to vyžadovalo více učitelů a výukových prostor, na které katedra neměla prostředky. Navíc se takto „malé“ obory obvykle ani každý rok neotevírají, absolventi by těžko hledali uplatnění.⁸⁹ Prof. Jařab měl však představu, že do budoucna bude zájem vyšší a až bude situace stabilizovaná, bude možno otvírat oba obory každý rok.⁹⁰ K tomu však dodnes nedošlo.

Na japonštinu bylo plánováno přijmout 15 až 20 studentů (hlásilo se jich 130)⁹¹, na čínštinu 8 až 12 (hlásilo se jich asi 20).⁹² Přípustné bylo jen studium v kombinaci s angličtinou: „Zkraje se nám to zdálo logické. Můj nápad byl ovlivněn tím, že jsem anglista. A myslím jsem si, že z Durhamu a tady z těchto zemí budeme mít nějakou podporu.“⁹³ Angličtinou byl u studentů rovněž zajištěn jistý filologický cit, potřebný ke studiu čínštiny a japonštiny.⁹⁴ U povinné kombinace s anglickou filologií zůstalo i ve školním roce 1994/1995, kdy už bylo ostatní obory (s výjimkou portugalské filologie) možné libovolně kombinovat.⁹⁵

⁸⁵ *Universitas Palackiana Olomucensis, Facultas philosophica., Seznam přednášek na FF UP ve šk. roce 1993/1994*, Olomouc 1993.

⁸⁶ Zákl. informace o zajištění nových studijních oborů ve šk. roce 1993–1994, K 22, Archiv UP.

⁸⁷ Nové obory na FF UP od roku 1993–1994 (person., materiální a finanční zajištění – zákl. informace), K 2, Archiv UP.

⁸⁸ K 22, Archiv UP.

⁸⁹ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

⁹⁰ JAŘAB, 10. 5. 2004.

⁹¹ Nové obory na FF UP od roku 1993–1994 (person., materiální a finanční zajištění – zákl. informace), K 2, Archiv UP.

⁹² Op. cit.

⁹³ JAŘAB, 10. 5. 2004.

⁹⁴ Op. cit.

⁹⁵ Zajímavý experiment na filozofické fakultě UP Olomouc. *ZN noviny* 7. 1. 1995.

5 Schvalování

Měl-li být obor schválen, musela osoba z katedry, na které měl být obor otevřen, předložit návrh na zřízení oborů Vědecké radě FF UP⁹⁶, a poté VR UP⁹⁷.⁹⁸ V našem případě to byl prof. Černý z katedry romanistiky. Kabinet Dálného východu měl totiž organizačně patřit ke katedře romanistiky. Jako samostatná katedra vzniknout nemohl, k tomu by bylo třeba personálního zajištění a prostorů⁹⁹, a rovněž zde nebyl žádný profesor nebo alespoň docent¹⁰⁰. Dle *Žurnálu UP* ze dne 18. 11. 1994¹⁰¹ měla být z kabinetu „v blízké budoucnosti vytvořena samostatná katedra Dálného východu.“¹⁰² Jiná katedra, jako např. katedra anglistiky, která by se pro tyto jazyky zdála vhodnější, je nebyla ochotna zaštitit.¹⁰³ Prof. Černý podal návrh na zřízení oborů čínská a japonská filologie na zasedání Vědecké rady FF UP dne 31. 3. 1993, kde členům VR FF UP předložil Základní informace o zajištění nových studijních oborů¹⁰⁴, v nichž zároveň informoval i o portugalštině a italštině. Otevření všech čtyř oborů od školního roku 1993/1994 bylo VR FF UP schváleno.¹⁰⁵

Vědecké radě UP předložil návrh na zřízení studijního oboru japonština, čínština, italština a portugalština na jejím mimořádném zasedání dne 15. 4. 1993, kam byl přizván jako host. Rovněž členům VR UP poskytl písemný materiál Nové obory na FF UP od roku 1993–1994 (personální, materiální a finanční zajištění – zákl. informace).¹⁰⁶ Jeho návrh byl Vědeckou radou UP jednomyslně schválen.¹⁰⁷ Studijní program pro jednotlivé stupně studia, pokud byl vůbec předložen, nalezen nebyl.

Žádost o změnu statutu FF UP zaslal proděkan pro studijní a pedagogické záležitosti E. Lotko PhDr. D. Šimkovi, předsedovi AS FF UP¹⁰⁸ dne 19. 4. 1993.¹⁰⁹ Změna Statutu FF UP byla velmi pravděpodobně projednána na zasedání AS FF

⁹⁶ ... (2) Vědecká rada fakulty: ... b) projednává otázky pedagogické činnosti, vědeckého výzkumu nebo umělecké činnosti fakulty (§12 Zákon č. 172 ze dne 4. května 1990 o vysokých školách).

⁹⁷ ... (2) Vědecká rada vysoké školy a) projednává otázky pedagogické činnosti, vědeckého výzkumu nebo umělecké činnosti vysoké školy (§11 Zákon o vysokých školách 172/1990 Sb.).

⁹⁸ LOTKO, 19. 5. 2004.

⁹⁹ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

¹⁰⁰ JAŘAB, 10. 5. 2004.

¹⁰¹ Nové obory na UP: Japonština. *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 18. 11. 1994, roč. 4, č. 6, s. 5.

¹⁰² „Blízká budoucnost“ znamenalo v tomto případě rok 2002.

¹⁰³ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

¹⁰⁴ K 22, Archiv UP.

¹⁰⁵ Zápis z jednání VR FF UP dne 31. 3. 1993.

¹⁰⁶ K 2, Archiv UP.

¹⁰⁷ Zápis z mimořádného zasedání VR UP v Olomouci ze dne 15. 4. 1993, K 2, Archiv UP.

¹⁰⁸ Akademický senát fakulty zejména a) navrhuje statut fakulty (§9 Zákon o vysokých školách 172/1990 Sb.).

¹⁰⁹ Dopis E. Lotka D. Šimkovi ze dne 19. 4. 1993.

UP¹¹⁰ dne 12. 5. 1993: „Na žádost pedagogické komise AS UP byl odevzdán nový seznam oborů, které se studují na FF, jako doplněk Statutu UP.“¹¹¹ AS UP schválil doplněk Statutu UP zřejmě¹¹² na svém zasedání dne 2. 6. 1993: Usnesení č. 43 – AS UP schvaluje novelizaci přílohy č. 1. Statutu UP.¹¹³

6 Přijímací řízení

V *Učitelských novinách* z 10. 11. 1992 (tzn. v době, kdy obory ještě schváleny nebyly), ve kterých vyšly informace o přijímacím řízení ke studiu na vysokých školách v České republice pro školní rok 1993/1994, nejsou u Filozofické fakulty Univerzity Palackého uvedeny studijní kombinace angličtina – čínština ani angličtina – japonština, v poznámce se ovšem píše:

Fakulta s největší pravděpodobností zavede od roku 1993 neučitelské studium japonštiny s angličtinou a čínštiny s angličtinou nebo ruštinou¹¹⁴. Dále se jedná o zřízení odborného studia hebrejštiny a arabštiny (vždy v kombinaci s angličtinou). Zájemci se mohou informovat v březnu 1993 na studijním oddělení děkanátu. Termín odevzdání přihlášek pro tyto obory bude dodatečně stanoven (pro ostatní kombinace byl termín odevzdání přihlášek 28. února 1993).¹¹⁵

Požadavky k přijímacím zkouškám se tedy uchazeči dozvěděli jinou formou, např. na Dni otevřených dveří¹¹⁶, s největší pravděpodobností vyrozuměla fakulta dopisem každého uchazeče zvlášť.¹¹⁷ Přijímací zkoušky se na oba obory konaly ve dnech 14.–18. 6. 1993.¹¹⁸

6.1 Japonská filologie

Podmínkou bylo složit přijímací zkoušky z druhého oboru, tzn. anglické filologie.

¹¹⁰ Akademický senát vysoké školy zejména b) schvaluje statut vysoké školy... ch) schvaluje statuty fakult vysoké školy (§9 Zákon o vysokých školách 172/1990 Sb.).

¹¹¹ Zápis ze zasedání AS FF UP konaného dne 12. května 1993, Spisovna FF UP.

¹¹² Usuzuji tak z faktu, že jsem v záznamech ze zasedání AS UP od dubna 1993 do prosince 1993 (dále už nebylo nutné hledat, statut nemohl být schválen půl roku po otevření oborů) jinou odpovídající zmínku o Statutu UP či statutu FF UP nenašla. Zda Příloha č. 1 skutečně souvisí se čtyřmi novými filologickými obory, se nepodařilo zjistit, protože Statut UP ze sledovaného období nebyl nalezen.

¹¹³ Zápis č. 6 ze zasedání AS UP v Olomouci dne 2. 6. 1993, K 37, Archiv UP.

¹¹⁴ Ruština v žádném z materiálů nefiguruje.

¹¹⁵ Informace o přijímacím řízení ke studiu na vysokých školách v České Republice pro školní rok 1993/1994. *Učitelské noviny. Týdeník pro výchovu a vzdělánost*, 10. 11. 1992, roč. 95, č. 41, s. 5.

¹¹⁶ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

¹¹⁷ SCHIELDOVÁ, 17. 5. 2004.

¹¹⁸ Informace o přijímacím řízení ke studiu na vysokých školách v České Republice pro školní rok 1993/1994. *Učitelské noviny. Týdeník pro výchovu a vzdělánost*, 10. 11. 1992, roč. 95, č. 41, s. 5.

Japonský jazyk se nezkoušel, byly testovány pouze znalosti japonských reálií a zájem o obor. Vědomostní písemné testy, které se psaly 14. 6. 1993, připravovala PhDr. Kraemerová spolu s PhDr. Čermákovou.¹¹⁹ V testu bylo celkem třicet dva otázek, z nichž některé měly podotázky. Vždy se vybíralo z nabízených možností, popř. se spojovaly pojmy. Otázky prověřovaly především uchazečovy znalosti základních faktů z geografie, dějin a ekonomicko-politické situace Japonska (např. Japonský příkop se nachází v: a) Japonském moři b) Tichém oceánu c) Východočínském moři; Kdy proběhla rusko-japonská válka? a) 1904–1908 b) 1904–1905 c) 1894–1895; Míra nezaměstnanosti činí v Japonsku v současnosti přibližně: a) 0,5 % b) 2,2 % c) 5 % d) 10 %). Vyskytlo se i několik otázek z japonské kultury (např. Mají Japonci své vlastní písmo? ANO NE). Motivační esej se nepsala. U ústních pohovorů byla přítomna PhDr. Kraemerová a PhDr. Čermáková. Uchazeč musel předložit seznam četby, na jehož základě byl potom vystaven přijímací pohovor.¹²⁰ Zkoušek se účastnilo přes sto lidí, přičemž k ústnímu pohovoru jich postoupilo asi 25.¹²¹ Přesný počet přijatých se nepodařilo zjistit.

6.2 Čínská filologie

Podmínkou bylo stejně jako u japonštiny složit přijímací zkoušky na druhý obor, tzn. anglickou filologii. V požadavcích k přijímacím zkouškám stálo, že zkouška bude z čínských reálií, seznam doporučené literatury neexistoval.¹²² Zajištěním přijímacích zkoušek byl pověřen doc. Chalupa z katedry romanistiky. Psal se test z čínských reálií. Společně s ním byla u přijímacího pohovoru přítomna čínská lektorka Zhao Ya, která se uchazečů dotazovala, zda neumějí něco čínsky, a testovala jejich schopnost napodobit čínské slabiky. Ústní pohovory se odvíjely ze seznamu četby.¹²³

7 Otevření oborů – ohlas v tisku

Zmínka o zahájení studia japonské a čínské filologie na FF UP nebyla přes počítačovou databázi v žádném z regionálních ani celostátních periodik dostupných ve Vědecké knihovně v Olomouci, nalezena. O oborech informuje pouze *Žurnál UP*, ovšem až v listopadu 1994.¹²⁴

8 Učební prostory

Na zasedání Kolegia děkana FF UP ze dne 4. 5. 1993 se „doc. Černý obrátil na předsedu dislokační komise se žádostí o uvolnění šesti pracoven pro nově zřizované obory (kabinet Dálného východu – čtyři pracovny, italština, portugalština – po jed-

¹¹⁹ ČERMÁKOVÁ, 25. 5. 2004.

¹²⁰ ČERMÁKOVÁ, 25. 5. 2004.

¹²¹ KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004.

¹²² JUŘICOVÁ, 23. 5. 2004.

¹²³ CHALUPA, 19. 5. 2004.

¹²⁴ Nové obory na UP: Čínština. *Žurnál UP*, 11. 11. 1994, roč. 4, č. 5, s. 5 a Nové obory na UP: Japonština. *Žurnál UP*, 18. 11. 1994, roč. 4, č. 6, s. 5.

né). Bude řešeno od příštího školního roku v rámci systematizace a odchodu zahraničních lektorů z KAA.¹²⁵ Jeho žádosti nebylo vyhověno, jak vyplývá z faktu, že kabinet vyučoval v prostorách katedry romanistiky, tzn. na Křížkovského 10. Na začátku školního roku 1994/1995 se kabinet přesouvá do nově zařízených prostor ve Wurmově 7.¹²⁶

9 Školní rok 1993–1994

9.1 Japonská filologie

9.1.1 Syllabus¹²⁷

předmět	vyučující	ZS			zkoušky	LS			zkoušky
		p	s	cv		p	s	cv	
Úvod do studia (hospodářský zeměpis, jazyk a literatura)	Flanderka Kraemerová	2	–	–	–	2	–	–	–
Gramatika japonštiny	Kraemerová	2	–	–	–	2	–	–	K
Znaková cvičení	Flanderka Kraemerová	–	–	2	–	–	–	2	–
Praktická cvičení jazyková	Čermáková Nakagawa	–	–	4	–	–	–	4	Zk

Vzhledem k tomu, že na japanologii nepůsobil žádný interní učitel, konala se výuka pouze dva dny v týdnu, a to v pondělí a pátek.¹²⁸ Čtyři pražští učitelé (viz kap. 2.1.5.) mezi sebou alternovali, tzn. že každý z nich přijížděl vždy jednou za dva týdny. Jaké předměty se ten den učily, bylo určeno tím, který z přednášejících přijel. Předměty, ve kterých se učil jazyk, byli schopní učit všichni a navazovali tak na sebe.¹²⁹

V zásadě nebyl tak striktní rozdíl, tak jak je v tom seznamu přednášek, mezi gramatikou a cvičeními znaků a praktickými cvičeními, ono v podstatě dnes je ten rozdíl markantnější tím, že tady máme lektory japonské, kteří jsou zvyklí skutečně na ten japonský systém výuky, kde se velmi striktně odděluje třeba výuka písma, výuka schopnosti číst a psát a výuka konverzace a třeba náslech. V té době, nota bene, s jednou lektorkou, která alternovala s námi, to rozhodně nebylo tak striktní, ale odpovídá to tomu, že jazyk učili tedy všichni a úvod do studia učila kolegyně Kraemerová a já.

¹²⁵ Záznam ze zasedání KD FF ze dne 4. 5. 1993, Záznamy ze zasedání KD FF, Spisovna FF UP.

¹²⁶ Nové obory na UP. Japonština. *Žurnál UP*, 18. 11. 1994, roč. 4, č. 6, s. 5.

¹²⁷ Tabulka zpracovaná podle *Universitas Palackiana Olomucensis, Facultas philosophica. Seznam přednášek na FF UP ve školním roce 1993/1994*, Olomouc 1993.

¹²⁸ SCHIELDOVÁ, 19. 4. 2004.

¹²⁹ FLANDERKA, 30. 4. 2004.

Na rozdíl od čínštiny se neučily dějiny. Od druhého semestru vyučovala PhDr. K. Macúchová japonskou literaturu.¹³⁰ Po zimním semestru se konala zkouška z úvodu do japanologie¹³¹, psal se zápočtový test z japonských abeced, základních znaků a gramatiky. Na konci prvního ročníku se konala souborná zkouška z jazyka.¹³²

9.1.2 Výukové materiály

Na počátku školního roku 1993/1994 kabinet Dálného východu ještě nedisponoval žádnými knihami.¹³³ P. Flanderka používal skripta *Praktický kurs japonštiny*, ně- které japonské a také vlastní materiály.¹³⁴ A. Kraemerová používala své materiály, na jejichž základě byly pak v Olomouci vydána skripta *Úvod do japanologie*¹³⁵. Jako doplňkový materiál pro výuku jazyka používala *Japanese for Beginners*¹³⁶ a *Japanese for Today* (k oběma existují audiokazety), která ji doplňuje.¹³⁷ Z. Čermáková podle svých slov používala především *Japanese for Today*¹³⁸ a učebnice Ivana Krouského.¹³⁹ K. Nakagawa používala *Japanese for Everyone*.¹⁴⁰ Pokud jde o jazyk, všichni učitelé se ještě shodli na několika japonských učebnicích, např. *První kroky v japonštině* (volný překlad).¹⁴¹ Používat videonahrávky nebylo v prvním ročníku z technických důvodů možné.¹⁴²

9.1.3 Studenti¹⁴³

Jakub Bartovský; Jiří Doležel; Dana Eltomová (roz. Slezáková); Lenka Gilbertová; David Hochman; Pavel Jaroščík; ? Konečný; Lucie Kronusová; Eva Krůpová; Magdalena Kvintová; Jan Lichý – přestup na FF UK v r. 1998; Kateřina Nohová; Petra Novotná; Radka Obrtelová; Tomáš Rykr; Hana Růžičková; Ivona Schieldová (roz.

¹³⁰ ČERMÁKOVÁ, 25. 5. 2004.

¹³¹ Op.cit.

¹³² FLANDERKA, 31. 4. 2004.

¹³³ „O knižní dary se žádá v listopadu jednoho roku, a tím, že Japonsko má finanční rok zase až od následujícího, tak někdy po tom prvním dubnu, ale bývá to až tak na podzim... ty knížky dojdou, čili po roce. Takže pokud už během toho prvního roku řádného studia oboru tady něco bylo, tak to přišlo skutečně až během, když ti lidé studovali. Ty první, pokud se o ně požádalo ještě během toho zkušebního jazykového kurzu... přišly až v průběhu toho prvního ročníku studia...“ (FLANDERKA, 30. 4. 2004).

¹³⁴ KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004.

¹³⁵ KRAEMEROVÁ, Alice: *Úvod do japanologie*. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 2000, 1.vyd., 138 s.

¹³⁶ *Japanese for Beginners*. Tokyo: Gakušū Kenjūša 1976.

¹³⁷ KRAEMEROVÁ, 26. 4. 2004.

¹³⁸ *Japanese for Today*. Tokyo: Gakušū Kenjūša 1973.

¹³⁹ Jednalo se pravděpodobně o: KROUSKÝ, Ivan: *Učebnice japonštiny 1–3*. Praha: SPN 1972–88.

¹⁴⁰ *Japanese for Everyone*. Tokyo: Gakken 1990.

¹⁴¹ FLANDERKA, 30. 4. 2004.

¹⁴² FLANDERKA, 30. 4. 2004.

¹⁴³ Podtržení studium dokončili.

Krejčová); Katarína Sitt'aiová – přestoupila na FF UK – Bratislava v r. 1994; ? Staniek; Petr Šimůnek; Táňa Šindlerová; Radim Špilauer; Jana Urbančová; Magdaléna Vítková¹⁴⁴

9.2 Čínská filologie

9.2.1 Syllabus¹⁴⁵

předmět	vyučující	ZS			zkoušky	LS			zkoušky
		p	s	cv		p	s	cv	
Úvod do studia	Borotová	2	–	–	–	2	–	–	–
Gramatika čínštiny	Zhao Ya	2	–	–	–	2	–	–	–
Znaková cvičení	Zhao Ya	–	–	2	–	–	–	2	K
Praktická cvičení jazyková	Zhao Ya	–	–	4	–	–	–	4	Zk

Skladba předmětů se výrazně nelišila od japanologie, lektorka Zhao Ya předměty rovněž příliš nerozlišovala.¹⁴⁶ U *Úvodu do studia* se však u čínštiny jednalo o čínské dějiny¹⁴⁷, zatímco u japonštiny šlo o hospodářský zeměpis a úvod do literatury. *Úvod do studia* vedla L. Olivová, která dojížděla z Prahy jednou za čtrnáct dní vždy v pátek¹⁴⁸ a učila tak čtyři vyučovací hodiny najednou. Po dohodě se studenty dojížděla jednou za tři týdny i dále.

Zhao Ya se obdobně jako L. Olivová domluvila se studenty a místo od pondělí do čtvrtka (denně dvě vyučovací hodiny = 1,5 h.) učila od druhého semestru dva dny v týdnu (denně čtyři vyučovací hodiny). S výukou znaků začala už od počátku studia jazyka. Na studenty se snažila mluvit anglicky co nejméně, i u výkladu gramatiky raději malovala a předváděla, na konci prvního ročníku angličtinu nepoužívala již téměř vůbec. Jednou za týden nebo za čtrnáct dní se psaly krátké testy. Za domácí úkol byly často zadávány krátké eseje. Na konci roku se konala souborná zkouška z jazyka, která měla ústní i písemnou část.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Není vyloučeno, že do seznamu patří ještě někdo další, potřebné údaje na studijním oddělení již nemají, musela jsem vycházet ze záznamů studijního oddělení o absolventech a nedokončeném studiu (Spisovna FF UP), a z informací, poskytnutých PhDr. Flanderkou, Mgr. Schieldovou a PhDr. Čermákovou.

¹⁴⁵ Tabulka zpracovaná podle *Universitas Palackiana Olomucensis, Facultas philosophica. Seznam přednášek na FF UP ve školním roce 1993/1994*, Olomouc 1993.

¹⁴⁶ DOHNALOVÁ, 31. 5. 2004.

¹⁴⁷ Vedle dějin Číny se L. Olivová věnovala také transkripci čínštiny a základním informacím o oboru, jejichž absenci při výuce Zhao Ya při svých hodinách vyzpozovala.

¹⁴⁸ LI, 19. 5. 2004.

¹⁴⁹ DOHNALOVÁ, 31. 5. 2004.

9.2.2 Výukové materiály

Zhao Ya používala od počátku *Practical Chinese Reader*¹⁵⁰. Studentům zadávala rovněž poslech nahrávek.¹⁵¹ L. Olivová vypracovala ke své přednášce z dějin Číny seznam literatury, která byla v té době dostupná v češtině, doporučovala i knihy v angličtině, které ovšem v univerzitní knihovně nebyly. Rozdávala také klíčové termíny k čínským dějinám.¹⁵²

9.2.3 Studenti¹⁵³

Petra Baslová, Monika Dohnalová, Karel Drastich, Světлана Dvořáková, Luboš Horák, Zuzana Li (roz. Rulíšková), Helena Juřicová (roz. Martinková), Jitka Kummerová (roz. Mrhačová), Jan Pospíšil, Martin Suchý, Markéta Zapletalová

9.2.4 Stipendijní pobyty, letní kurzy na Taiwanu

Tchajwanský zastupitelský úřad nabídl studentům účast na letních kurzech a čínském velvyslanectví slíbilo nejlepšímu studentu financovat celé studium na Pekingském jazykovém institutu. Na základě studijních výsledků a doporučení lektorky Zhao Ya byl k němu vybrán Karel Drastich, který odjel do Pekingu po prvním ročníku, celá studia v Číně však z vlastní vůle nedokončil.¹⁵⁴ Dne 30. 5. 1994 žádá dopisem¹⁵⁵ proděkan Černý Nadání J., M. a Zd. Hlávkových o příspěvek ve výši 30 000, popř. 25 000 Kč pro každého z šesti studentů čínštiny, kteří mají možnost účastnit se letních kursů na Taiwanu: The 1994 Seminar on China Studies for International Youth (5.–25. 7. 1994) a The 1994 International Culture and Study Tour to Taiwan. Tchajwanský zastupitelský úřad nabídl 5–9 míst a slíbil uhradit všechny výlohy s výjimkou letenky a zápisného ve výši 100 USD. Částka, o níž proděkan Černý žádá, by umožnila pokrýt cestovní výlohy a zápisné.¹⁵⁶ Nadace na kurzy nepřispěla¹⁵⁷, studenti se kursů však přesto účastnili.¹⁵⁸ Dle zmíněného dopisu J. Černého se mělo jednat o tyto studenty: The 1994 Seminar on China Studies for International Youth: Karel Drastich, Jan Pospíšil, Světлана Dvořáková, Helena Martinková; The 1994 International Culture and Study Tour to Taiwan: Jitka Kummerová, Monika Dohnalová.

¹⁵⁰ *Practical Chinese Reader* 实用汉语课本 [Shiyong Hanyu keben]. 1. vol. Beijing: Shangwu Yinshuguan, 1986.

¹⁵¹ DOHNALOVÁ, 31. 5. 2004.

¹⁵² OLIVOVÁ, 28. 4. 2004.

¹⁵³ Podtržení studium dokončili.

¹⁵⁴ UHER, 11. 5. 2004.

¹⁵⁵ Dopis J. Černého Nadání J., M. a Zd. Hlávkových ze dne 30. 5. 1994, K 22, Archiv UP.

¹⁵⁶ Op. cit.

¹⁵⁷ ČERNÝ, 4. 5. 2004.

¹⁵⁸ DOHNALOVÁ, 31. 5. 2004.

Závěr

Původcem myšlenky vzniku studijních oborů japonská a čínská filologie byl na počátku devadesátých let tehdejší rektor J. Jařab, který chtěl navázat na tradici orientalistiky na UP, studium orientálních jazyků se mu zdálo být také perspektivní. Předběžně začal jednat s velvyslanectvími a univerzitami o jejich budoucí možné podpoře. Jednání se jevila jako slibná, pověřil tedy J. Černého, vedoucího katedry romanistiky a proděkana pro zahraniční činnost založením těchto oborů, tzn. zajištěním učitelů a výukových materiálů, předložením návrhu nových studijních oborů ke schválení na VR FF UP, VR UP a celkovým organizačním přidružením kabinetu Dálného východu ke katedře romanistiky. Přípravné práce byly úspěšné (mezi nimi i přípravný kurs obou jazyků k ověření zájmu o obory), VR FF UP i VR UP návrh na otevření nových studijních oborů schválila a v září 1993 mohly být tyto obory otevřeny. Na UP existují dodnes, od roku 2002 jako součást katedry asijských studií.

Bibliografie

Články v seriálových publikacích

Chcete umět hebrejsky? *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 23. 9. 1994, roč. 3, č. 39, s. 3.

Informace o přijímacím řízení ke studiu na vysokých školách v České Republice pro školní rok 1993/1994. *Učitelské noviny, týdeník pro výchovu a vzdělání*, 10. 11. 1992, roč. 95, č. 41, s. 5.

Nové obory na UP: Čínština. *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 11. 11. 1994, roč. 4, č. 5.

Nové obory na UP: Japonština. *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 18. 11. 1994, roč. 4, č. 6.

Orientalistika na FF UP. *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 28. 9. 1992, roč. 1, č. 41.

Orientalistika na FF UP. *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 23. 10. 1992, roč. 2, č. 3.

Orientální jazyky přípravou pro diplomatické služby. *Puls*, 30. 11. 1991, roč. 1, č. 9, s. 5.

Z historie Československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků. *Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů*, vydává Japonské informační a kulturní centrum, s. 2–7.

Orientalistika na FF UP. *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 28. 9. 1992, roč. 1, č. 41.

Orientalistika na FF UP. *Žurnál UP. Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*, 23. 10. 1992, roč. 2, č. 3.

Technika za japonské peníze. Slavnostní chvíle v Moravském divadle v Olomouci. *Svoboda*, 21. 12. 1992, roč. 2., s. 3.

Zajímavý experiment na filozofické fakultě UP Olomouc, *ZN noviny* 7. 1. 1995.

Z historie Československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků.
Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů, vydává Japonské informační a kulturní centrum, s. 2–7.

Seriálové publikace

Universitas Palackiana Olomucensis, Facultas philosophica. Seznam přednášek na FF UP ve šk. roce 1993/1994, Olomouc 1993.

Archivní dokumenty

Dopisy

Děkovný dopis J. Černého panu Suzukimu z 31. 1. 1995, archiv na Katedře asijských studií UP.

Dopis E. Lotka D. Šimkovi ze dne 19. 4. 1993.

Dopis J. Černého Nadání J., M. a Zd. Hlávkových ze dne 30. 5. 1994, K 22, Archiv UP.

Dopis V. Winkelhöferové děkanu Václavkovi ze dne 17. 11. 1993, archiv na Katedře asijských studií UP.

Děkovný dopis J. Černého panu Suzukimu z 31. 1. 1995, archiv na Katedře asijských studií UP.

Zápisy z jednání

Zápis ze zasedání Akademického senátu FF UP konaného dne 12. května 1993, Spisovna FF UP.

Zápis č. 6 ze zasedání Akademického senátu UP v Olomouci dne 2. 6. 1993, K 37, Archiv UP.

Zápis ze zasedání Kolegia děkana FF UP ze dne 11. 4. 1990, Zápisy ze zasedání KD FF UP, Spisovna FF UP.

Záznam ze zasedání KD FF ze dne 4. 5. 1993, Záznamy ze zasedání KD FF, Spisovna FF UP.

Zápis z jednání VR FF UP ze dne 17. 10. 1991, Zápisy z VR FF UP, Spisovna FF UP.

Zápis z jednání VR FF UP dne 31. 3. 1993.

Zápis z mimořádného zasedání VR UP v Olomouci ze dne 15. 4. 1993, K 2, Archiv UP.

Materiály z osobních spisů

Pracovní smlouva, Osobní spis Ann Kurtz, č. 362/7235, Archiv UP.

Prac. smlouva, Osobní spis Zhao Ya, č. 361/7214, Archiv UP.

Ostatní

Nové obory na FF UP od roku 1993–1994 (person., materiální a finanční zajištění – zákl. informace), K 2, Archiv UP.

Potvrzení o působení Zhao Ya jako lektorky na UP, Šanon č. 10-HAU zahr. lektori, korespondence 1992/93, Spisovna FF UP.

Proposed development of cooperation between University of Durham and Palacky University, K 57/236, Archiv UP.

Summary of Replies to the Rector of Palacky's Proposals, K 57/236, Archiv UP.

Visit of professor Josef Jarab, rector Palacky University, Olomouc, Czech Republic, Record of round-up meeting on 2 July 1993, K 57/236, Archiv UP.

Základní informace o zajištění nových studijních oborů ve školním roce 1993–1994, K 22, Archiv UP.

Zpráva o služební cestě do Japonska, K 38, Archiv UP.

Dohoda o kulturní spolupráci mezi vládou Československé Republiky a vládou Čínské Lidové Republiky, sepsaná v Pekingu dne 27. března 1957, odbor mezin. vztahů MŠMT.

Zákony

Zákon o vysokých školách 172/1990 Sb.

Establishing Chinese and Japanese Philologies at Palacký University

1. Initial initiative 1.1. Development of the Faculty of Arts at Palacký University (UP) after 1989 1.2. Rector Jařab 1.3. Japanese gift to the Moravian Theatre in Olomouc 1.4. Chinese exhibitions in the Museum of National Geography in Olomouc 1.5. Egon Bondy at UP 2. Preparatory work 2.1. J. Černý 2.2. Japanese Philology 2.2.1 Conference in Tokyo 2.2.2. Visiting Durham University 2.2.3. Support from the Embassy of Japan and Japan Foundation 2.2.4. Gift of former Ambassador Suzuki 2.2.5. Support from the Institute of Far East at Charles University 2.2.6. Personnel 2.3. Chinese Philology 2.3.1. Support from the Embassy of P. R. China 2.3.2. Support from the Institute of Far East at Charles University 2.3.3. Library 2.3.4. Personnel 3. Preparatory Courses 4. Concepts 5. Approval 6. Admissions 6.1. Japanese Philology 6.2. Chinese Philology 7. Opening in press 8. Classrooms 9. Academic year 1993/1994 9.1. Japanese Philology 9.1.1. Syllabus 9.1.2. Teaching materials 9.1.3. Students 9.2. Chinese Philology 9.2.1. Syllabus 9.2.3. Students 9.2.4. Scholarships, summer courses in Taiwan

Key words: history of higher education in Czechoslovakia, Palacky University, Oriental Studies, Japanology, Sinology

Contact: on request at the editorial office of the journal.

Redakční poznámka: Výše uvedený text je rovněž postupovou prací, která vznikla v průběhu roku 2004. Ačkoliv tedy některé informace v ní obsažené nemusí nutně odrážet současnou situaci na UP, jedná se bezesporu o významný příspěvek nejen k dějinám univerzity v Olomouci, ale i k historii orientalistiky v Československu. I proto ji bez zásadních úprav jako připomínku 25. výročí znovuoobnovení čínských studií v Olomouci (1993) přetiskujeme v našem časopise. (du)

